UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei
Departamentul Ştiinţe ale Educaţiei

Nadejda BUTNARI

NOILE EDUCAȚII

Suport de curs

Aprobat de
Consiliul Calităţii al USM

Chişinău, 2017
CEP USM

CZU 37.015(075.8)
B 97

Recomandat de Departamentul Ştiinţe ale Educaţiei şi de Consiliul Facultăţii Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei

Recenzent – *Nina BÎRNAZ, dr. în pedagogie, conf. univ.*

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Butnari, Nadejda.

Noile educaţii: Suport de curs / Nadejda Butnari; Univ. de Stat din Moldova, Fac. de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Dep. Ştiinţe ale Educaţiei. – Chişinău: CEP USM, 2017. – 123 p.: fig., tab. Bibliogr.: p. 118-122 (80 tit.). – 50 ex.

ISBN 978-9975-71-920-9.

37.015(075.8)

B 97

ISBN 978-9975-71-920-9

© N. Butnari, 2017
© USM, 2017

CUPRINS

INTRODUCERE 5

Compartimentul I. PROBLEMATICA ŞI AXIOLOGIA SOCIETĂŢII ACTUALE ÎN CONTEXTUL EDUCAŢIEI PROSPECTIVE 7

1. Problemele şi valorile societăţii actuale – context de manifestare a noilor educaţii 7

2. Noile educaţii – analiză diacronică şi sincronică 14

Compartimentul II. NOILE EDUCAŢII 26

1. Educaţia pentru pace şi cooperare 26

2. Educaţia pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului 32

3. Educaţia interculturală 38

4. Educaţia pentru toleranţă 50

5. Educaţia economică şi antreprenorială 57

6. Educaţia pentru tehnologie şi progres 65

7. Educaţia pentru comunicare şi mass-media 75

8. Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare 85

9. Educaţia pentru timpul liber 90

10. Educaţia ecologică 97

11. Educaţia pentru sănătate şi nutriţională 102

12. Educaţia demografică sau educaţia în materie de populaţie .. 110

13. Educaţia pentru familie 113

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 118

INTRODUCERE

În contextul societăţii postmoderne, prin extrapolare a pedagogiei postmoderne, unde un loc aparte îi revine educaţiei permanente, devine imperioasă manifestarea noilor educaţii, în calitate de răspunsuri pedagogice la problematica societăţii actuale.

Pornind de la această premisă, constatăm în literatura de specialitate că importanţa noilor educaţii devine şi mai mare în condiţiile în care suntem capabili să recunoaştem că soluţionarea problemelor existente la nivel global este esenţialmente legată de filozofia educaţiei, de politicile educaţionale ale statelor lumii [60, p.131-132].

Oportunitatea disciplinei academice *Noile educaţii* derivă din necesitatea eficientizării competenţelor profesionale privind formarea şi dezvoltarea capacităţilor de rezolvare a problemelor declanşate în variate domenii ale vieţii sociale şi de aplicare a tehnologiilor industriale şi postindustriale, care au înregistrat numeroase efecte negative la nivelul naturii şi existenţei umane.

Astfel, în prezentul *Suport de curs* se insistă pe un model educaţional nou, numit *Noile educaţii*, care ţinteşte constituirea, pe principii unice, a unei societăţi pedagogice unice şi a unui mediu educaţional unic. Elaborarea suportului de curs a fost fundamentată în baza unui sistem de valori, a căror promovare ar suscita diminuarea problemelor lumii actuale.

Aceste valori au premers conceptului *A învăţa să trăim împreună,* deci au determinat apariţia lui, elaborat la Conferinţa Internaţională a UNESCO, în septembrie 2001, care include cele patru scopuri definitorii ale educaţiei în sec. XXI:

– *a învăţa să înveţi* – a şti să acumulezi pe parcursul întregii vieţi cunoştinţele şi informaţiile necesare;

– *a învăţa să faci* – obţinerea unor abilităţi profesionale, dar şi a unor competenţe necesare adaptării la condiţiile schimbătoare ale lumii moderne;

– *a învăţa să fii* – capacitatea de autoedificare a personalităţii în baza valorilor morale şi sociale, capacitatea de a evalua propriile acţiuni şi de a fi responsabil;

– *a învăţa să trăieşti cu alţii* – comprehensiunea celuilalt din punctul de vedere al toleranţei, pluralismului şi al respectului [16].

Competenţele specifice care urmează a fi dezvoltate studenţilor sunt:

☞ *Manifestarea* unei deschideri spirituale solidare, tolerante şi civice în raport cu semenii, prin respectarea drepturilor fundamentale ale omului, în contextul valorilor general-umane şi naţionale;

☞ *Soluţionarea* în manieră cooperantă şi de colaborare a conflictelor interpersonale;

☞ *Managerierea* propriei deveniri umane (personale şi profesionale) pornind de la premisa adaptării pozitive şi necesare la schimbările actuale;

☞ *Valorificarea* constructivă a informaţiei preluată din mass-media, în contextul valorilor general-umane şi al valorilor naţionale;

☞ *Gestionarea eficientă* a propriului timp liber în sensul formării şi dezvoltării personale;

☞ *Proiectarea* unui stil de viaţă sănătos din punct de vedere biologic, psihologic şi social;

☞ *Participarea activă* în cadrul proiectelor de interes comunitar în vederea eficientizării mediului ecologic, sanitaro-public, demografic şi familial;

☞ *Elaborarea* unor planuri de afaceri în sectoarele economiei naţionale;

☞ *Valorificarea* diverselor strategii psihopedagogice, demografice etc., în vederea creării unei familii temeinice, bazată pe principii morale integre.

Fiind conştientizate problemele şi valorile societăţii actuale, omenirea a ştiut să-şi formuleze strategiile de soluţionare a problemelor, antrenând valorile în interiorul cărora fiinţează. Tipul cel mai important de strategii este cel care realizează schimbarea de mentalitate. Şi este ştiut că orice schimbare de mentalitate se produce efectiv şi global prin acţiunea transformatoare a educaţiei. În acest sens, credem că modelul educaţional nou, numit *Noile educaţii*, are o importanţă covârşitoare.

Autoarea

Compartimentul I. PROBLEMATICA ŞI AXIOLOGIA SOCIETĂŢII ACTUALE ÎN CONTEXTUL EDUCAŢIEI PROSPECTIVE

1. Problemele şi valorile societăţii actuale – context de manifestare a noilor educaţii

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *problematică, axiologie, educaţie prospectivă*; ☞ *să stabilească* problemele şi valorile societăţii actuale; ☞ *să argumenteze* problematica şi axiologia societăţii actuale ca şi context de manifestare a noilor educaţii.	🗍 Problemele societăţii actuale 🗍 Sistemul de valori al societăţii actuale

Termeni-cheie: problematică, axiologie, educaţie prospectivă.

☞ **Problemele societăţii actuale**

Societatea actuală este hărţuită de un şir de probleme globale. Definirea şi elucidarea acestora a constituit unul din paşii grandioşi pe care i-a făcut omenirea în dezvoltarea şi organizarea sa socială:

☑ pericolul distrugerii vieţii planetare printr-un război nuclear şi pacea mondială;

☑ dezechilibrarea tot mai mare a sistemului ecologic planetar şi pericolul distrugerii naturii prin intervenţia nechibzuită şi iresponsabilă a omului;

☑ sănătatea umană şi maladiile incurabile (sida, cancerul etc.);

☑ viciile distrugătoare ale fiinţei umane (narcomania, tabagismul, alcoolismul etc.);

☑ sărăcia, mizeria, subalimentarea a mai mult de o treime din populaţia planetei şi supraproducţia în ţările superdezvoltate;

☑ exploziile demografice în ţările lumii a treia şi creşterea numărului persoanelor cu dizabilităţi în ţările înalt dezvoltate;

☑ războaiele interetnice şi războaiele pe temei religios;

☑ fascismul, rasismul, totalitarismul;

☑ sectarismul religios;

☑ migraţia nereglementată a populaţiilor sărace spre ţările dezvoltate;

☑ şomajul şi sclavia camuflată etc., – reprezintă problemele comune tuturor popoarelor lumii, indiferent de spaţiul geografic pe care îl locuiesc, rasă, civilizaţie, tip de cultură, religia confesată etc.

Oriunde s-ar manifesta una din problemele indicate, ea produce, mai devreme sau mai târziu, un impact negativ asupra tuturor popoarelor lumii, deci şi soluţionarea lor este de competenţa întregii lumi.

Importanţa educaţiei devine şi mai mare în condiţiile în care suntem capabili să recunoaştem că soluţionarea acestor probleme este esenţial legată de filozofia educaţiei, de politicile educaţionale ale statelor lumii [60, p.131-132].

A răspunde la aceste preocupări înseamnă a descifra esenţa educaţiei prospective, precum şi conceperea, realizarea, evaluarea şi perfecţionarea ei.

Educaţia prospectivă presupune studiul evoluţiei viitoare a societăţii prin analiza unor factori şi tendinţe actuale. După S. Cristea, aceasta „vizează formarea unor calităţi, deprinderi sau structuri cognitive, afective, psihomotorii ce se preconizează a fi absolut necesare în activitatea de viitor” [20, p.154].

Respectiva definiţie prezintă rolul educaţiei prospective în societatea de azi şi de mâine, determinată de schimbări economice şi social-politice, evoluţii demografice, mutaţii culturale şi progrese ştiinţifice, problematica societăţii actuale (inclusiv poluarea atmosferei sau a mediului acvatic, impactul negativ asupra faunei şi florei, migraţia ilegală, traficul de fiinţe umane, terorismul etc.) [72, p.105-106].

Dezvoltarea nu poate fi autentică fără pace, iar pacea nu poate fi autentică fără respectarea drepturilor omului şi asigurarea libertăţilor fundamentale. La rândul lor, aceste libertăţi şi drepturi sunt iluzorii

acolo unde domneşte mizeria, foametea şi analfabetismul. Respectivele evoluţii l-au făcut pe A. Peccei, fondatorul Clubului de la Roma, să propună un nou concept, acela de *problematică a societăţii actuale* [76], care include următoarele caracteristici:

- *caracter universal:* de problema dată este marcată fiecare ţară;
- *caracter global:* afectează toate sectoarele vieţii sociale, constituind o sursă de probleme deschise atât pentru viaţa spirituală, cât şi pentru cea materială;
- *caracter prioritar şi presant:* problemele globale exercită presiuni atât la nivel mondial, cât şi naţional, solicitând răspunsuri prompte, ingeniozitate şi, deseori, eforturi financiare importante;
- *evoluţie rapidă şi greu previzibilă:* incapacitatea de a răspunde situaţiilor complexe, pentru a căror abordare nu există metode sau soluţii adecvate;
- *caracter pluridisciplinar:* fiecare problemă are conexiune cu celelalte, ceea ce constituie un impediment pentru persoanele deprinse să folosească demersuri unidisciplinare; drept consecinţă, apare dezorientarea.

Prin urmare, modul de dezvoltare a lumii este determinat, în mare măsură, de modul în care educaţia poate satisface cerinţele acestei dezvoltări.

Totodată, şcoala de azi trebuie să facă faţă celor trei provocări:

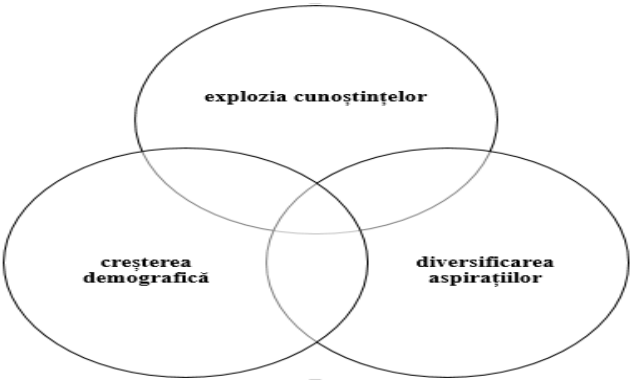

Fig. 1. Provocările şcolii actuale

Cantitatea imensă de informaţii, acumulată datorită progresului tehnico-ştiinţific, depăşeşte posibilităţile de asimilare. În acest context, educaţia prospectivă pune accent pe aplicarea principiului privind experienţele de viaţă şi pe ,,prevederea consecinţelor acţiunii individului".

În vederea prevenirii eventualelor probleme, educaţia prospectivă trebuie să asimileze direcţia, conţinutul şi ritmul dezvoltării sociale, să îşi prefigureze conţinutul în funcţie de exigenţele societăţii de mâine, să pregătească omul pentru adaptare la schimbare, aplicând un şir de strategii:

- asigurarea unui echilibru optim între dimensiunea informativă şi cea formativă;
- centrarea pe învăţarea inovatoare [21, p.81].
- implementarea principiilor şi a conţinuturilor învăţării anticipative;
- extinderea actului educativ de-a lungul întregii vieţi a individului;
- abordarea globală şi abordarea coerentă a conţinutului;
- adaptabilitate la schimbare [72, p.169].

Educaţia, menită să contribuie la edificarea unei personalităţi apte de ,,a prevedea pentru a preveni", de a declanşa schimbarea pozitivă atât la nivelul propriului eu, cât şi în afara sa [15, p.27], poate fi concepută drept o reconstrucţie permanentă a existenţei şi experienţei viitoare, ceea ce îl face pe omul mileniului III să corespundă, la un nivel superior, expectanţelor sociale de înnoire şi îmbogăţire culturală, dar şi capabil de a soluţiona problemele contemporane [47, p.11].

☞ **Sistemul de valori al societăţii actuale**

Societatea actuală este ghidată de un anumit sistem de valori, fapt care inspiră încredere pentru o soluţionare pozitivă şi oportună a problemelor sus-indicate. În plus, prezenţa unor valori dă sens

educaţiei. Acestea sunt deduse, definite, structurate din axiologia societăţii actuale.

Sistemul de valori al societăţii actuale este şi el construit pe întreg spectrul de valori ale *humanitas*-ului, incluzând valorile vehiculate în trecut, despre care mărturisesc monumentele de cultură, şi valorile actuale, adică acele care dau sens vieţii oamenilor în prezent. Societatea actuală, prin reprezentanţii săi de seamă, şi-a formulat opţiunea pentru *următoarele valori:*

☑ pacea planetară şi cooperarea;

☑ echilibrul ecologic;

☑ prosperitatea economică;

☑ interculturalitatea sau colaborarea poliaspectuală între toate ţările şi popoarele lumii, între etnii şi popoare, instituţii culturale, ştiinţifice, de cult, sportive, artistice etc., şi ca principiu de coexistenţă paşnică şi condiţie a progresului în toate domeniile;

☑ schimbarea pozitivă şi dezvoltarea;

☑ tehnologiile avansate şi progresul social, tehnico-ştiinţific, intercultural etc.;

☑ libertatea şi inviolabilitatea mass-mediei;

☑ democraţia;

☑ conştiinţa demografică şi sanitară;

☑ conştientizarea unităţii lumii şi a omenirii, a valorilor create de omenire (*humanitas*-ul);

☑ *noile educaţii* etc.

Aceste tipuri de valori sunt întemeiate, ca şi cele din epocile moderne anterioare, pe valorile fundamentale ale *humanitas*-ului: *adevărul, binele, frumosul, dreptatea, libertatea.*

În plan educaţional, G.Văideanu elaborează o *sinteză a sistemului axiologic de educaţie al umanităţii* [72].

Tabelul 1. Sinteza sistemului axiologic de educaţie al umanităţii [72]

Cunoştinţe de dobândit	**Atitudini şi valori**	**Competenţe**
1. Egalitatea popoarelor: toate popoarele sunt egale şi au aceleaşi drepturi la existenţă, la libertate şi la autodeterminare. 2. Menţinerea păcii: înţelegerea diferitelor tipuri de conflicte şi a naturii negative sau pozitive a păcii, înţelegerea cauzelor conflictelor. 3. Dezvoltarea: înţelegerea necesităţii de a menţine un echilibru între creşterea economică şi dezvoltarea socială. 4. Sistemul Naţiunilor Unite: înţelegerea rolului, metodelor, funcţionării şi iniţiativelor ONU şi ale agenţiilor sale (UNESCO, OMS, FAO).	1. Respectul de sine şi respectul faţă de altul. 2. Grija faţă de mediu. 3. Ataşament faţă de dreptate şi de pace. 4. Deschidere spirituală şi solidaritate.	1. Gândire critică: capacitatea de a aborda problemele cu spirit critic şi flexibil, a şti să recunoşti şi să refuzi prejudecăţile, îndoctrinarea şi propaganda. 2. Cooperare: capacitatea de a lucra în echipă pentru realizarea obiectivelor complexe. 3. Imaginaţie: capacitatea de a proiecta un viitor dorit. 4. Afirmare de sine: capacitatea de a exprima şi de a argumenta puncte de vedere. 5. Toleranţă: capacitatea de a se implica responsabil în luarea deciziilor la nivelul comunităţii locale, dar şi la nivel naţional, regional şi internaţional.

Aceste valori au premers conceptului *A învăţa să trăim împreună,* deci au determinat apariţia lui, elaborat la Conferinţa Internaţională a UNESCO, în septembrie 2001, care include cele patru scopuri definitorii ale educaţiei în sec. XXI:

– *a învăţa să înveţi* – a şti să acumulezi pe parcursul întregii vieţi cunoştinţele şi informaţiile necesare;

– *a învăţa să faci* – obţinerea unor abilităţi profesionale, dar şi a unor competenţe necesare adaptării la condiţiile schimbătoare ale lumii moderne;

– *a învăţa să fii* – capacitatea de autoedificare a personalităţii în baza valorilor morale şi sociale, capacitatea de a evalua propriile acţiuni şi de a fi responsabil;

– *a învăţa să trăieşti cu alţii* – comprehensiunea celuilalt din punctul de vedere al toleranţei, pluralismului şi al respectului.

În concluzie, societatea actuală trebuie să facă faţă unui şir de provocări, condiţionate de mai multe probleme existente la nivel global. În acest context, sistemul axiologic actual implică noi valori, stabilite sub fundalul acestor probleme şi premerge conceptului *A învăţa să trăim împreună*. Astfel, lumea actuală devine un context de manifestare a noilor educaţii.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE

IMPLICĂ-TE!

- Enumeră problemele societăţii actuale şi cauzele care, după părerea ta, au condiţionat aceste probleme.
- Numeşte valorile pe care le consideri importante în viaţa ta.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

- Defineşte, în baza materialului-suport, conceptul de *educaţie prospectivă.*
- Descrie caracteristicile conceptului de *problematică a societăţii actuale*.
- Formulează o temă pentru o activitate şcolară sau extraşcolară, care ar promova cel puţin una din valorile societăţii actuale, studiate la curs.

COMUNICĂ, DECIDE!

- Justifică faptul că problematica societăţii actuale este un context de manifestare a noilor educaţii.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

- Scrie un eseu de o pagină, în care să evidenţiezi importanţa procesului de *a învăţa să trăim împreună,* pentru transmiterea şi promovarea sistemului axiologic de educaţie al umanităţii.

ACŢIONEAZĂ!

- Ilustrează printr-o imagine o problemă a societăţii actuale şi, cel puţin, o soluţie pentru aceasta.

2. Noile educaţii – analiză diacronică şi sincronică

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenul de *noile educaţii;* ☞ *să identifice* obiectul şi caracteristicile care prefigurează noua filozofie a educaţiei; ☞ *să elucideze* abordările şi conţinuturile specifice ale noilor educaţii; ☞ *să propună* noi modalităţi de integrare a noilor educaţii în curriculumul şcolar.	🗍 Noile educaţii ca stare a conştiinţei pedagogice 🗍 Noile educaţii – abordări şi conţinuturi specifice 🗍 Noile educaţii în Republica Moldova 🗍 Demersuri de proiectare ale conţinutului disciplinelor şcolare prin prisma noilor educaţii

Termeni-cheie: noua filozofie a educaţiei, noile educaţii, demers de proiectare.

☞ **Noile educaţii ca stare a conştiinţei pedagogice**

Conceptul de „nou" este asociat, de obicei, ideii de inedit, original, neobişnuit, cu ceea ce se întâmplă prima oară, dar şi cu ceea ce vine să înlocuiască vechiul, existentul, obişnuitul, perimatul. Aceste sensuri însă nu se transferă în mod automat şi asupra trăsăturilor umane, deoarece nu putem accepta că ceea ce a fost omul până la *noile educaţii* poate fi numit cu învechit, perimat etc. Problema este dacă noţiunea şi termenul de „educaţii noi" exprimă cu adevărat noi realităţi educaţionale sau termenul dat nu este decât o metaforă care redă o nouă atitudine faţă de educaţie. Se ştie că educaţia este de o seamă cu omul, îi însoţeşte întreaga lui viaţă, are loc oriunde există oameni, este universală (proprie tuturor oamenilor şi antrenează toate valorile date omului sau create de omenire), se realizează preponderent în sens pozitiv şi reprezintă măsura de devenire a omului întru fiinţă. A trata deci despre *noile educaţii* înseamnă a defini educaţia ca valoare perenă a conştiinţei pedagogice [apud 33, p.3].

Chestiunea fundamentală a existenţei umane ţine de schimbarea acesteia pe dimensiunea istorică, schimbarea fiinţei umane reprezentând dintotdeauna obiectul teoriei şi practicii educaţionale, deci al conştiinţei pedagogice, ea fiind responsabilă de răspunsurile pe care le formulează oportun la întrebările de ce trebuie să se schimbe omul (epistemologia educaţiei), în ce direcţie trebuie să se schimbe (teleologia educaţiei), în baza căror valori este bine să se schimbe (conţinuturile educaţionale) şi cum trebuie să se schimbe omul pe parcursul vieţii (metodologia educaţiei).

Examinate în ansamblul lor, domeniile marcate constituie obiectul filozofiei (epistemologiei) educaţiei, astfel şi al conştiinţei pedagogice. Conştiinţa pedagogică este neapărat una naţională, datorită faptului că educaţia se desfăşoară într-o comunitate naţională şi într-un spaţiu educaţional naţional. La finele sec. XX, popoarele Europei s-au văzut nevoite să-şi reconceptualizeze cele mai importante domenii ale vieţii. Şi deoarece educaţia este responsabilă, în măsura şi în termenii adecvaţi esenţei sale, de tot ce se întâmplă în viaţa indivizilor şi în cea a popoarelor, Europa s-a pomenit în faţa nevoii de a gândi noi sensuri şi dimensiuni existenţiale şi ontologice şi pentru educaţie, şi învăţământ. Limba, creaţia populară materială şi orală, filozofia, literatura şi artele demonstrează că în fiecare epocă istorică omenirea a subscris, a creat şi a promovat preponderent anumite valori, care reprezintă şi viziunea sa asupra lumii şi asupra propriei sale calităţi [33, p.4].

Noua filozofie a educaţiei, sau noul concept educaţional, întruneşte mai multe caracteristici, cele esenţiale, în opinia lui Vl. Pâslaru, fiind următoarele:

• *prefigurează* o nouă viziune asupra fiinţei umane integră nu numai moral, dar şi ca entitate naţională şi socială; desăvârşită conceptual, teleologic, spiritual, estetic; echilibrată ecologic şi sănătoasă fizic; tolerantă naţional, cultural şi religios; liberă prin conştientizarea propriei valori şi a valorilor şi problemelor societăţii actuale, a valorilor şi problemelor celor din alteritate; conştientă de propria identitate şi de identitatea lumii în care trăieşte; deschisă la schimbare şi adaptabilă schimbărilor;

• *elaborează* un model de educaţie centrat pe fiinţa celui educat, în baza principiului libertăţii în educaţie şi al identităţii fiinţei sale;

• *identifică* teleologia educaţiei cu fiinţa celui educat;

• *acceptă* ideea că educaţia este omniprezentă şi universală, continuă şi perenă;

• *preconizează* principiul pozitiv al educaţiei;

• *recunoaşte* că educaţia se realizează preponderent în dimensiunea suprasensibilului şi a metafizicului, în interacţiune cu dimensiunea fizică a existenţei umane;

• *acceptă* educabilitatea ca principiu fundamental al existenţei umane. Or, noul concept educaţional răspunde oportun la întrebarea: cum este, cum poate şi cum trebuie să fie fiinţa umană într-o lume a schimbării, a comunicării interumane şi interculturale, într-o lume a consumului şi a creaţiei, într-o lume ameninţată de pericole şi cataclisme sociale şi naturale la scară planetară, şi totuşi încrezătoare în ideea pozitivă a lumii şi a fiinţei umane? Filozofia modernă a educaţiei stabileşte fundamente epistemice pentru devenirea întru fiinţă a fiecărui individ;

• *oferă* deschidere sensului vieţii umane şi autodesăvârşirea, şi libertatea;

• *descoperă* unitatea triadică a fiinţei umane şi biologică, intelectuală, spirituală;

• *oferă* educaţiei un sistem axiologic, constituit din: valorile date omului (natura, cosmosul, universul, capacitatea de devenire întru fiinţă, capacitatea de a face opţiune) şi valorile create de om, valorile fundamentale ale *humanitas*-ului (adevărul, binele, frumosul, dreptatea, libertatea), valorile naţionale, valorile contextuale fiecărui gen de activitate, valorile personale;

• *indică* calea devenirii sale ca fiinţă desăvârşită şi cunoaşterea, şi formarea în interacţiune a universului exterior/universului intim [60, p.130-131].

☞ **Noile educaţii – abordări şi conţinuturi specifice**

Fiind conştientizate problemele şi valorile societăţii actuale, omenirea a ştiut să-şi formuleze strategiile de soluţionare a problemelor, antrenând valorile în interiorul cărora fiinţează. Tipul cel mai impor-

tant de strategii este cel care realizează schimbarea de mentalitate. Şi este ştiut că orice schimbare de mentalitate se produce efectiv şi global prin acţiunea transformatoare a educaţiei, deşi nu se exclude nici influenţa asupra mentalităţii exercitată de realităţile economice, politice, sociale etc. Înţeleasă în sensul cel mai desfăşurat al acestei noţiuni, educaţia este omniprezentă (deci afectează şi domeniile economic, politic, social etc.), universală, iminentă oricărui individ şi grup social, deoarece influenţează orice schimbare în economic, politic şi social prin schimbarea mentalităţii celor care provoacă schimbarea în aceste domenii.

Noile educaţii – reprezintă demersul societăţii actuale pentru educaţie, o suită de strategii şi obiective generale răspunzând imperativelor indicate de problemele societăţii actuale, şi nu nişte concepte sau teorii educaţionale cu privire la conţinuturile educaţionale [12, p.14].

Noile educaţii decurg din tipurile de educaţie care s-au constituit tradiţional: *educaţia intelectuală, educaţia morală, educaţia estetică, educaţia religioasă* etc.

Prin noile educaţii sunt marcate domeniile imperative şi prioritare ale educaţiei la zi, nomenclatorul lor însă nu epuizează priorităţile educaţiei contemporane, ci le complementează. UNESCO, prin strategiile formulate, atrage atenţia opiniei publice mondiale asupra unor potenţe nevalorificate de soluţionare a problemelor societăţii actuale.

În acest context, G.Văideanu în lucrarea *Educaţia la frontiera dintre milenii*, face referire la anumite obiective [72, p.65-66]:

- Educaţia relativă la mediu sau educaţia ecologică;
- Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare;
- Educaţia pentru tehnologie şi progres;
- Educaţia faţă de mass-media;
- Educaţia în materie de populaţie sau demografică;
- Educaţia pentru pace şi cooperare;
- Educaţia pentru democraţie;
- Educaţia sanitară modernă.

O compatibilizare eficientă a sistemelor de învăţământ ale statelor europene ar angaja o suită de activităţi, în fiecare ţară ce acceptă ideea europeană, concepute pe realizarea corelată a tuturor obiectivelor

educaţionale indicate de termenul ,,educaţii noi" cu obiectivele educaţionale naţionale, prin *idee europeană* înţelegându-se conceptul de unitate economică, socială, tehnico-ştiinţifică, culturală şi spirituală a popoarelor care locuiesc spaţiul european, fiecare popor menţinându-şi identitatea şi culoarea specifică sau unificarea Europei, integrarea europeană – termenul lui Al. Husar [43].

Primele deziderate comune, prevăzute în documentele europene, erau *educaţia pentru democraţie, educaţia pe parcursul întregii vieţi, educaţia multiculturală* etc. [71].

Comisia europeană, începând cu anul 2000, a adoptat o serie de recomandări cu privire la promovarea în fiecare stat european a unei educaţii care să cuprindă nu numai structural, ci şi în planul conţinuturilor educaţionale elemente de apropiere, de coincidenţă.

În realitatea socială însă sporeşte violenţa, rasismul, intoleranţa religioasă, etnică şi culturală. Ca răspuns acestor fenomene, UNESCO elaborează un model educaţional nou, numit *noile educaţii*, care ţinteşte constituirea, pe principii unice, a unei *societăţi pedagogice unice* şi a unui *mediu educaţional unic*. Modelul propus se dezvoltă pe două concepte complementare: **conceptul clasic,** centrat pe obiectivitate, care reprezintă axa raţionalităţii educaţiei, şi **conceptul modern,** axat pe echilibrul dintre subiectiv şi obiectiv, care reprezintă axa integrării diferenţelor în cadrul acţiunilor pedagogice concrete, considerat standard educaţional al lumii moderne [71].

Termenul *noile educaţii* indică că, în a doua jumătate a sec. XX, au apărut probleme la scară planetară, care solicitau şi o soluţionare pedagogică. Autorii care i-au urmat lui G.Văideanu au extins aria noilor educaţii, adăugând la acestea:

- *educaţia economică;*
- *educaţia pentru familie;*
- *educaţia pentru toleranţă;*
- *educaţia interculturală;*
- *educaţia antidrog/antitabagism/antialcool,* care derivă, respectiv, din:
- *educaţia pentru tehnologie şi progres;*

- *educaţia demografică;*
- *educaţia pentru pace şi cooperare;*
- *educaţia sanitară.*

Aceste precepte îmbogăţesc vădit conţinutul axiologic al educaţiei, făcându-l mult mai dinamic şi, totodată, orientează sensul educaţiei de la modelul pluridisciplinar clasic la modelul interdisciplinar. Una dintre noile educaţii este considerată şi *educaţia pentru libertate* [2; 60], a cărei semnificaţie generală este definită ca sinteză şi finalitate a tuturor educaţiilor, noi şi tradiţionale, căci libertatea umană nu trebuie înţeleasă doar în sens politic, ci, mai ales, în sens spiritual, iar acest lucru este posibil numai printr-o educaţie complexă, care să articuleze toate tipurile de educaţie.

Educaţia relativă la mediu sau educaţia ecologică reprezintă domeniul educaţiei responsabil de formarea conştiinţei ecologice sau a conştiinţei de mediu, înţeles ca mediu existenţial – geografic, natural, cultural – conştientizarea primatului mediului în raport cu individul şi a apartenenţei sale organice la mediu.

Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare are ca finalitate formarea lui *homo faber* (literalmente *omul care face*). Dotat congenital să-şi formeze capacitatea de a face opţiune, omul devine şi un subiect al schimbării şi dezvoltării atât a universului existenţial exterior, cât şi a universului său intim. Acţiunea de schimbare este şi ea congenitală. Dar orice premisă de a deveni întru fiinţă obţine statutul de factor al schimbării şi dezvoltării doar prin educaţie şi autoeducaţie.

Educaţia pentru tehnologie şi progres formează omului capacitatea de a-şi tehnologiza activitatea şi de a opera tehnologii în variate domenii. Este tipul de educaţie care răspunde la întrebarea privind modalitatea de devenire întru fiinţă. Al doilea termen indică asupra calităţii schimbării: progresistă. În cotidian însă acest tip de educaţie este înţeles la nivelul de suprafaţă: o educaţie pentru însuşirea tehnologiilor moderne de producere a valorilor materiale şi pentru progresul tehnic, economic, ştiinţific.

Educaţia faţă de mass-media este primul tip de educaţie cu adevărat nouă, deoarece mass-media s-a instalat masiv în viaţa socială abia

în sec. XX, astăzi rolul lor în societate fiind unul extrem de mare, încât au fost supranumite puterea a patra în stat. Utilizarea produselor sale necesită însă o pregătire specială, care nu se reduce la lectura ziarelor, audierea radioului şi vizionarea emisiunilor televizate. Educaţia pentru mass-media implică cunoaşterea limbajului publicisticii, al emisiunilor TV şi portalurilor de pe internet, acesta fiind unul deosebit de sofisticat, ca şi acţiunea pe care o au asupra formării, dezvoltării personalităţii umane.

Educaţia în materie de populaţie sau demografică presupune formarea capacităţii de reglare a natalităţii, a repartiţiei geografice, structurii şi densităţii populaţiei, a compoziţei ei pe grupe de vârstă şi sex etc.

Educaţia pentru pace şi cooperare subscrie conceptului de convieţuire paşnică a oamenilor şi popoarelor. Este, în fond, un deziderat de natură morală, deoarece până în prezent încă nu s-a demonstrat rolul războaielor în istoria omenirii, precum nu s-a demonstrat nici posibilitatea coexistenţei paşnice.

Educaţia pentru democraţie**,** deşi are rădăcini în antichitatea greacă, este unul din tipurile noi de educaţie, deoarece abia în sec. XX omenirea a atins un grad de dezvoltare propice constituirii unei societăţi democratice. Esenţa educaţiei pentru democraţie este în formarea conştiinţei democratice şi a capacităţii de a realiza atitudini şi comportamente care să permită fiecăruia să se manifeste cât mai deplin în autodesăvârşirea sa, fără să dăuneze celorlalţi. Democraţia nefiind un dat, omul modern este responsabil de formarea sa ca fiinţă având conştiinţă democratică şi unica forţă reală care poate construi o societate democratică. La rândul său, societatea democratică influenţează benefic formarea conştiinţei democratice.

Educaţia sanitară modernă constă în formarea de cunoştinţe şi capacităţi de îngrijire corectă a corpului şi crearea unui mediu şi a unui mod de viaţă sănătos.

Or, noile educaţii reprezintă nu numai un răspuns dat de politicile educaţionale marilor probleme ale societăţii actuale, dar şi o valoare deosebit de importantă în unificarea cultural-spirituală a lumii moderne, un aspect fundamental al procesului de globalizare [33].

☞ Noile educaţii în Republica Moldova

În ce măsură omul de azi este în stare să devină el însuşi întru propria sa fiinţă? Cine este/trebuie să fie omul actual din Republica Moldova? Şi pe ce principii ar trebui să se întemeieze noile educaţii în Republica Moldova, ca să asigure formarea firească a omului actual în condiţiile în care ne este dat să existăm pentru a deveni în propria noastră fiinţă? – sunt întrebările, răspunsul la care urmează să elucideze sensul şi modul de realizare a noilor educaţii în acest spaţiu educaţional.

Coordonatele idealului uman pentru populaţia Republicii Moldova sunt ieşirile din cele două crize fundamentale ale sale: *criza de identitate* şi *criza de proprietate*. *Criza de identitate* ne menţine la limita ignoranţei sau a incertitudinii în ceea ce priveşte statutul nostru etnic, cultural, lingvistic, confesional. *Criza de proprietate* ne menţine la marginea valorilor materiale şi spirituale.

În concluzie. Noile Educaţii sunt o stare imanentă a conştiinţei pedagogice, iar conştiinţa pedagogică reflectă demersul umanist, social-politic şi cultural-spiritual actual pentru devenirea întru fiinţă a omului modern într-un câmp educaţional concret.

Pentru Republica Moldova, de rând cu noile educaţii nominalizate de UNESCO, ar trebui recunoscute, întâi de toate, *educaţia pentru identitate* şi *educaţia pentru proprietate*, care, în raport cu educaţia comunistă ce ne-a marcat nociv existenţa spirituală, dar şi în raport cu noile educaţii ale Occidentului, care reprezintă un răspuns pentru redresarea situaţiei în societatea democratică postmodernă, constituie esenţa existenţei şi spiritului nostru, şansa de a fi în istorie [50].

☞ Demersuri de proiectare ale conţinutului disciplinelor şcolare prin prisma noilor educaţii

Noile educaţii pot fi adaptate la contextul fiecărei dimensiuni a formării bazelor culturii personalităţii (de exemplu, problematica educaţiei ecologice poate fi abordată în contextul programelor educaţiei morale, iar problemele educaţiei economice pot fi examinate din perspectiva educaţiei ecologice).

În literatura de specialitate sunt menţionate câteva posibilităţi de introducere a „noilor educaţii” în programele şcolare [72].

1. Demersul disciplinar – abordarea noilor educaţii în cadrul unor discipline şcolare distincte (de exemplu, educaţia ecologică apare ca disciplină şcolară integrată în planul de învăţământ, cu obiective instituţionalizate la nivelul programelor şcolare).

2. Demersul modular – crearea unor module specifice în cadrul disciplinelor tradiţionale cu caracter interdisciplinar, abordarea noilor educaţii în cadrul unor discipline şcolare, integrate la nivelul diferitelor trepte şcolare, dar şi la nivelul dimensiunilor educaţiei (de exemplu, educaţia ecologică abordată ca modul în cadrul biologiei, în învăţământul liceal, cu obiective specifice dimensiunii educaţiei intelectuale).

3. Demersul infuzional – integrarea mesajelor despre noile educaţii la disciplinele tradiţionale, abordarea problematicii noilor educaţii în cadrul unor discipline şcolare (de exemplu, problematica educaţiei ecologice este abordată simultan la nivelul biologiei, chimiei, geografiei, fizicii etc., dar şi la nivelul educaţiei: intelectuale-morale-tehnologice-sanitare etc.).

4. Demersul transdisciplinar – abordarea noilor educaţii la nivelul unor sinteze ştiinţifice propuse anual sau trimestrial/semestrial de echipe de profesori (de exemplu, abordarea problemelor globale ale educaţiei ecologice din perspectiva unei echipe formate din profesori de biologie, chimie, fizică, geografie, economie, sociologie, filosofie etc., în cadrul unor lecţii de sinteză, seminarii etice, dezbateri tematice, concursuri şcolare etc.

În RM cât şi peste hotare au derulat şi încă mai derulează o serie de proiecte, în scopul potenţării noilor educaţii, acestea fiind strategii eficiente de implementare a tipurilor de educaţii adaptate la problematica societăţii actuale.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE

IMPLICĂ-TE!

• Reprezintă, prin intermediul metodei *Termenii-cheie în avans,* legătura dintre termenii: *nou, nouă filozofie a educaţiei, conţinuturi specifice, principiu, modalităţi de integrare.*

Metoda *Termenii-cheie în avans*

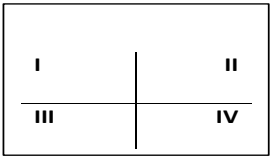
1. Se formează grupuri din 4-5 studenţi.
2. Se prezintă studenţilor 5 termeni relevanţi în contextul unităţii de conţinut.
3. Se propune studenţilor să reprezinte grafic relaţia existentă între aceşti termeni, timp de 4-5 minute.
4. Se propune studenţilor să compare relaţia existentă între termenii propuşi, reflectată în materialul-suport, cu relaţia reflectată în reprezentarea grafică realizată de ei.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Completează, utilizând metoda *Cadranele*, fişa de lucru propusă, după cum urmează: *I cadran* – definiţia sintagmei *noile educaţii*; *al II-lea cadran* – caracteristicile *noilor educaţii*; *al III-lea cadran* – conţinuturile specifice ale *noilor educaţii*, şi în *cadranul IV*, o propoziţie generalizatoare cu referire la *noile educaţii.*

Metoda *Cadranele*

1. Se propune studenţilor o fişă de lucru, care conţine două axe perpendiculare şi care formează patru cadrane.

2. Se solicită completarea de către studenţi a celor patru cadrane, în felul următor: I cadran, vor scrie o definiţie a termenului-cheie principal, al conţinutului studiat; în cadranul II, vor ilustra caracteristicile termenului definit; în cadranul III, vor face referire la alte aspecte ale acestui termen, şi în al IV-lea cadran, vor formula o propoziţie generalizatoare privind termenul-cheie expus.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Argumentează care dintre „noile educaţii" necesită o abordare distinctă în sistemul nostru de învăţământ, pornind de la situaţia actuală din ţara noastră din punct de vedere social-economic şi politic.

• Comentează următoarea afirmaţie: *A trata despre noile educaţii înseamnă a defini educaţia ca valoare perenă a conştiinţei pedagogice.*

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Expune cu ajutorul metodei *Colţurile* punctul de vedere personal la întrebarea: *Care din cele patru posibilităţi de realizare a noilor educaţii propuse de G. Văideanu, este mai eficientă?*

Metoda *Colţurile*

1. Se prezintă studenţilor o informaţie şi se asigură că aceasta a fost înţeleasă.
2. Se formulează de către profesor o întrebare pornind de la informaţia prezentată, la care se oferă mai multe alternative de răspuns.
3. Se solicită studenţilor să aleagă una din alternativele propuse şi timp de 3 minute să scrie cât mai multe argumente în favoarea opţiunii proprii şi argumente împotriva alternativelor respinse.
4. Se solicită de la studenţi ca, în funcţie de poziţia adoptată, să treacă într-un anumit colţ al sălii.
1. Se propune grupurilor de studenţi, formate cu opinie comună, să discute timp de 5 minute argumentele personale prin care îşi susţin poziţia adoptată şi să stabilească argumentele cu care sunt toţi de acord, apoi să le noteze.
2. Se alege un reprezentant din fiecare grup, care va explica poziţia grupului şi argumentele pentru această poziţie.

• Completează în baza vizionării filmului documentar ,,Pământul nostru" (,,Дом" din https://www.youtube.com/watch?v=IjTFFI4xTQE), fişa de lucru de mai jos:

Reflecţii personale	Probleme globale identificate	Noile educaţii

ACŢIONEAZĂ!

• Propune o metodă de educaţie nonformală de realizare a educaţiei pentru identitate sau educaţiei pentru proprietate, la nivelul comunităţii locale sau naţionale.

Compartimentul II. NOILE EDUCAŢII

1. Educaţia pentru pace şi cooperare

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *pace, cooperare, educaţie pentru pace şi cooperare;* ☞ *să identifice* obiectivele şi principiile educaţiei pentru pace şi cooperare; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru pace şi cooperare; ☞ *să propună* modalităţi de valorificare a atitudinilor civice din perspectiva cooperării sociale.	🗍 Delimitări conceptuale: pace, cooperare, educaţie pentru pace şi cooperare 🗍 Obiectivele educaţiei pentru pace şi cooperare 🗍 Principiile educaţiei pentru pace şi cooperare 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru pace şi cooperare

Termeni-cheie: pace, cooperare, educaţie pentru pace şi cooperare.

☞ **Delimitări conceptuale: pace, cooperare, educaţie pentru pace şi cooperare**

Pacea este o aspiraţie a popoarelor, un imperativ fundamental al epocii noastre şi o finalitate prioritară a educaţiei de astăzi şi de mâine. Putem spune că fără pace nu există dezvoltare, iar fără dezvoltare drepturile omului sunt iluzorii, ceea ce implică faptul că, fără drepturi pentru om, pacea este considerată violenţă.

În sens larg, *cooperarea* se referă la procesul unor grupuri de organisme care lucrează sau acţionează împreună pentru beneficiul comun, în loc de a acţiona în competiţie pentru beneficiu egoist.

Educaţia pentru pace reprezintă o dimensiune a educaţiei care răspunde la problematica societăţii actuale în raport cu dialogul, coo-

perarea şi dezvoltarea relaţiilor dintre comunităţi, care cuprinde [40, p.114]:

- combinarea ideilor şi concepţiilor care favorizează sau cultivă atitudinile ostile, agresive, xenofobe, rasiste etc.
- promovarea şi formarea unor conduite paşnice, de suport, înţelegere între indivizi, comunităţi, popoare.

La Conferinţa Naţională *Juventus et Lex* de la Montreal, în 1985, s-a adoptat „Declaraţia drepturilor şi responsabilităţilor tinerilor" şi s-a pus problema perfecţionării programelor de educaţie pentru pace şi cooperare.

În aceeaşi ordine de idei, ne-a interesat definiţia dată de Stanley Milgram care consideră că *educaţia pentru pace şi cooperare* constituie cea mai sigură modalitate de eliminare a agresivităţii, a violenţei, a terorismului şi a conflictelor dintre comunităţi. Ea reprezintă un factor capabil de a contribui la crearea unei societăţi democratice [55, p.78].

Educaţia pentru pace şi cooperare vizează formarea şi cultivarea aptitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog şi participare efectivă, fiind orientată la astfel de valori, ca:

- respectul faţă de om ca valoare socială supremă;
- respectul faţă de valorile culturale şi acceptarea diversităţii culturale;
- receptivitate la ideile şi sugestiile altora;
- capacitatea de a dobândi contacte satisfăcătoare şi de a dialoga;
- toleranţa, acceptarea unor comportamente diferite;
- descurajarea agresivităţii şi violenţei;
- formarea spiritului critic şi autocritic [69, p.103].

☞ **Obiectivele educaţiei pentru pace şi cooperare** [40, p.114]:

- Asimilarea unor cunoştinţe specifice problematicii vizate: pace, război, dezarmare, cooperare, echitate, agresiune, terorism, fanatism;
- Formarea unor atitudini şi însuşiri de personalitate legate de toleranţă, receptivitate, respectarea opiniilor celorlalţi etc.;
- Formarea unor atitudini responsabile faţă de propriul popor, propria comunitate şi faţă de umanitate: solidaritate umană, încredere în semeni etc.

Obiectivele generale ale *educaţiei pentru pace* sunt evidenţiate de C. Cucoş, care le grupează în trei mari categorii:

(1) Însuşirea unor concepte specifice domeniului: pace şi educaţie pentru pace; dezarmare şi educaţie pentru dezarmare; democraţie şi drepturile omului;

(2) Însuşirea unor priceperi sau aptitudini: a asculta cu receptivitate pe altul sau pe alţii; a dialoga; a face propuneri şi a da răspunsuri;

(3) Însuşirea unor comportamente sau atitudini: responsabilitate faţă de propria patrie şi de colectivitatea mondială; solidaritate şi încredere în semeni; respect faţă de propria cultură şi faţă de cultura altor popoare sau colectivităţi; toleranţă în sensul de acceptare a diversităţii [23].

☞ **Principiile educaţiei pentru pace** [40, p.115]:

- principiul pozitiv al percepţiei altor persoane, comunităţi, popoare;
- principiul interconexiunii dintre educaţia pentru pace cu cea intelectuală şi morală;
- principiul respectării particularităţilor fiecărei trepte de învăţământ şi a disciplinei şcolare;
- principiul corelării educaţiei pentru pace la nivel formal şi la cel nonformal.

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei pentru pace şi cooperare** [40, p.115]:

La nivelul învăţământului formal:

a. valorificarea conţinuturilor disciplinelor şcolare prin fuziunea tematicilor respective sau redimensionarea acestora în planul educativ pentru pace. Acest lucru poate fi uşor realizat în cadrul orelor de literatură, istorie, geografie, artă plastică etc.;

b. valorificarea conţinuturilor disciplinelor şcolare prin introducerea unor module specifice educaţiei pentru pace;

c. valorificarea orelor de dirigenţie din perspectiva educaţiei pentru pace.

La nivelul învăţământului nonformal:

a. activităţi extracurriculare cu tematica respectivă;

b. activităţi extraşcolare cu tematica respectivă.

Strategiile educaţiei pentru pace sunt asemănătoare cu cele ale educaţiei intelectuale şi ale educaţiei morale. Toate obiectivele educaţiei pentru pace şi cooperare se pot realiza prin *lecturi*, prin *studierea istoriei*, prin *comentarea unor filme*, prin *dezbateri*, prin *vizionarea unor expoziţii plastice pe tema războiului şi a păcii*, prin *realizarea unor portofolii cu teme specifice* etc.

Sintetizând opiniile savantului M. Diaconu [32], considerăm eficiente următoarele *strategii didactice* în vederea realizării *educaţiei pentru pace:* memorizări, povestiri, activităţi de observare, desene realizate de copii, lecturi după imagini, filme, convorbiri tematice, jocuri de rol, recitare de poezii, elaborare de eseu, scriere de compuneri, expuneri, elaborarea planurilor de idei pentru rezolvarea unui conflict apărut în clasă, rebusuri, dezbaterea unor fapte, exerciţii de simulare etc.

Astfel, prin acţiunile propuse, elevii vor fi ajutaţi să înţeleagă că pacea înseamnă mai mult decât simpla lipsă a războiului, pacea este şi o acţiune proiectată, în care oamenii se angajează să aplaneze conflictele de orice fel prin mijloace nonviolente şi să realizeze dreptatea socială şi democraţia.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

- Scrie timp de 3 minute tot ce cunoşti despre *Educaţia pentru pace şi cooperare*, fără a lua pixul de pe foaie.
- Alcătuieşte prin intermediul metodei *Lista de inventariere* o listă cu posibile cauze de conflicte şcolare şi explicaţiile reprezentative pentru acestea.

Metoda *Lista de inventariere*

1. Se formează grupuri de 4-5 studenţi.
2. Se propune studenţilor să colaboreze pentru identificarea unor cauze posibile ale conflictelor şcolare.
3. Se analizează frontal principalele cauze de conflicte şcolare şi explicaţiile identificate.
4. Se alcătuieşte o listă comună cu cele mai importante cauze ale conflictelor şcolare identificate de către studenţi.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Ilustrează prin metoda *Harta conceptuală* termenii-cheie la tema „Educaţia pentru pace şi cooperare”.

Metoda *Harta conceptuală*

1. Se formează grupuri de 4-5 studenţi.
2. Se propune studenţilor să schiţeze o hartă şi să o completeze cu termenii-cheie la tema „Educaţia pentru pace şi cooperare”.
3. Se prezintă de către fiecare grup hărţile elaborate şi se realizează o hartă conceptuală comună.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Citeşte studiul de caz expus *infra*:

„Ion şi Arsenie discută despre profesoara lor de biologie. Opiniile lor sunt contrare: unul o apreciază, iar celălalt o critică. Treptat, vocile lor se precipită şi ei se despart iritaţi. A doua zi se întâlnesc puţin ostili. La ora de biologie, spre surprinderea lui Arsenie care absentase un timp, profesoara era nouă. Ambii şi-au dat seama că discutaseră despre persoane diferite”.

• Notează:

a) tipul de conflict la care se referă cazul dat: disconfort, incident, neînţelegere, tensiune, criză.

b) un plan succint de rezolvare a conflictului.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Autoapreciază, prin utilizarea unui test psihologic, stilul individual de soluţionare a conflictelor (recomandat *Testul Thomas Kilmann*).

• Scrie cel puţin câte o acţiune pentru fiecare dimensiune de mai jos, pe care o poţi realiza în scopul însuşirii comportamentului păcii:

Dimensiune	Acţiune (i)
în relaţiile din familie	
în relaţiile cu colegii de grupă	
în relaţiile cu vecinii, prietenii, alţi membrii ai comunităţii	

ACŢIONEAZĂ!

• Expune un conflict şcolar sau social cunoscut. Analizează acest conflict, prin metoda *PICIVIR (Probleme, Întrebări, Cuvinte-cheie, Ipoteze, Verificare, Interpretări, Reflecţii)*.

Metoda *PICIVIR*

1. Se formează echipe din câte 4 studenţi.
2. Se notează un conflict şcolar sau social cunoscut.
3. Se identifică soluţii pentru depăşirea acestui conflict.
4. Se prezintă soluţiile grupului mare şi se interpretează frontal soluţiile propuse.

• Elaborează 4-5 întrebări, răspunsul cărora poate fi identificat în unitatea de conţinut studiată.

• Propune cel puţin 3 modalităţi de valorificare a atitudinilor civice la elevi din perspectiva deschiderii şi cooperării sociale.

2. Educaţia pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *cetăţenie, democratic(ă), educaţie pentru cetăţenie democratică;* ☞ *să descrie* principiile educaţiei pentru democraţie şi drepturile omului (copilului); ☞ *să stabilească* strategiile şi metodologia educaţiei pentru democraţie.	🗍 Definirea termenilor de bază. Principiile educaţiei pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului (copilului) 🗍 Constituţia statului RM şi promovarea drepturilor omului 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru cetăţenie democratică

Termeni-cheie: cetăţenie, democratic(ă), educaţie pentru cetăţenie democratică, constituţie.

☞ **Definirea termenilor de bază. Principiile educaţiei pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului (copilului)**

Sintagma „educaţie pentru cetăţenie democratică" a căpătat, în ultimul timp, multiple semnificaţii şi interpretări. Termenul *„cetăţenie"* este departe de a avea o definiţie unanim acceptată, nota comună a celor mai multe dintre definiţiile termenului vizează cetăţenia, ca problemă a apartenenţei indivizilor la o comunitate/stat, fapt ce presupune raportarea la seturi de drepturi şi îndatoriri. Tipul de cetăţenie pe care îl avem în vedere este cel *democratic.* Prin urmare, se impune şi o clarificare a acestui termen, prin raportarea la valorile fundamentale care definesc societăţile democratice contemporane [58, p.6].

Potrivit lui F. Audigier, „Adjectivul democratică subliniază faptul că este vorba despre o cetăţenie bazată pe principiile şi valorile pluralismului, întâietatea legii, respectarea demnităţii umane şi a diversităţii culturale ca bogăţie. (…) Astfel, conceptele de *participare, democraţie*

sau *cetăţenie participantă* par să fie tot mai mult recunoscute ca fiind vitale pentru viitorul vieţii noastre împreună. Se pune problema ca fiecare să aibă un loc în societate şi să contribuie la dezvoltarea ei la orice nivel, dincolo de actul politic de a vota. Se pune problema ca fiecare să aibă control asupra mediului în care trăieşte. Reducerea obstacolelor la participare, în special a obstacolelor socioeconomice, reprezintă o parte integrantă a oricărei strategii menite să întărească cetăţenia într-o societate democratică. (…) Cooperare, participare, dialog şi respect sunt cuvinte care desemnează atitudini pe care trebuie să le aibă toţi oamenii dintr-o şcoală, în special adulţii, atitudini care trebuie să inspire activităţile în şcoli şi atmosfera generală a vieţii într-o şcoală" [7].

Educaţia pentru cetăţenie democratică este o dimensiune a educaţiei care presupune formarea unor viziuni, atitudini, convingeri social-filosofice, dar şi a unui comportament democratic. Cu alte cuvinte, formarea unei personalităţi deschise, inovatoare, adaptabile la schimbare într-o lume a competiţiei continue. Individul trebuie format pentru a-şi exprima poziţia, pentru a se implica în luarea deciziilor, pentru a fi activ şi eficient, pentru a putea reacţiona adecvat la fenomene de totalitarism, autoritarism [40, p.116].

La cea de-a 20-a sesiune a Conferinţei miniştrilor educaţiei a Consiliului Europei, desfăşurată în Cracovia, Polonia, în octombrie 2000, au fost adoptate o serie de „Principii comune ale ECD", principii pe care le prezentăm în continuare.

Educaţia pentru cetăţenie democratică (ECD) a reprezentat una dintre preocupările majore ale celor mai importante organizaţii interguvernamentale sau nonguvernamentale, cum ar fi: UNESCO, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE, CIVITAS, OECD, IEA, IBE ş.a. [58, p.6].

Educaţia pentru cetăţenie democratică (ECD):

1. Se bazează pe principiile fundamentale ale drepturilor omului, democraţiei pluraliste şi supremaţiei legii.

2. Se referă în special la drepturi şi la responsabilităţi, la „împuternicire", participare şi sentimentul apartenenţei, respectul pentru diversitate.

3. Include toate grupele de vârstă şi toate sectoarele societăţii.

4. Urmăreşte pregătirea tinerilor şi a adulţilor pentru participarea activă într-o societate democratică, consolidând astfel cultura democraţiei.

5. Este foarte utilă în lupta împotriva violenţei, xenofobiei, rasismului, agresivităţii naţionaliste şi intoleranţei.

6. Contribuie la coeziunea socială, la dreptatea justiţiei sociale şi la bunăstarea comună.

7. Consolidează societatea civilă, prin pregătirea cetăţenilor pentru a fi mai bine informaţi şi a avea competenţe specifice cetăţeniei democratice.

8. Trebuie diferenţiată/adaptată în funcţie de contextul naţional, social, cultural şi istoric.

Educaţia pentru cetăţenie democratică (ECD) propune seturi valorice şi atitudinale care au drept sursă principiile fundamentale ale drepturilor omului. Aceste principii, între care cel al respectului demnităţii fiecărei fiinţe umane, al asigurării dreptăţii justiţiei sociale şi, în particular, al asigurării egalităţii de şanse, implică în mod necesar valori şi atitudini, precum acceptarea pluralismului, respectul pentru diversitate şi valorizarea pozitivă a diferenţelor, refuzul discriminării, segregării şi intoleranţei [58].

☞ Constituţia statului RM şi promovarea drepturilor omului

Fiind Legea Supremă a statului, Constituţia sintetizează *procesele democratice* şi exprimă concepţia statului asupra relaţiilor social-politice, aşază relaţiile economice pe traversele economiei de piaţă, statuează *drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale omului şi garanţiile acestora* [18, p.9].

Constituţia Republicii Moldova a intrat în vigoare la 27 august 1994, fiind adoptată pe data de 29 iulie a aceluiaşi an. Adoptarea Constituţiei a devenit un act crucial în viaţa statului, fiind în consonanţă cu transformările sociale demarate şi imperativele timpului. Societatea actuală are

nevoie de Constituţie în calitate de instrument al integrării sociale, care să funcţioneze realmente, prin spiritul şi fiece literă a sa.

Consacrând valorile politice, ideologice şi morale, sub semnul cărora este organizat şi funcţionează sistemul politic, Constituţia reprezintă garanţia esenţială a *ordinii de drept* şi urmăreşte instituirea unui echilibru politic şi a armoniei sociale. Prin *recunoaşterea şi respectarea demnităţii umane, a drepturilor şi libertăţilor fundamentale,* prin garantarea supremaţiei legii, statuarea separaţiei şi echilibrului puterilor, a eligibilităţii şi răspunderii autorităţilor, a independenţei autorităţii judecătoreşti, Constituţia este un model dinamic general al acestui sistem de valori şi are menirea de a garanta progresul stabil al societăţii. Succesul acestei misiuni depinde de claritatea expunerii acestor valori în Constituţie, de viabilitatea lor în societate şi de asigurarea supremaţiei Constituţiei la toate nivelurile vieţii sociale.

Constituţia nu reprezintă un privilegiu al statului, ea aparţine fiecărui om, ordonând viaţa lui socială. Rolul justiţiei constituţionale constă în asigurarea respectului pentru Constituţie, pentru *principiile democratice şi drepturile fundamentale, în consolidarea democraţiei şi progresului social* [18, p.9].

☞ Strategiile şi metodologia educaţiei pentru cetăţenie democratică

Educaţia pentru cetăţenie democratică este realizabilă atât *la nivelul educaţiei formale*, ca educaţie sistematică, structurată şi gradată cronologic în cadrul unor instituţii specializate (grădiniţe, şcoli, universităţi), cât şi ca *educaţia nonformală*, fie prin activităţi educative desfăşurate în afara sistemului formal de învăţământ de către diferite instituţii educative, fie în cadrul sistemului formal de învăţământ, cuprinzând activităţi extracurriculare (proiecte programe sau activităţi educative de sine stătătoare, pe diferite teme, concursuri şcolare, olimpiade, alte competiţii, cercuri tematice sau interdisciplinare ş.a.) [58].

La nivelul învăţământului formal:

a. prin disciplinele şcolare cu funcţii preponderent de educaţie civică;

b. prin introducerea, fuzionarea unor subiecte în curricula altor discipline şcolare, ca: istoria, limba şi literatura română etc.

La nivelul învăţământului nonformal:

a. prin activităţi extracurriculare;

b. prin activităţi extraşcolare.

Strategiile educaţiei pentru democraţie se vor axa pe înlănţuirea, combinarea metodelor active: *dezbaterea, studiul de caz, proiectul, procesele simulate* etc. [40, p.116].

În sinteză, educaţia pentru cetăţenie democratică (ECD) presupune seturi de activităţi şi practici care au drept scop pregătirea tinerilor/elevilor şi adulţilor de a participa activ la viaţa democratică, prin asumarea şi exercitarea drepturilor şi responsabilităţilor lor în societate. Competenţele de bază asociate cu cetăţenia într-o societate democratică sunt cele determinate de construirea unei persoane libere şi autonome, care îşi cunoaşte şi apără drepturile, îşi asumă responsabilităţile sale în societate [58, p.7].

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

- Expune, după părerea proprie, trăsăturile unui stat democratic şi, în particular, ale unei persoane democratice.
- Numeşte avantajele, pe care crezi că ţi le oferă statutul de cetăţean al unui stat democratic.
- Notează prin intermediul metodei *Hârtia de un minut,* drepturile omului (copilului), pe care le cunoşti.

Metoda *Hârtia de un minut*

1. Se solicită studenţilor să noteze timp de un minut răspunsuri la întrebarea: Care sunt drepturile omului (copilului)?
2. Se enunţă drepturile notate şi se adresează întrebări pentru completarea răspunsurilor şi, după caz, pentru corectarea greşelilor.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

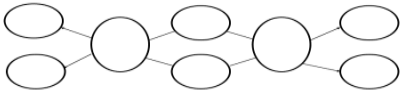
• Defineşte termenii de *cetăţenie, democratic(ă), educaţie pentru cetăţenie democratică.*

• Elucidează principiile educaţiei pentru democraţie şi drepturile omului (copilului), în baza Constituţiei RM.

• Prezintă cel puţin câte 2 asemănări şi câte 2 deosebiri între *Educaţia pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului* şi *Educaţia pentru pace şi cooperare,* cu ajutorul metodei *Bula dublă.*

Metoda *Bula dublă*

1. Se formează echipe de câte 4-5 studenţi.
2. Se identifică cel puţin 2 asemănări şi câte 2 deosebiri între ,,Educaţia pentru cetăţenie democratică şi drepturile omului" şi ,,Educaţia pentru pace şi cooperare".
3. Se completează figura ilustrată, specificând termenii-cheie în cercurile mari, asemănările în cercurile situate la mijloc şi deosebirile în cercurile exterioare.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Justifică care este rolul şcolii în democratizarea societăţii, pornind de la principiile *Educaţiei pentru democraţie.*

• Comentează afirmaţia: *Nicio schimbare nu se va produce până când noi înşine nu vom deveni acea schimbare pe care dorim s-o vedem în lume* (M. Rosenberg), din perspectiva *Educaţiei pentru democraţie.*

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Argumentează rolul Constituţiei ca lege supremă asupra procesului de democratizare a unui stat.

ACŢIONEAZĂ!

• Selectează din ziare, reviste sau din viaţa cotidiană, exemple de încălcare ale drepturilor copiilor în ţara noastră şi după hotarele ei.

3. Educaţia interculturală

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *multicultural, intercultural, educaţie interculturală, era globalizării;* ☞ *să distingă* obiectivele educaţiei interculturale; ☞ *să elucideze* formele şi metodologia de realizare a educaţiei interculturale; ☞ *să argumenteze* rolul deschiderii interculturale ca exigenţă a educaţiei actuale.	🗍 Educaţia interculturală şi obiectivele educaţiei interculturale 🗍 Formele şi metodologia de realizare a educaţiei interculturale 🗍 Deschiderea interculturală ca exigenţă a educaţiei actuale

Termeni-cheie: multicultural, intercultural, educaţie interculturală, era globalizării.

☞ Educaţia interculturală şi obiectivele educaţiei interculturale

Termenul de *„intercultural”* este utilizat atât datorită sensului bogat al prefixului „inter”, cât şi a sensului (antropologic) al cuvântului *„cultură”*. Astfel, când spunem intercultural, percepem în mod necesar interacţiune, schimb, reciprocitate, interdependenţă, solidaritate. Înţelegem, de asemenea: recunoaşterea valorilor, a modurilor de viaţă, a reprezentărilor simbolice la care se raportează fiinţele umane, individul sau grupurile în relaţiile cu semenii şi în înţelegerea lumii; recunoaşterea interacţiunilor care intervin la un moment dat între multiplele aspecte ale aceleiaşi culturi şi între culturi diferite în timp şi în spaţiu [64]. Dacă educaţia multiculturală pune accentul pe măsuri care să vizeze coexistenţa (în înţelesul literal al termenului) a mai multor culturi, în mod separat, educaţia interculturală este axată pe cooperare şi acţiune conjugată.

Abordarea interculturală are două dimensiuni:

1. ***La nivelul realităţii, al descrierii obiective şi ştiinţifice,*** ea invită la a lua act de dinamica interacţiunilor realizate prin comunicare, migraţie, mişcări ale populaţiei (regionale sau transcontinentale) şi de a recunoaşte realitatea interacţiunilor care dau o anumită formă comunităţilor care, plecând de la ele, se transformă.

2. ***La nivelul proiectului de educaţie şi de organizare socială,*** abordarea interculturală invită la a face astfel încât aceste interacţiuni să concureze la respectul reciproc şi la îmbogăţirea unuia prin celălalt.

Astfel, „intercultural" este, în acelaşi timp, semn al:

– recunoaşterii diversităţii reprezentărilor, referinţelor şi valorilor;

– dialogului şi schimbului între persoanele şi grupurile ale căror referinţe sunt diverse, multiple şi, adesea, divergente;

– interogaţiei (iată aici încă o nuanţă a lui „inter": interogaţie) în reciprocitate, prin raport cu viziunea egocentrică (sau socio-, etno-, culturo-, europeano- etc. centrică) din lume şi din relaţiile umane;

– unei dinamici şi al unei relaţii dialectice, de schimbări reale şi potenţiale, în spaţiu şi timp. Odată cu dezvoltarea comunicării, culturile şi identităţile se transformă şi fiecare participă la transformarea altor culturei [64, p.22].

În mod sintetic, *educaţia interculturală* vizează o abordare pedagogică a diferenţelor culturale, strategice prin care se iau în consideraţie specificităţile spirituale sau de alt gen (diferenţa de sex, diferenţa socială sau economică etc.), evitându-se, pe cât posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi sau, şi mai grav, tendinţele de atomizare a culturilor. Abordarea interculturală, se arată într-o lucrare editată de Consiliul Europei [59], *nu este o nouă ştiinţă, nicio nouă disciplină, ci o nouă metodologie ce caută să integreze, în interogaţia asupra spaţiului educaţional, datele psihologiei, antropologiei, ştiinţelor socialului, politicii, culturii, istoriei.* Discursul asupra interculturalului îşi extrage seva din perspectivele deschise de conexiunile disciplinare.

Educaţia interculturală privilegiază interacţiunea şi dialogul, curajul de a ieşi din sine şi dorinţa de proiecţie în celălalt. O educaţie concepută în perspectiva interculturală va resemnifica relaţiile dintre

şcoală şi alte spaţii educative; ea va deborda zidurile şcolii, prelungindu-se şi insinuându-se în activităţile informale, în viaţa de zi cu zi. Cum multiculturalul nu se regăseşte doar în perimetrul şcolii (adesea acesta este dincolo sau după şcoală), trebuie să ne pregătim în prealabil pentru a-l întâmpina şi valoriza [23].

Considerăm că *educaţia interculturală* şi, mai nou, *educaţia globalizării*/*pentru globalizare* (engl. *global education*) a trecut limita *pedagogizării* drepturilor omului, a antixenofobismului, antisemitismului, antirasismului, a combaterii discriminării religioase sau a decalajului de şanse la succesul profesional şi social în funcţie de sex [40, p.125].

La sfârşitul secolului XX şi la acest început de secol XXI, se reliefează, cel puţin, trei conotaţii noi, dincolo de problematica care a fundamentat şi a cultivat, timp de mai multe decenii, argumentaţia şi gestica paideutică *multi-* şi *interculturală* [40, p.125-126]:

1. Educaţia globalizării, ca profilaxie a eventualelor consecinţe ale şocurilor produse de globalizare (nivelurile individual şi colectiv).

2. Educaţia globalizării, ca implementare spirituală, ideologică şi comportamentală de adaptare la condiţia de *homo mundi*, condiţie abia acum achiziţionată de omenire – la nivel de masă, pentru prima dată.

3. Educaţia pentru globalizare, ca un eveniment benefic stimulator al fenomenului de globalizare.

Diferenţele semantice dintre noţiunile *educaţie multiculturală*, *educaţie interculturală*, *educaţie a globalizării* şi, respectiv, *educaţie pentru globalizare* relevă, pe lângă opţiunile şi delimitările teoretice şi metodologice bine cunoscute în literatura didactică, şi etapele istorice diferite din evoluţia percepţiilor sociale asupra fenomenului apropierii dintre oameni sau, altfel spus, asupra descoperirii, prin încercare şi prin eroare (experienţial), a unităţii existenţiale a omenirii pe această planetă.

Dacă interculturalitatea, conform *Dicţionarului enciclopedic al educaţiei*, poate fi definită ca un mod de apropiere a altei culturi şi de intrepretare a problemelor şi a situaţiilor prin contactul grupelor sau al indivizilor aparţinând la culturi diferite, atunci competenţa interculturală, conform teoriei competenţelor, reprezintă nu altceva decât integrarea

celor trei ştiinţe enunţate anterior, adică a tuturor cunoştinţelor, aptitudinilor, priceperilor şi atitudinilor vizavi de cultura celuilalt care să se regăsească într-un comportament intelectual, capabil să rezolve diversele situaţii de natură socială interetnică. Altfel spus: *ştiinţa de a fi + ştiinţa de a învăţa + ştiinţa de a face = ştiinţa de a trăi* [75, p.57-58].

W. Gudykunst prezintă una dintre cele mai valoroase tratări ale competenţelor interculturale [39]. Conceptul teoretic al acestei abordări este numit AUM (*Auxicity/Uncertainty Management*) şi acest model este ulterior reprezentat schematic (a se vedea Figura 2).

În teoria lui W. Gudykunst termenul de *competenţă interculturală* presupune prezenţa a trei elemente: motivaţie, cunoaştere, abilităţi.

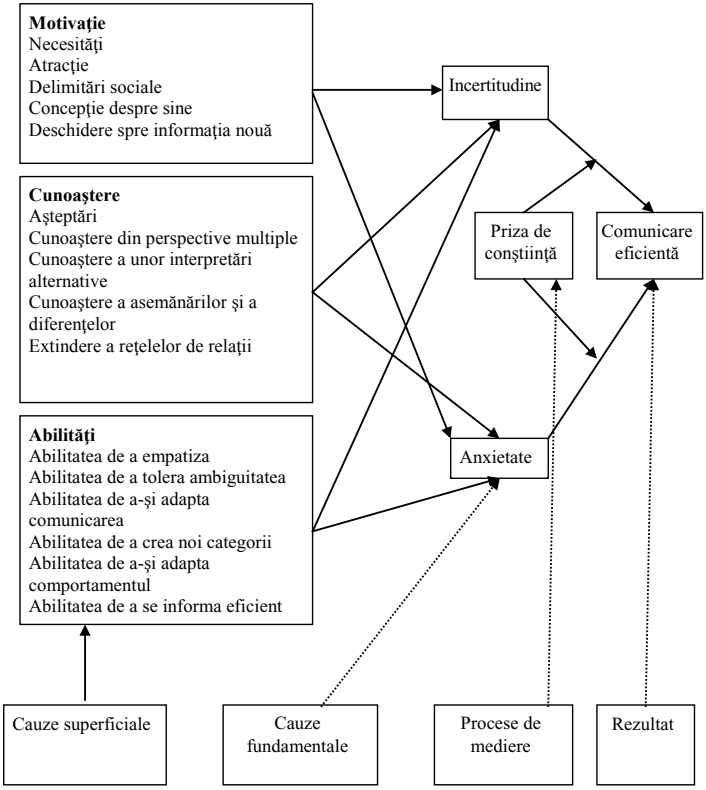

Fig. 2. Reprezentarea schematică a modelului AUM [19, p.87]

Motivaţia reprezintă prima componentă şi este dictată de necesităţile individului. *Cunoaşterea* este a doua componentă care presupune acceptarea situaţiei că oamenii contemplează şi interpretează diferit unul şi acelaşi comportament. Abilitatea de a crea noi categorii, de a tolera incertitudinea, abilitatea de a empatiza, de a-şi adapta comunicarea, de a găsi şi de a utiliza o informaţie adecvată despre ceilalţi şi abilitatea de a-şi adapta comportamentul – acestea, în totalitatea lor, reprezintă a treia componentă a competenţelor interculturale care implică abilităţile necesare comportamentului eficient de relaţionare [40, p.127].

Obiectivele educaţiei interculturale

Educaţia interculturală îşi propune să pregătească indivizii şi societăţile să fie mai atente la dimensiunea culturală a existenţei lor. În condiţiile sporirii contactelor, ale interacţiunilor posibile, se pot trasa obiective, materializate în conduite interculturale concrete precum [23]:

- *Deschiderea spre altul, spre străin, spre neobişnuit.* Această deschidere este dificilă, pentru că ne obligă să ne interogăm încrederea în noi, propria noastră viziune despre lume. Dar această interogativitate constituie un prealabil indispensabil pentru capacitatea de a trăi experienţe noi.
- *Aptitudinea de a percepe ceea ce ne este străin.* Avem obiceiul de a aranja ceea ce este strain după grile de lectură ce ne sunt proprii, de a nu percepe pe altul decât prin modul obişnuit de a simţi sau gândi.
- *Acceptarea celuilalt ca fiind altul.* În întâlnirea cu alteritatea, avem obiceiul de a-l interpreta pe altul ca fiind similar sau identic, fie de a-l percepe ca pe un duşman şi a ne îndepărta de el.
- *Trăirea situaţiilor ambigue, ambivalente.* Situaţiile ambivalente ne derutează. Nu dorim ambiguitate. Ea ne provoacă frică. Aceste trăiri pot constitui preambulul pentru acceptarea diferitului.
- *Aptitudinea favorabilă de a experimenta.* În linie generală, noi pretindem reţete, reguli bine fixate. Doar aşa ne simţim în siguranţă. Este posibil să ne apropiem de altul având curajul de a experimenta, explorând moduri existenţiale diferite.

Alungarea fricii faţă de altul. Sentimentul de xenofobie face parte din zestrea cea mai veche pe care istoria ne-a transmis-o. Această frică trebuie să dispară pentru a-l primi pe celălalt.

Capacitatea de a pune în chestiune propriile norme. Privirea spre altul este determinată de sistemul referenţial sociocultural care ne fasonează comportamentul. Cu cât ne dovedim a fi mai incapabili să ne recunoaştem relativitatea propriului sistem de referinţă, cu atât rămânem orbi sau insensibili faţă de ceilalţi.

Neacceptarea utopiei ,,discursului comunicaţional egalitar". În caz de divergenţe de interese, nu trebuie să cedăm principiului după care cel mai tare îşi pune puterea la încercare, în faţa celui mai slab. Dimpotrivă, trebuie continuată discuţia până când cele două părţi se regăsesc pe un proiect comun.

Aptitudinea de a asuma conflicte. Există două tipuri de conduite în cazul divergenţelor de interese: una de a refuza să vezi realitatea, punând-o între paranteze, alta de a transforma divergenţa în ostilitate. Conflictele trebuie asumate cu calm şi rezolvate într-o manieră productivă.

Capacitatea de a recunoaşte şi a relativiza propriile repere etno- şi sociocentriste. Asta nu înseamnă să-ţi renegi propriile tradiţii, ci să nu le transformi în ceva absolut.

Performanţa de a cuceri identităţi mai largi, de a dezvolta o loialitate de tip nou. Nu trebuie de renunţat la identitatea noastră (de român, ungur, rus etc.), dar trebuie să accedem la alte tipuri de identităţi mai înglobante, precum cea de european, cetăţean al lumii etc.

☞ Forme şi metodologii de realizare a educaţiei interculturale

Formele de realizare a educaţiei interculturale rămân cele generale, în care se face orice tip de educaţie: lecţiile obişnuite, activităţile nonformale din şcoală sau influenţele informale exercitate în afara perimetrului şcolar.

Cât priveşte metodologia didactică, se vor prelua şi adapta procedeele activizante cunoscute, care se vor combina în modalităţi cât mai inteligente pentru a favoriza şi forma comportamente interculturale.

Va fi promovată o pedagogie activă şi participativă, metode active care să solicite interesul şi creativitatea elevilor, care să facă apel la toate capacităţile lor şi care să le permită să se exprime şi să colaboreze.

La aceasta pot concura mai multe tipuri de activităţi [64, p.188]: *realizarea de proiecte, cercetări, anchete prin interviuri, jurnale de clasă, recitări de poezii, povestiri, interpretări de roluri, manifestări teatrale cu sau fără marionete, dezbateri de idei plecând de la studii de caz, discuţii asupra unor probleme cu impact asupra vieţii şcolii, posibilitatea de a negocia şi ajunge la decizii consensuale, exerciţii de reflecţie critică şi constructivă.* Utilizarea nu doar a documentelor pedagogice ci şi a unor *,,documente autentice", ca foile de jurnal, fotografii, diapozitive, emisiuni T.V., filme video,* ce vor permite acumularea unor informaţii diverse şi reale asupra obiectelor, culturilor şi limbilor pe care le studiază elevii.

Un rol deosebit în sporirea sensibilităţii faţă de alteritate îl joacă *mass-media.* Instanţele mediatice electronice (îndeosebi televiziunea şi internetul) presupun mai multe calităţi, printre care ubicuitatea (prezenţa peste tot) şi imediatitatea (prezentarea faptelor în direct). Lumea este prezentă aici, îndepărtatul este apropiat, devin participant activ la un spectacol în care sunt integrat ca actor. Culturile se amestecă unele cu altele, trecerile de la un spaţiu cultural la altul se fac instantaneu, difuziunea modelelor culturale este pe deplin garantată. Străinul nu-mi mai este străin, evenimentele petrecute mă marchează, devin mai sensibil la alteritate. Mass-media prezintă o organizare a capitalului cultural al omenirii într-o modalitate osmotică, interculturală. Actualitatea mediatică vine cu un imens potenţial intercultural.

Un cadru prielnic de realizare a educaţiei interculturale îl constituie *sportul.* Sportul nu este numai o practică fizică, este şi una culturală. Fiecare disciplină sportivă îngăduie mai multe grade de universalitate. Fotbalul în Europa sau baseball-ul în SUA au în subsidiar şi funcţii interculturale. Sportul vehiculează modele, vedete care întrec spaţiul limitat al unei ţări. Marii sportivi nu mai au cetăţenie unică, au devenit ,,mondiali". Sportul poate uni, dar şi dezbina. El oferă oportunităţi pentru cunoaştere şi comunicare între oameni de origini diverse, dar constituie şi prilej de distanţare şi reliefare

a orgoliilor personale, comunitare, naţionale. Dacă nu este semnificat cum trebuie, sportul, practicanţii şi admiratorii lui îşi întăresc apartenenţele, spiritul de castă, de adversitate, de opacitate faţă de „duşmani", „străini" etc.

La nivelul practicilor şcolare se va recurge la mai multe formule: necesitatea de a apela la o *pedagogie activă şi participativă, învăţarea cooperativă* ce antrenează mai mult copiii cu posibilităţi materiale modeste pentru a promova o egalitate a şanselor educaţionale, gestiunea democratică a învăţământului la nivelul clasei sau şcolii, educaţia pentru comunicare.

Gama de activităţi în şcoală se va lărgi, prin îmbinarea diferitelor forme de organizare cu noi mijloace de învăţământ şi împrumutarea unor practici sau strategii specifice manifestărilor culturale de nivel comunitar sau global. Iată posibile tipuri de activităţi ce se pot contura [64, p.189-193]:

– invitarea în şcoală sau în mediul educativ a unor persoane avizate din exterior; aceste contacte vor fi cu atât mai benefice şi mai instructive dacă invitaţii reprezintă puncte de vedere diferite, medii sociale şi culturi diferite;

– utilizarea bibliotecilor, a centrelor de documentare audiovizuale prezente în şcoală sau în comunitate sau chiar a unor bibliobuze, circulând dintr-o localitate în alta. Aceste centre vor trebui să dispună de lucrări care să răspundă obiectivelor educaţiei interculturale: lucrări prezentând drepturile omului şi libertăţi fundamentale accesibile diferitelor grupe de vârstă, documentaţii asupra condiţiilor unei dezvoltări durabile şi asupra mediului înconjurător, expuneri ale unor evenimente istorice sau contemporane, invitând la reflecţie asupra problemelor supraînarmării, rasismului şi excluderii minorităţilor etnice, naţionale sau religioase, documente capabile a combate teoriile care vin să se opună înţelegerii internaţionale şi interculturale, documente în diferite limbi (există din ce în ce mai multe cărţi bilingve pentru copii), documente şi jocuri cu referiri la diferite culturi, mai ales (dar nu exclusiv) cele care sunt reprezentate în comunitate:

– utilizarea noilor tehnologii ale comunicării (teleînvăţarea, televiziunea educativă, cărţile casetă), care permit accesul la educaţia con-

tinuă a unor noi categorii sociale şi constituie o cale de tranziţie spre o altă formă de educaţie;

– utilizarea de reviste care pot să suplinească materialul pedagogic, frecventă în ţările în curs de dezvoltare;

– participarea la evenimentele culturale şi sărbătorile locale, la diversele activităţi care sunt propuse, vizitarea de muzee şi expoziţii;

– antrenarea în activităţile muzicale şi corale. Cântecul constituie un mijloc de participare şi de dezvoltare a unei culturi a păcii;

– studiul aportului reciproc al culturilor, care se poate realiza şi în afara unor evenimente culturale specifice. Ca şi muzica, arhitectura, artele plastice şi motivele lor decorative, operele literare, ştiinţele oferă ocazii remarcabile de a ilustra legăturile existente între est şi vest, între nord şi sud;

– organizarea de întâlniri între persoane de culturi diferite, ca ocazii de stabilire a unor noi relaţii de prietenie;

– reacţia la evenimentele politice locale şi internaţionale. Dramele (războaie, foamete sau catastrofe ecologice) sau injustiţiile (acte rasiste, respingerea cererii de război etc.) care se petrec zi de zi în întreaga lume şi cu care tinerii sunt confruntaţi, mai ales, prin televiziune, nu îi lasă indiferenţi;

– înfrăţirile, care oferă o ocazie concretă a schimbului şi solidarităţii. Ele se pot realiza între clase ale aceleiaşi şcoli, pentru a iniţia contacte pozitive între grupuri, ca şi între clase din alte regiuni lingvistice sau chiar din alte ţări;

– corespondenţa şcolară, care poate fi realizată deja de către toţi copiii prin schimburi de desene, de casete audio sau video. Noile tehnologii facilitează diferite forme de schimb;

– colaborarea cu asociaţiile locale sau internaţionale, mai ales cu diverse asociaţii nonguvernamentale ale căror obiective sunt în relaţie cu înţelegerea internaţională şi educaţia interculturală, cu drepturile omului şi emanciparea grupurilor minoritare, pacea, dezvoltarea şi protecţia mediului;

– vizitele, cursurile, zilele sau săptămânile de studiu centrate pe un aspect anume (mediul înconjurător, arhitectură, artizanat, limbi);

– participarea la activităţile propuse de unele organisme;

– celebrarea Zilei drepturilor copilului pe 20 noiembrie, data aniversară a „Declaraţiei drepturilor copilului" (1959) şi a „Convenţiei privitoare la drepturile copilului" (1989) adoptată de ONU, ca şi celebrarea Zilei drepturilor omului pe 10 decembrie, dată aniversară a „Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului" (1948) proclamată de ONU.

☞ **Deschiderea interculturală – exigenţă a educaţiei contemporane**

Multiculturalismul european este o bogăţie potenţială, cu condiţia să nu diminueze sau să anuleze identitatea fiecărei culturi şi se poate converti într-un veritabil interculturalism. Acesta din urmă reprezintă un principiu care vizează instaurarea modurilor de comunicare, de schimburi, de conexiune între multiplele modele culturale, punând în relaţie şi în *egalitate* moduri de gândire şi coduri expresive diferite, prin potenţarea *conştiinţei de contrast* [apud 23].

Însăşi conştiinţa identităţii culturale se fortifică prin depăşirea mediului cultural ale cărui valori cu greu mai pot fi percepute în propria cultură. Politicile educative şi culturale se cer a fi deschise nu numai la valorile naţionale, ci şi la valorile internaţionale, căci cooperarea economică şi politică va deveni imposibilă dacă ea nu se va alia cu spiritul de comprehensiune şi cooperare în domeniile culturii şi educaţiei. Trebuie valorizate toate particularităţile, modelele comportamentale, ce caracterizează elevii sau grupurile şcolare în situaţia interculturală. O educaţie aptă să ia în consideraţie sau – mai mult – să se fundeze pe diferenţă şi să se deschidă diverselor valori pare extrem de benefică şi singura capabilă să răspundă nevoilor Europei de astăzi şi de mâine. Încă din 1950, Louis Meylan, de exemplu, anunţa virtuţile unei educaţii interculturale: „o perfectă loialitate, respectul persoanei umane, toleranţa, simpatia..., sociabilitatea, generozitatea şi spiritul de întrajutorare" [53, p.171].

Educaţia interculturală [30, p.38-39] îi vizează pe toţi elevii, autohtoni sau emigranţi, şi caută să-i sensibilizeze la respectarea di-

versităţii, toleranţă, solidaritate. Educaţia interculturală corespunde unei opţiuni ideologice şi politice care, departe de dificultatea unei alegeri clare în sistemele de valori (absenţă care se reproşează uneori educaţiei actuale), face această pledoarie pentru a pregăti viitorii cetăţeni în perspectiva unei vieţi armonioase în societăţile multiculturale.

Problema comunicării interculturale în învăţământ conduce în mod firesc la soluţionarea unor probleme, cum ar fi: modul în care percepe profesorul diferenţa culturală, cum îşi adaptează stilul comunicativ la profilul cultural al elevului, care sunt pericolele folosirii unor stereotipuri de categorisire a alterităţii în educaţie, ce posibilităţi are profesorul de a înţelege şi a valorifica potenţialurile culturale diferite ale elevilor, care este aportul profesorului, elevilor, părinţilor la dezamorsarea unor neînţelegeri interculturale etc. Societatea noastră devine din ce în ce mai complexă. Migraţia, multiplicarea contactelor, dispariţia frontierelor nete sunt realităţi evidente. La aceste realităţi se poate răspunde în mai multe feluri. Pentru unii, nu este decât o singură soluţie: asimilaţionismul, care reclamă din partea populaţiei care soseşte în mediul de primire să fie asimilată, să se topească până la dispariţia ei în cultura nouă. Pentru alţii, se deschide o altă alternativă: multiculturalismul, care ar însemna afirmarea notelor specifice fiecărei culturi, dar în chip izolat, fără contaminări reciproce [23].

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Interpretează sensul direcţiei săgeţilor din schema ilustrată în Figura 2.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte termenii: *multicultural, intercultural, educaţie interculturală, era globalizării.*

COMUNICĂ, DECIDE!

• Comentează următorul afiş, care poate fi citit la un restaurant turc din Paris, din perspectiva manifestării unui comportament intercultural:

Dumnezeul tău este evreu.
Maşina pe care o ai este japoneză.
Pizza este italiană,
iar couscous-ul este algerian.
Democraţia pe care o practici este grecească.
Cafeaua ta este braziliană.
Ceasul îţi este elveţian.
Cămaşa este indiană.
Radioul tău este coreean.
Vacanţele tale sunt turceşti,
tunisiene sau marocane.
Cifrele tale sunt arabe
Scriitura îţi este latină,
şi… reproşezi vecinului tău că este străin!

• Nominalizează câteva situaţii de formare personală, pe segmentul deschiderii interculturale, în timpul instruirii de până acum.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Elucidează cel puţin trei fenomene ale globalizării şi internaţionalizării sub incidenţa cărora te afli şi care te obligă la comportamente interculturale.

• Expune avantajele şi/sau dezavantajele formării tale într-o universitate, pe de o parte, monoculturală, iar pe de altă parte, multiculturală.

• Exemplifică prin modalităţi concrete formarea celor 11 conduite interculturale dezirabile, reflectate în obiectivele educaţiei interculturale, prin intermediul unor conţinuturi şcolare.

• Analizează raportul închidere-deschidere culturală la nivelul unor documente şcolare (un curriculum sau un manual şcolar, la alegere).

ACŢIONEAZĂ!

• Construieşte un proiect al unui program de intervenţie interculturală, destinat unui grup de persoane în care se manifestă tensiuni interlingvistice sau interconfesionale, conform modelului:

1. *Obiectivele programului de intervenţie*
2. *Conţinuturile programului de intervenţie*
3. *Resursele necesare (umane, materiale etc.)*
4. *Strategiile Şi activităţile programului de intervenţie*

4. Educaţia pentru toleranţă

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *toleranţă, comportament tolerant, educaţie pentru toleranţă;* ☞ *să identifice* caracteristicile unei persoane tolerante; ☞ *să elucideze* modalităţile de realizare a educaţiei pentru toleranţă în cadrul familiei, şcolii, comunităţii; ☞ *să argumenteze* legătura dintre toleranţă, morală şi democraţie.	🗍 Esenţa fenomenului toleranţei şi educaţiei pentru toleranţă 🗍 Caracteristicile persoanei tolerante 🗍 Educaţia pentru toleranţă în cadrul familiei, şcolii, comunităţii

Termeni-cheie: toleranţă, comportament tolerant, educaţie pentru toleranţă.

☞ Esenţa fenomenului toleranţei şi educaţiei pentru toleranţă

Conceptul de **toleranţă** este definit la nivelul ştiinţelor politice. Desemnează ,,opţiunea deliberată a cuiva care posedă puterea şi cunoaşterea necesare, de a nu întârzia, împiedica sau stânjeni conduite pe care le dezaprobă". Are ca sferă de acţiune indivizii, instituţiile şi societatea. Implică norme axiologice, îndeosebi de *Educaţia pentru toleranţă de ordin moral*, pentru că altfel ,,a tolera ar fi echivalent cu a socoti drept să fie îngăduit un lucru rău". De aceea, ,,toleranţa poate fi totuşi deosebită de simpla consimţire" [37, p.68].

Conţinutul conceptului poate fi explicat prin delimitarea sa de unele practici sociale negative: *intoleranţă* (opusul toleranţei), *indulgenţă* (,,exces de toleranţă"), *indiferenţă* (,,autoînfrânare activă").

Activarea toleranţei implică normativitatea morală exprimată prin mai multe principii, legitimate istoric:

a) principiul utilităţii, promovat de J.S. Mill, maximizează avantajele; limitele

apar acolo „unde foloasele aduse de toleranţă încetează de a prevala asupra daunelor”;

b) principiul neutralităţii, promovat de liberali, reevaluează rolul statului; limitele apar „sub o formă sau alta de scepticism sau de relativism moral”;

c) principiul respectului pentru persoană, promovat de I.Kant, susţine autonomia şi raţionalitatea „acţiunii liber alese”; limitele apar atunci când autonomia şi raţionalitatea „admit numeroase interpretări diferite” [37, p.68].

Tolerarea ambiguităţii (lat. *ambiguus, tolerare*; engl. *ambigui*, *tolerance*) – capacitatea de a suporta situaţiile deschise, complexe, interpretabile în evoluţia lor. O tolerare a ambiguităţii înaltă este un semn al înţelegerii sufleteşti şi al forţei eului” [67].

În documentele de primă importanţă ale organismelor internaţionale, educaţia în spiritul toleranţei apare în contextul culturii păcii, ce „reprezintă valorile, atitudinile şi formele de comportament, care reflectă respectul pentru viaţă, pentru fiinţele umane şi demnitatea lor şi pentru drepturile omului, respingerea violenţei sub toate formele ei şi aderarea la principiile libertăţii, dreptăţii, solidarităţii, toleranţei şi înţelegerii dintre popoare şi între grupuri şi indivizi” (Manifestul 2000 al laureaţilor Premiului Nobel) [37, p.43].

Principiile de bază pentru practicarea toleranţei în şcoli, respectiv pentru edificarea unei pedagogii a toleranţei, sunt:

1. Asumarea de către şcoală a responsabilităţii de a educa prin şi pentru toleranţă;
2. Abordarea pozitivă a diversităţii sociale, etnice, religioase etc.;
3. Dezvoltarea unui mod pozitiv de a gândi despre ceilalţi;
4. Integrarea educaţiei culturale şi interculturale în şcoală;
5. Concentrarea permanentă asupra similitudinilor, asupra lucrurilor care ne unesc şi ne fac să ne simţim bine împreună;
6. Combaterea naţionalismului şi a rasismului;
7. Crearea unei atmosfere pozitive şi cooperante în şcoală [37, p.44].

Toleranţa religioasă reprezintă un alt aspect, delicat pentru mediul şcolar, care explicitează complexitatea fenomenului dat. Toate religi-

ile, fiecare în felul ei, se întemeiază pe valorile iubirii şi ale dreptăţii şi nu pot fi invocate spre a justifica violenţa sau războiul. Dialogul şi cooperarea dintre reprezentanţii diverselor religii constituie o tradiţie seculară: acestea nu şi-au pierdut nici azi valoarea [63, p.18].

Proiectul viitoarei Constituţii a Europei abordează „creştinismul ca una dintre rădăcinile spirituale importante ale continentului", de aceea principiile filozofiei şi moralei creştine urmează să ghideze orice discuţie în problema dată. La începutul fiecărei liturghii în Biserica Ortodoxă, prin rugăciunea Sf. Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, preotul invocă de veacuri „pacea a toată lumea, bunăstarea şi unirea tuturor" – argument forte întru susţinerea perenităţii pedagogiei toleranţei, pe de o parte, şi actualităţii acesteia, pe de altă parte. Importanţa educării toleranţei este extrem de mare în viaţa fiecărui om, de aici şi stringenţa cultivării respectivei calităţi de la cea mai fragedă vârstă atât în familie, cât şi în şcoală, biserică, comunitate, societate, în general. Se afirmă, pe bună dreptate, că aceasta creează legături trainice, deschide calea pentru o cooperare mai strânsă şi întăreşte sentimentul unităţii oamenilor. Toleranţa ajută să fie evitate ciocnirile, diferenţele, violenţa şi rea-voinţa dintre oameni, generând un sentiment de securitate în societate [37, p.44].

Declaraţia Principiilor Toleranţei din 16 noiembrie 1995 a statelor–membre ONU este documentul-cheie, care abordează toleranţa ca „o condiţie necesară păcii şi progresului economic şi social al tuturor popoarelor" [37, p.45].

Semnificaţia toleranţei, rolul statului în promovarea ei, dimensiunile ei sociale şi educaţionale, angajamentele de acţiune sunt bine explicitate şi pot servi ca bază pentru demersurile educaţionale de orice fel.

Educaţia pentru toleranţă constituie o dimensiune specifică noilor conţinuturi pedagogice, lansate la nivel de UNESCO în calitate de răspunsuri la problematica societăţii actuale. Are o funcţie şi o structură de bază desfăşurată transversal la nivelul mai multor conţinuturi particulare integrate cu genericul de *noile educaţii* – a se vedea educaţia pentru schimbare şi dezvoltare; educaţia faţă de mass-media;

educaţia demografică; educaţia sanitară modernă; educaţia nutriţională; educaţia pentru cooperare. Este angajată, în mod direct, la nivelul educaţiei pentru democraţie şi drepturile omului. Mai mult decât atât, apare ca unul dintre obiectivele generale ale educaţiei internaţionale exprimat în termeni de competenţe [37, p.68].

☞ Caracteristicile persoanei tolerante

Conform aserţiunilor lui B.Reardon, respectul de sine şi respectul faţă de ceilalţi sunt *calităţile esenţiale* ale unei persoane tolerante. La fel, conştiinţa de sine şi conştiinţa diferenţelor umane sunt calităţi ale persoanei responsabile, capabile să trăiască în armonie cu diversitatea [63].

O *persoană tolerantă:*

- respectă opinia oponentului său şi are capacitatea de a ierta. Atunci când îi iertaţi pe alţii, când aveţi puterea s-o faceţi, şi ceilalţi vor fi dispuşi să vă ierte în cazul când greşiţi;
- acceptă opinia altora, fără a exercita presiuni, atâta timp cât ideile lor nu fac niciun rău;
- explorează diferenţele prin intermediul dialogului şi se străduieşte să soluţioneze conflictele prin discuţii şi argumente. De câteva decenii comunitatea internaţională reclamă instituirea *pedagogiei toleranţei* [37, p.44-45].

☞ Educaţia pentru toleranţă în cadrul familiei, şcolii, comunităţii

Toleranţa este necesară atât *între indivizi, cât şi în cadrul familiei şi comunităţii*. Promovarea toleranţei şi modelarea atitudinilor faţă de diferite opinii, în sensul unei deschideri reciproce şi al solidarităţii, ar trebui să aibă loc în şcoli şi universităţi, prin intermediul educaţiei, acasă şi la locul de muncă. Mijloacele de informare în masă ar trebui să fie în măsură să joace un rol constructiv, favorizând dialogul şi dezbaterile libere şi deschise, propagând valorile toleranţei şi evidenţiind pericolul indiferenţei faţă de expansiunea ideologiilor şi a grupurilor intolerante. O atenţie deosebită ar trebui acordată grupurilor vulne-

rabile, dezavantajate din punct de vedere economic sau social, astfel încât să le fie asigurate protecţia legii şi măsurile sociale, mai ales în materie de locuinţă, muncă şi sănătate, cât şi a promovării şi integrării lor profesionale şi sociale.

Metodologia educaţiei pentru toleranţă valorifică logica integrării „noilor conţinuturi" în structura curriculumului şcolar, argumentată la nivel de UNESCO. Dintre modelele propuse mai favorabile sunt cele de tip infuzional şi transdisciplinar [72].

Resursele superioare pot fi identificate şi valorificate la nivelul corelaţiei dintre educaţia/instruirea formală – nonformală – informală. Activităţile specializate, realizabile într-un spaţiu şi timp nonformal, valorifică, îndeosebi, metoda studiului de caz şi a dezbaterii demonstrative şi problematizate, integrând mai multe procedee şi tehnici particulare (fişe – mobile, de opinie, chestionare, discuţii în grup şi microgrup, microproiecte etc.).

În plan strategic, aceste metode şi tehnici pot contribui la construirea unui *Plan de acţiune personală,* dezvoltat în funcţie de următoarele repere pedagogice:

a) identificarea obiectivului central al educaţiei pentru toleranţă într-un context social concret;

b) cercetarea mijloacelor prin care acest obiectiv poate fi atins;

c) solicitarea unor puncte de susţinere pentru îndeplinirea obiectivului central într-un spaţiu şi timp optim;

d) traducerea problematicii educaţiei pentru toleranţă la nivelul unui proiect sau microproiect individual;

e) sesizarea obstacolelor care trebuie depăşite;

f) evidenţierea avantajelor, riscurilor, dezavantajelor [70].

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

- Elaborează propria definiţie a conceptului „toleranţă", în baza cunoştinţelor prealabile.
- Indică trăsăturile, pe care consideri că este necesar să le posede o persoană tolerantă.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Alcătuieşte cu ajutorul metodei *Diagrama de explicitare a unui concept,* textul unei scrisori către părintele unui elev din clasa ta, care te-a rugat să-i explici ce înseamnă toleranţa în context actual şi ce are el de făcut, pentru a oferi un sprijin adecvat în dezvoltarea acestei trăsături la copilul său.

Metoda *Diagrama de explicitare a unui concept*

1. Se solicită studenţilor să elaboreze, individual, textul unei scrisori către părintele unui elev din clasa lor, prin care îi explică ce înseamnă toleranţa în context actual şi ce are el de făcut, pentru a oferi un sprijin adecvat în dezvoltarea acestei trăsături la copilul său.
2. Se elaborează timp de zece minute textul scrisorii, pornind de la definirea conceptului şi identificarea ideilor de bază legate de concept. De asemenea, studenţii vor scrie câteva reflecţii în calitate de viitor profesor.
3. Se prezintă textul scrisorii elaborate.

• Defineşte termenii de *educaţie pentru toleranţă, toleranţă religioasă.*

• Elucidează principiile de bază pentru practicarea toleranţei în şcoli, pornind de la caracteristicile manifestării unui comportament tolerant.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Oferă un exemplu relevant din viaţa zilnică care ar sprijini următoarea afirmaţie: „Specialiştii susţin că *toleranţa,* alături de: pace, libertate, drepturile omului şi solidaritate, este o valoare-mijloc care ajută la realizarea altor valori, precum: sănătatea, pacea, familia, onestitatea, munca, credinţa”.

• Citeşte studiul de caz expus mai jos.

„Eşti diriginte la o clasă de a VIII-a. În clasa ta a venit un elev nou – un refugiat curd, care poartă o îmbrăcăminte bizară. Îl prezinţi elevilor şi le propui să decidă cu cine va sta băiatul în bancă, dar în

scurt timp îţi dai seama că nimeni nu doreşte să îl aibă coleg de bancă. Elevul cel nou îşi reţine cu greu lacrimile".

• Notează:

a) cel puţin trei acţiuni pe care le vei întreprinde în acest caz, în scopul incluziunii şcolare a elevului nou.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Autoapreciază prin utilizarea unui test psihologic nivelul personal al toleranţei.

• Notează prin intermediul metodei *Tabelul T,* avantajele şi dezavantajele manifestării toleranţei în societate.

Metoda *Tabelul T*

1. Se formează grupuri din 4-5 studenţi.
2. Se ilustrează un tabel având forma lui T şi se identifică avantajele şi dezavantajele manifestării toleranţei în societate.
3. Se notează în partea stângă a tabelului toate argumentele, care susţin avantajele manifestării toleranţei în societate, iar în partea dreaptă se vor scrie toate afirmaţiile opuse acestei idei.
4. Se expun argumentele de la fiecare grup şi concomitent pe tablă, se va elabora un tabel cu argumente comune.

ACŢIONEAZĂ!

• Propune, cel puţin, câte o modalitate de realizare a educaţiei pentru toleranţă în cadrul familiei, şcolii, comunităţii locale.

• Elaborează un poster în care vei reprezenta prin exemple ilustrative raportul dintre toleranţă, morală şi democraţie.

5. Educaţia economică şi antreprenorială

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *educaţie economică, antreprenor, antreprenoriat, educaţie antreprenorială;* ☞ *să identifice* competenţele antreprenoriale şi trăsăturile specifice antreprenorului de succes; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei economice şi antreprenoriale; ☞ *să elaboreze* un plan de afaceri în unul din sectoarele economiei naţionale.	🗍 Cadru definitoriu: educaţie economică, antreprenor, antreprenoriat, educaţie antreprenorială. 🗍 Competenţele antreprenoriale şi trăsăturile specifice antreprenorului de succes 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei economice şi antreprenoriale 🗍 Planul de afaceri: structură

Termeni-cheie: educaţie economică, antreprenor, antreprenoriat, educaţie antreprenorială.

☞ Cadru definitoriu: educaţie economică, antreprenor, antreprenoriat, educaţie antreprenorială

Educaţia economică poate fi interpretată din două perspective pedagogice [34]:

1. Ca dimensiune particulară a unor conţinuturi generale ale educaţiei (educaţia intelectuală, educaţia tehnologică etc.)

2. Ca problematică a unor ştiinţe ale educaţiei dezvoltate intra- şi interdisciplinar (sociologia educaţiei, economia educaţiei etc.)

Scopul educaţiei economice constă în *formarea* şi *dezvoltarea gândirii economice critice* exprimată prin:

a) aprecierea corectă a situaţiilor economice întâlnite la nivel *micro* şi *macro*;

b) cunoaşterea raţională a contextului socioeconomic general, particular şi concret (prin operaţii de analiză-sinteză-evaluare);

c) interogaţie asupra problemelor economice;

d) verificare şi *anticipare* a unor soluţii economice în situaţii curente;

e) decizie cu implicaţii economice în situaţii concrete.

Toate aceste obiective specifice, situate în domeniul *educaţiei tehnologice/aplicative,* vizează promovarea unui anumit *mod economic de gândire*, necesar pentru formarea şi dezvoltarea generală a elevilor, cu implicaţii intelectuale şi morale implicite şi explicite.

Realizarea sa presupune respectarea următoarelor *principii:*

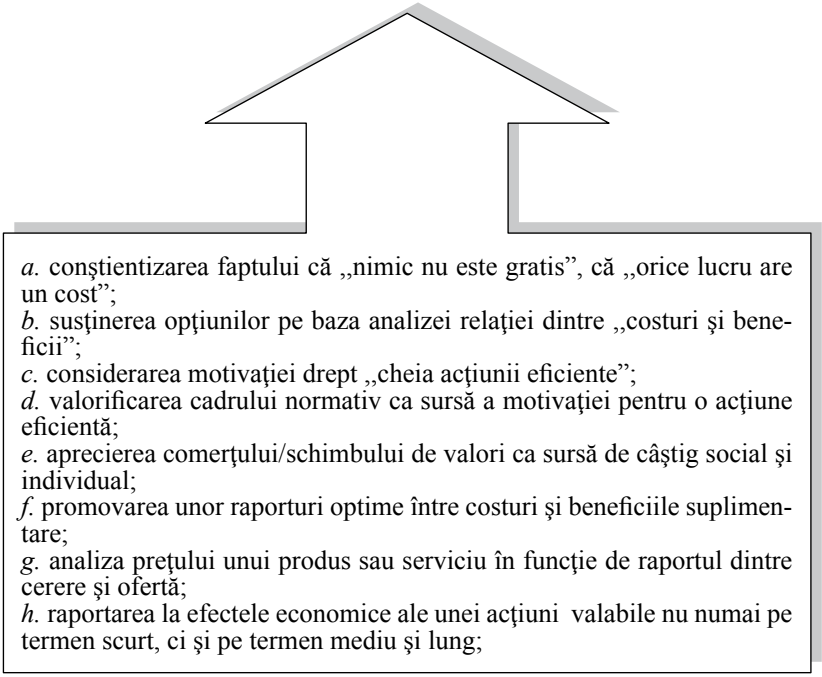

Fig. 3. Modul economic de gândire [41]

Individul ca întreprinzător (antreprenor) şi antreprenoriatul

Întreprinzătorul (producătorul, antreprenorul) este persoana care utilizează *resurse* pentru a produce bunuri şi servicii care se vând pe *piaţă,* adică acelea pe care le solicită *consumatorii.* El îşi asumă riscul iniţierii unei activităţi economice, motivată de dorinţa de a obţine profit. În acest scop, el achiziţionează, combină şi utilizează resurse. Ei decid ce, cât, şi cum să producă un *bun economic* sau să presteze un *serviciu*, respectând legile existente. Ei pot angaja lucrători, pot organiza producţia şi, de asemenea, pot stabili preţurile/tarifele produselor/serviciilor pe care le oferă pe piaţă [54, p.8].

Antreprenoriatul se referă la capacitatea unei persoane de a-şi pune în practică ideile. Aceasta implică inovare, creativitate şi asumarea unor riscuri, precum şi capacitatea de a planifica şi de a gestiona proiecte pentru realizarea unor obiective [62].

Legătura dintre educaţia antreprenorială şi educaţia economică

Educaţia antreprenorială vizează mai multe competenţe, cum ar fi: utilizarea unor concepte specifice pentru explicarea şi interpretarea unor procese şi fapte din viaţa reală, aplicarea unor cunoştinţe specifice în anumite situaţii caracteristice *economiei de piaţă* şi în analizarea posibilităţilor de dezvoltare personală etc. *Educaţia antreprenorială* este un demers de o mare complexitate, care, dat fiind specificul său, este mai adecvat unor discipline aferente ariei curriculare „Om şi societate”, şi anume, Educaţia civică, întrucât problemele pe care această dimensiune a educaţiei le abordează sunt de natură preponderent *economică* şi *socială.*

Pentru ca elevii să poată în viitor, dacă vor dori, să iniţieze o afacere, ei ar trebui să primească informaţii despre cadrul legislativ care reglementează acest domeniu. Ei ar putea conştientiza faptul că într-o economie de piaţă oamenii au libertatea de a presta diferite activităţi aducătoare de venit, devenind astfel agenţi economici definiţi ca persoane sau grupuri de persoane fizice sau juridice care au comportamente economice similare. Din punct de vedere instituţional, agenţii economici s-ar putea grupa în: persoane fizice autorizate, care desfăşoară o activitate independentă, fără a avea personalitate juridică; asociaţii familiale, constituite între membrii unei familii, nici ele neavând personalitate juridică; societăţi comerciale, constituite prin asocierea unor persoane fizice sau juridice. Ar fi bine ca elevii să înţeleagă faptul că iniţierea unei afaceri se cere a fi planificată în mod judicios

printr-un plan de afaceri, care este un proiect profesional prin care se sintetizează obiectivele şi strategiile necesare atingerii acestora în situaţia lansării sau dezvoltării unei activităţi economice. Un alt demers care precede iniţierea unei afaceri, dar care, totodată, însoţeşte întreaga derulare a ei este studierea pieţei. Din acest motiv, elevii să fie familiarizaţi cu unele elemente de marketing, care poate fi definit drept procesul de identificare a cerinţelor pieţei de elaborare a modalităţilor în care aceste cerinţe urmează a fi satisfăcute [54, p.3-4].

☞ **Competenţele antreprenoriale şi trăsăturile specifice antreprenorului de succes**

Competenţele antreprenoriale reprezintă un sprijin pentru orice persoană în viaţa cotidiană privată şi publică, sporeşte gradul de conştientizare al angajaţilor cu privire la contextul activităţii lor şi sporeşte capacitatea acestora de a profita de oportunităţi, oferă o bază pentru antreprenorii care întreprind activităţi sociale sau comerciale.

Pentru programele opţionale la *Educaţie economică şi antreprenorială,* sunt preconizate patru competenţe specifice [36]:

1) Înţelegerea şi utilizarea în comunicare a unor termeni şi concepte specifice economiei;

2) Formarea şi dezvoltarea abilităţilor de a lua decizii eficiente în situaţii problematice, pe baza resurselor existente;

3) Caracterizarea interacţiunii diverselor roluri exercitate de persoane/instituţii în sistemul economiei de piaţă.

4) Dezvoltarea interesului pentru studii ca oportunitate pentru dezvoltare personală.

Calităţi şi competenţe ale întreprinzătorului de succes

Un antreprenor de succes are următoarele trăsături [54, p.9]:

1. *Dorinţa de asumare a riscului*
2. *Controlul propriului destin*
3. *Spirit inovator*
4. *Nevoia de împlinire*
5. *Acceptarea incertitudinii*
6. *Încrederea în sine*
7. *Persistenţa*
8. *Spirit de iniţiativă*

9. Sesizarea oportunităţilor
10. Potenţial energetic ridicat

Indiferent de domeniul de activitate, de stadiul de dezvoltare al afacerii, aceste trăsături sau o mare parte din acestea trebuie să se regăsească la un antreprenor.

☞ Strategiile şi metodologia educaţiei economice şi antreprenoriale

Educaţia antreprenorială are un caracter aplicativ, presupunând formarea şi dezvoltarea la elevi a unor competenţe specifice, pe care ei să le poată utiliza la nevoie, iar activitatea de predare-învăţare se cere a fi centrată pe elev şi cât mai apropiată de realitatea economică imediată. O metodă în acest sens şi care se poate aplica la ore ar fi *dezbaterea*, iar ea s-ar putea realiza cu participarea unor invitaţi care să le vorbească elevilor pe anumite teme, după care să răspundă întrebărilor adresate de ei. Astfel:

- un întreprinzător din comunitatea locală le-ar putea vorbi elevilor despre specificul afacerii sale, despre felul în care a depăşit dificultăţile şi despre trăsăturile de personalitate care l-au ajutat în derularea şi dezvoltarea afacerii (în prealabil, la lecţiile de dirigenţie, profesorul-diriginte să le fi vorbit elevilor despre abilităţi şi aptitudini care reprezintă talentele proprii;
- ar putea fi invitat în clasă un reprezentant al unei firme de consultanţă în domeniul afacerilor, care să le prezinte elevilor structura unui plan de afaceri, a unui proiect de finanţare, a unui contract de muncă etc.;
- un reprezentant al unei societăţi de asigurări le-ar putea vorbi elevilor despre modalităţile concrete de transferare a riscurilor;
- prezenţa în clasă a unui jurist ar putea uşura cunoaşterea de către elevi a implicaţiilor legislative ale demarării, derulării şi încheierii unei afaceri, inclusiv ale falimentului acesteia;
- ar mai putea fi invitaţi în clasă reprezentanţi ai unor instituţii precum: Agenţia Naţională de Ocupare a Forţei de Muncă, aceasta putându-le vorbi elevilor despre activitatea pe care o desfăşoară şi despre felul în care îi pot ele sprijini pe întreprinzători.

Educaţia antreprenorială reprezintă, aşadar, o dimensiune de actualitate a acţiunii formative, iar pentru ca un astfel de demers formativ să nu se realizeze la întâmplare, ci să aibă un caracter coerent şi sistema-

tic, este important ca el să se realizeze într-un cadru instituţionalizat, pe băncile şcolii [54, p.5-6].

☞ **Planul de afaceri: structură**

Planul de afaceri este un document scris de antreprenor în care sunt prezentate informaţii despre afacere. Documentul este util atât pentru antreprenor (rol în implementare), cât şi pentru acţionari, investitori şi finanţatori (bănci).

Planul de afaceri ar putea să conţină [54]:

1. O scurtă descriere a afacerii împreună cu prezentarea documentului.
2. Cuprinsul: titlurile şi secvenţele documentului, cu paginile la care se regăsesc.
3. Cercetarea, analiza şi planul de piaţă. Această secţiune este poate cea mai importantă din întregul document; de aceea, ea ar trebui să răspundă unor întrebări, precum:
   - Ce serviciu/produs va fi vândut/fabricat?
   - La ce preţ? Care sunt vânzările preconizate?
   - Cum se va face promovarea produsului/serviciului respectiv?
   - Cine va vinde produsul/va furniza servicul şi cum?
   - Cum beneficiază clienţii de pe urma achiziţionării produsului/serviciului?
   - Se estimează o creştere a afacerii/companiei?
   - În ce locuri va fi distribuit produsul/serviciul? Care este segmentul de piaţă căruia i se adresează?
4. Analiza resurselor, după modelul prezentat mai *supra*.
5. Calendarul activităţilor, cu termene şi responsabilităţi.
6. Bugetul. Aceasta este, din nou, o componentă crucială a planului de afaceri. Aici ar trebui să se aibă în vedere:
   - Motivaţiile pentru finanţarea afacerii.
   - Sursele de finanţare.
   - Intervalele de timp la care este necesară finanţarea (etapele finanţării).
   - Alte surse de finanţare (decât cele solicitate prin planul actual).
   - Cheltuieli, pe categorii (echipamente, personal, contracte de închiriere, pierderi estimate, modalitatea de utilizare a veniturilor care se vor realiza).
7. Factorii de risc (pe categorii: riscuri datorate schimbărilor posibile de legislaţie, riscuri de natură tehnică etc.).

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Numeşte trăsăturile unui bun antreprenor, în contextul societăţii actuale.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte termenii de *educaţie economică, antreprenor, antreprenoriat, educaţie antreprenorială.*

• Citeşte materialul-suport la tema ,,Educaţia economică şi antreprenorială" şi notează pe marginea lui semnele corespunzătoare înţelegerii acestuia, prin intermediul metodei *SINELG (Sistem Interactiv de Notare şi Eficientizare a Lecturii şi Gândirii).*

Metoda *SINELG*

1. Se oferă câte un material-suport pentru fiecare student la tema ,,Educaţia economică şi antreprenorială".
2. Se comunică studenţilor că au drept sarcină să lectureze acest material şi să noteze pe marginea lui nişte semne cu o anumită semnificaţie:
   - ✓ informaţie cunoscută;
   - \+ informaţie nouă;
   - \- informaţie contradictorie;
   - ? informaţie care trezeşte dubii, necesită documentare.
3. Se lecturează textul, se notează semnele potrivit semnificaţiei conţinutului pentru studenţi, şi se elaborează un tabel pentru a categoriza informaţia în patru secţiuni, conform celor patru semne.

• Elucidează nume/sigle/simboluri ale unor firme uşor de recunoscut (de exemplu, firmele de telefonie mobilă, mărcile de autoturisme etc.).

COMUNICĂ, DECIDE!

• Indică ce tip de întreprinzător eşti, care sunt abilităţile pe care le ai şi care sunt cele pe care trebuie să le dezvolţi, pornind de la ipoteza că vei dezvolta o mică afacere personală.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Formulează argumente pentru a-i convinge pe colegii tăi despre faptul că trăsăturile necesare unui antreprenor sunt înnăscute sau dobândite.

ACŢIONEAZĂ!

• Realizează un interviu cu o persoană pe care o consideri ,,de succes", formulând şi întrebări cu ajutorul cărora să afli care sunt deprinderile care au ajutat-o pe acea persoană să crească profesional.

• Elaborează un slogan pertinent unei firme sau afaceri pe care ai dori să o iniţiezi.

• Elaborează un plan de afaceri în unul din sectoarele economiei naţionale, conform planului de afaceri reflectat în suportul de curs.

6. Educaţia pentru tehnologie şi progres

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenul de *educaţie pentru tehnologie şi progres;* ☞ *să identifice* obiectivele instructiv-educative ale educaţiei pentru tehnologie şi progres şi căile de realizare ale acestora; ☞ *să elucideze* tipurile şi caracteristicile educaţiei la distanţă; ☞ *să stabilească* strategiile şi metodologia educaţiei pentru tehnologie şi progres.	🗍 Educaţie pentru tehnologie şi progres: delimitări noţionale 🗍 Obiectivele instructiv-educative ale educaţiei pentru tehnologie şi progres. Căi de realizare 🗍 Educaţia la distanţă: tipuri şi caracteristici 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru tehnologie şi progres

Termeni-cheie: educaţie pentru tehnologie şi progres, educaţie la distanţă.

☞ Educaţie pentru tehnologie şi progres: delimitări noţionale

Astăzi, mai mult ca întotdeauna, într-o societate caracterizată printr-o dinamică accelerată

a schimbărilor structurale, dar şi a profunzimii acestor schimbări, a plasării omului în contextul acestor *„izbucniri tehnologice”,* ridică în permanenţă noi sarcini educaţiei, cărora acestea trebuie să le facă faţă. În lumea întreagă, datorită numeroaselor realizări, există un sentiment crescând de nesiguranţă şi nelinişte, observând cum sub privirea noastră în *„dosarul naturii umane”* există mai multă schimbare decât putem digera. Folosirea tehnologiilor implică un grad de civilizaţie, iar avantajele civilizaţiei nu necesită demonstraţii, odată ce produsele revoluţiei tehnologice fac parte din mediul nostru ambiant [49].

„Revoluţia informatică extinsă la alte planuri (prima revoluţie globală) constituie un prag al intrării modernităţii într-o fază nouă, care după depăşirea unui interval de tranziţie capătă conturul şi coerenţa unei paradigme ce poate deveni emblematică în secolul XXI: geomodernitatea” [48].

Actualmente, toate aceste schimbări în această societate postindustrializată, informatizată cu implicaţiile fireşti în activitatea cotidiană, ne determină să acordăm o atenţie corespunzătoare *Educaţiei tehnologice* sau *Educaţia pentru noua tehnologie şi progres* [49].

Educaţia pentru tehnologie şi progres formează omului capacitatea de a-şi tehnologiza activitatea şi de a opera tehnologii în variate domenii. Este tipul de educaţie care răspunde la întrebarea cu privire la modalitatea de devenire întru fiinţă. Al doilea termen indică calitatea schimbării: progresistă. În cotidian însă acest tip de educaţie este înţeles la nivelul de suprafaţă: o educaţie pentru însuşirea tehnologiilor moderne de producere a valorilor materiale şi pentru progresul tehnic, economic, ştiinţific.

Educaţia pentru tehnologie şi progres vizează formarea şi cultivarea aptitudinilor generale şi speciale şi a atitudinilor afective, motivaţionale şi caracteriale, deschise în direcţia aplicării sociale a cuceririlor ştiinţifice în condiţii economice, politice şi culturale specifice modelului societăţii postindustriale de tip informaţional.

Am încercat să redăm în schema următoare, **relaţia: Om-Societate-Tehnologie-Educaţie** sub forma unui circuit închis, evidenţiind legătura reversibilă *„Om-Tehnologie”,* cu implicaţiile evidente la nivelul societăţii şi educaţiei [49].

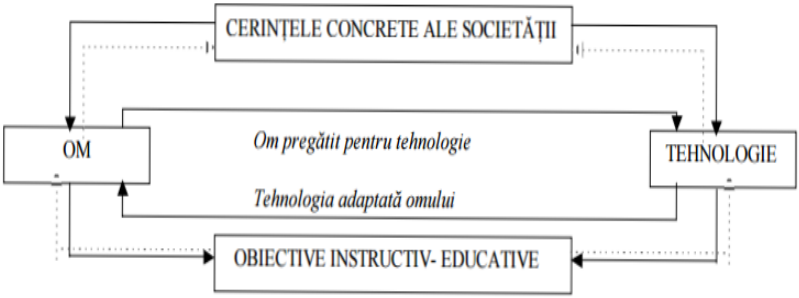

Fig. 4. Relaţia *Om-Societate-Tehnologie-Educaţie* [49]

Secolul XXI va continua această dezbatere, o va intensifica, va sta sub semnul acestor probleme deschise. Ţara noastră se aliniază ţărilor europene, care au depăşit stadiul de *„alfabetizare digitală”,* cu un tineret foarte receptiv în domeniul noilor tehnologii.

☞ Obiectivele instructiv-educative ale educaţiei pentru tehnologie şi progres. Căi de realizare

Dezvoltarea tehnologică, progresele ştiinţifice şi tehnice, trecerea de la societatea industrializată la cea postindustrială, informatizată, marile probleme globale create de civilizaţie şi cu care omenirea se confruntă determină o atenţie corespunzătoare *educaţiei pentru tehnologie şi progres*. Explozia informaţională şi uzura accelerată a cunoştinţelor ştiinţifice, tehnice ca şi proliferarea, diversificarea şi perfecţionarea continuă a produselor tehnologice impun educaţia tehnologică prin care omul să fie capabil să stăpânească mai bine şi să exploateze mai eficient tehnologia nouă.

Obiective instructiv-educative ale educaţiei tehnologice [47]:

1. *cultivarea unui veritabil umanism tehnologic;*
2. *dezvoltarea spiritului ştiinţific de cercetare;*
3. *amplificarea capacităţilor creative, a disponibilităţilor pentru invenţie si inovaţie;*
4. *iniţierea în pregătirea tehnico-practică;*
5. *iniţierea în limbajele tehnologice specifice;*
6. *cunoaşterea dezvoltării ştiinţei şi tehnicii, a istoriei sumare a ingeniozităţii spiritului uman;*
7. *înţelegerea raportului dintre tehnologie–mediu şi cultivarea unei atitudini şi a unui comportament ecologic;*
8. *cunoaşterea marilor familii profesionale, cu specific tehnologic, pentru o viitoare opţiune socioprofesională.*

1. Cultivarea unui veritabil umanism tehnologic trebuie să se fundamenteze pe ideea că omul este scopul evoluţiei sociale, inclusiv al progresului tehnologic. Astfel, progresul tehnico-ştiinţific este conceput în folosul omului şi umanităţii, şi nu al subordonării şi compromiterii condiţiei umane. Aceasta înseamnă că ştiinţa şi tehnologia trebuie să fie utilizate în sens benefic şi nu nefast pentru autodistrugere. Totodată, automatizarea şi robotizarea urmăresc să-l facă pe om disponibil pentru noi acte de creaţie, evitând alienarea şi stresul.

2. Dezvoltarea spiritului ştiinţific de cercetare. „Elevul viitorului va fi un explorator" – spune Marshall McLuhan. Pentru aceasta, el trebuie învăţat să cerceteze. Învăţarea prin cercetare, prin descoperire trebuie să ducă la sesizarea fondului de probleme, la găsirea şi punerea problemei, la formularea acesteia, stăpânirea unor strategii pentru determinarea relaţiilor cauzale, interdependente dintre fenomene. În ultimă instanţă, atitudinea interogativă, capacitatea de a pune întrebări lumii înconjurătoare constituie calităţi ale adevăratului cercetător.

3. Amplificarea capacităţilor creative, a disponibilităţilor pentru invenţie şi inovaţie. Acele naţiuni care ştiu să depisteze şi să pună în valoare potenţele creatoare ale propriului popor sunt avantajate în această cursă acerbă de competenţe şi tehnologii avansate. Deşi teoria factorială a creativităţii, elaborată de Guilford, evidenţiază faptul că cea mai mare parte a comportamentului creativ ţine de ereditate; totuşi, multe capacităţi, desigur, în anumite limite, pot fi exersate şi dezvoltate prin tehnici, metode şi procedee adecvate. Astfel, gândirea divergentă – capacitate de a da mai multe soluţii aceleiaşi probleme – se poate dezvolta prin proceduri şi probleme de genul: „daţi cât mai multe utilităţi unui obiect"; „arătaţi consecinţele unui eveniment în timp şi spaţiu"; „folosiri neobişnuite" etc.

4. Iniţierea în pregătirea tehnico-practică va urmări:

- cunoaşterea materiilor prime şi a materialelor auxiliare, a proprietăţilor acestora, pentru a putea fi prelucrate;
- dezvoltarea capacităţii de a citi un desen tehnic adecvat nivelului de pregătire, de a proiecta şi realiza schiţe şi desene tehnice;
- cunoaşterea şi înţelegerea logicii tehnologice, a operaţiilor necesare prelucrării materialelor, în vederea realizării unor produse necesare omului;

- iniţierea practică în utilizarea unor scule, maşini-unelte necesare procesului tehnologic; cunoaşterea principiilor de funcţionare, a normelor de exploatare şi eventual a unor defecţiuni posibile şi a modului de depanare;
- iniţierea în probleme financiar-economice, vizând estimarea costurilor, cheltuielilor, preţurilor unor produse.

5. Iniţiere în limbajele matematice, tehnologice specifice. În societatea actuală, dar mai ales viitoare, cel puţin patru limbaje se impun a fi cunoscute: al computerelor, al informatizării; limbajul matematic, ca limbaj universal; limbajul desenelor tehnice şi simbolistica specifică domeniului tehnologic; limba engleză – ca mijloc de informare tehnică, de codificare a comenzilor, a prospectelor existente pe orice tip de tehnologie, indiferent de provenienţă. Combaterea analfabetismului tehnologic funcţional, la orice vârstă şi prin mijloace instructiv-educative adecvate, este un imperativ al zilelor noastre.

6. Cunoaşterea dezvoltării ştiinţei şi tehnicii, istoria sumară a ingeniozităţii spiritului uman. Cunoaşterea marilor legi ale naturii ca macrosistem (şi nu privit didacticist), din punctul de vedere al unei discipline de învăţământ), nu se poate realiza decât printr-o tratare istorică a evoluţiei ştiinţei umane, precum şi printr-o viziune interdisciplinară, conducând în ultimă instanţă la structurarea unor fundamente ale concepţiei despre lume şi viaţă (de exemplu, înţelegerea bipolarităţii în natură şi univers).

7. Înţelegerea raportului dintre tehnologie, mediu şi cultivarea unei atitudini şi a unui comportament ecologic. Prin realizarea acestui obiectiv se ajunge la cunoaşterea legilor ecologice, a relaţiilor ecologice, a dezechilibrelor create de om prin civilizaţie şi tehnologie, a marilor conflicte dintre tehnologie, mediu şi societate.

8. Cunoaşterea familiilor profesionale cu specific tehnologic pentru o viitoare opţiune socioprofesională. Educaţia tehnologică are menirea de a-i dezvolta elevului şi capacitatea de a alege, şi nu de a fi selectat în ceea ce priveşte calificarea sa ulterioară; de a alege în cunoştinţă de cauză, şi nu de a fi „orientat" şi „dirijat". În contextul apariţiei de noi profesii – speranţe ale viitorului – declanşate de înaltele tehnologii, de informatizare, procesare şi automatizare, se cer a fi

cunoscute calităţile, aptitudinile generale şi speciale umane corespunzătoare acestor noi profesii. Asemenea lucru implică o inventariere a acestor calităţi şi corelarea lor cu standardele vocaţionale specifice fiecărei profesii.

☞ Educaţia la distanţă: tipuri şi caracteristici

Teoria pedagogică a învăţământului la distanţă porneşte de la încercările de definire a educaţiei la distanţă. Istoric, educaţia la distanţă însemna studiul prin corespondenţă, însă accepţiunile actuale tind să fie mai apropiate de metode de transmitere a materialelor susţinute de tehnologii audio, video şi (mai frecvent şi deschizând mai multe posibilităţi) prin Internet.

În general, se vorbeşte despre educaţie la distanţă atunci când profesorul şi studentul (studenţii) sunt separaţi prin distanţă fizică şi tehnologia (audio, video, reţele de calculatoare, material tipărit) îmbinată uneori cu comunicarea faţă în faţă, este folosită pentru instruire (Engineering Outreach Staff de la Universitatea Idaho – *Distance Education at a Glance*).

Educaţia la distanţă presupune înscrierea şi studiul la o instituţie de instruire, care asigură materialele didactice pregătite într-o ordine secvenţială şi logică pentru ca studenţii să studieze pe cont propriu. La sfârşitul fiecărei etape, studentul trimite prin fax sau e-mail către instructori calificaţi, produsul muncii sale spre corectare, clasare şi orientare tutorială pe problemele temei de studiu. Sarcinile corectate sunt înapoiate, acest schimb asigurând o relaţie student–profesor personalizată [17].

Un alt numitor comun al definiţiilor de până acum este caracteristica acestui sistem de a argumenta oportunităţile de învăţare ale studenţilor, prin eliminarea obstacolelor de ordin spaţial, temporal sau a impunerii unui ritm de învăţare.

Educaţia la distanţă nu este un fenomen nou în câmpul educaţional, ci constituie o modalitate de predare şi învăţare cunoscută şi practicată de cel puţin o sută de ani. Înainte de apariţia şi folosirea în masă a noilor tehnologii ale informaţiei şi comunicării, educatorii foloseau materialul tipărit şi serviciile poştale.

Tipuri de educaţie la distanţă

- *Educaţia prin radio*
- *Educaţia prin televiziune*
- *Educaţia prin Internet*

Caracteristici ale educaţiei la distanţă:

- *separarea dintre student şi profesor în timp şi spaţiu;*
- *utilizarea tehnologiei în scopuri educaţionale;*
- *asigurarea unei comunicaţii în dublu sens;*
- *redefinirea cunoaşterii legitime;*
- *o relaţie pedagogică individualizată;*
- *caracterul activ şi constructiv al învăţării;*
- *orientarea pe problemă în învăţarea la distanţă.*

Platforme educaţionale [77]:

- **E-learning** (sau eLearning) reprezintă utilizarea de media electronică a tehnologiilor informaţionale şi de comunicaţie (ICT) în educaţie. E-learning, în general, include toate formele de tehnologie educaţională în educaţie şi învăţare.

- **Platforma *Docebo*** este disponibilă în mai mult de 30 de limbi, clienţii acesteia provenind din peste 70 de ţări. Iniţial, platforma era utilizată de companii de dimensiuni mici sau medii, însă evoluţia din ultimii doi ani a dus la preluarea acestei metode de învăţare de către diverse întreprinderi importante de peste tot în lume. Unul dintre marile avantaje de care se pot bucura cei care aleg acest sistem este că furnizorii serviciului înşişi îl găzduiesc, iar utilizatorii îl pot accesa, pur şi simplu, folosind un navigator web.

- **Platforma eLearning Schoology**. Una dintre cele mai populare şi uşor de folosit platforme de *eLearning* este *Schoology*. Aceasta înglobează calităţile mai multor platforme distincte, reprezentând alegerea ideală pentru numeroşi utilizatori, indiferent de tipul acestora. Sistemul este disponibil atât pentru instructori şi elevi, cât şi pentru părinţi, în mod gratuit, iar informaţiile afişate pe pagina principală diferă în funcţie de tipul contului creat.

- **Platforma eLearning Blackboard** este una dintre platformele cu durata de viaţă cea mai lungă, fiind lansată în anul 1997. Aceasta este utilizată îndeosebi în mediul academic, atât în ciclul inferior de

învăţământ, cât şi în cel superior, dar şi în context guvernamental şi în mediul de afaceri în cadrul a numeroase industrii din toată lumea. Cei peste 19.000 de utilizatori ai acestei platforme provin din 100 de ţări. Educatorii sau profesorii care utilizează sistemul *Blackboard Learn* au posibilitatea de a crea şi de a gestiona cursuri *online*, de a da teme şi de a le acorda note elevilor.

Platforma eLearning Edmodo. Popularitatea reţelelor de socializare (mai ales a Facebook-ului) este într-o continuă creştere, numărul de utilizatori mărindu-se pe zi ce trece. Acest fapt se datorează, în primul rând, posibilităţii de comunicare pe care o oferă acest tip de reţele, iar în al doilea rând, uşurinţei cu care pot fi ele folosite. Platforma de *e-learning Edmodo* întruneşte ambele condiţii, fiind extrem de „prietenoasă" cu orice utilizator şi asigurând o comunicare eficientă între profesori, elevi şi părinţi. În timp ce reţelele obişnuite de socializare reprezintă un mediu liber, în care fiecare utilizator se poate exprima în orice fel şi nu are nicio restricţie în privinţa tipului de conţinut afişat, platforma *Edmodo* este un mediu controlat în care profesorul poate vedea fiecare mesaj, fişier sau conţinut distribuit de către membrii clasei lui. Toate aceste date sunt vizibile şi pentru părinţi, aşadar orice fel de situaţie neplăcută care ar putea fi declanşată pe o reţea obişnuită de socializare (apariţia unui tip de conţinut nepotrivit, declanşarea unor discuţii în contradictoriu ş.a.m.d.) este evitată întru totul.

Platforma eLearning Moodle este una dintre cele mai utilizate platforme LMS *(Learning management system)* în prezent, reprezentând o alegere bună mai ales pentru mediul academic. Această platformă este open-source şi este în permanenţă modificată şi îmbunătăţită. Universitatea de Stat din Moldova valorifică această platformă [78].

☞ Strategiile şi metodologia educaţiei pentru tehnologie şi progres

Modalităţi de realizare a educaţiei pentru tehnologie şi progres

A. La nivelul învăţământului formal:

a) prin disciplinele şcolare din planul de învăţământ, precum istoria, matematica etc.;

b) prin realizarea curriculumului la decizia şcolii.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) prin activităţi extracurriculare;

b) prin activităţi extraşcolare.

Strategiile educaţiei pentru tehnologie şi progres se axează pe înlănţuirea, combinarea metodelor investigaţionale şi problematizate: studiu de caz, modelarea teoretică, rezolvarea situaţiilor-problemă etc.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Expune prin metoda *Graffiti* tot ceea ce cunoşti despre ,,Educaţia pentru tehnologie şi progres".

Metoda *Graffiti*

1. Se formează 4-5 grupuri de studenţi.
2. Se propune studenţilor să noteze pe o foaie, care are scris în centrul ei sintagma ,,Educaţia pentru tehnologie şi progres", toate ideile cu referire la acest conţinut; timp de un minut, în mod simultan şi fără să discute între ei.
3. Se realizează schimbul de foi la fiecare minut, astfel încât toate foile să ajungă la fiecare grup, care va completa cu noi idei.
4. Se analizează ce a scris fiecare grup şi se formulează o singură concluzie care este scrisă pe foaie.
5. Se afişează foile şi se discută asupra celor scrise.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Elucidează tipurile şi caracteristicile educaţiei la distanţă în baza unităţii de conţinut studiată.

• Interpretează relaţia funcţională dintre *om-tehnologie* şi implicaţiile acesteia la nivelul societăţii şi educaţiei.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Aderă la una din cele trei tipuri de educaţie la distanţă studiate. Argumentează opţiunea.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Expune în baza metodei *Controversa constructivă,* argumente pro sau contra cu privire la tehnologizarea şi progresul societăţii.

Metoda *Controversa constructivă*

1. Se formează echipe cu câte patru studenţi.
2. Se solicită de la unele grupuri argumente pro, de la altele argumente contra, cu privire la tehnologizarea şi progresul societăţii.
3. Se întrunesc grupurile care susţin aceeaşi poziţie, după ce au formulat argumente, le discută şi elaborează o listă comună de argumente.
4. Se prezintă argumentele de către primul grup, apoi de-al doilea grup. Celălalt grup adresează întrebări pentru clarificare, fără a contrazice argumentele prezentate.
5. Se discută în cadrul grupului argumentele părţii adverse şi se aleg 5 dintre acestea ca fiind cele mai relevante.
6. Se prezintă de către fiecare grup, pe rând, cele cinci argumente în faţa grupului advers. Se adresează întrebări de clarificare.

ACŢIONEAZĂ!

• Propune, cel puţin, trei modalităţi de realizare a educaţiei pentru tehnologie şi progres prin intermediul formelor educaţiei.

7. Educaţia pentru comunicare şi mass-media

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *mass-media* şi *educaţie pentru comunicare şi mass-media;* ☞ *să identifice* obiectivele educaţiei pentru comunicare şi mass-media; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru comunicare şi mass-media; ☞ *să propună* modalităţi de valorificare constructivă a informaţiei din mass-media, în contextul valorilor general-umane şi valorilor naţionale.	🗍 Mass-media şi educaţia pentru comunicare şi mass-media 🗍 Obiectivele educaţiei pentru comunicare şi mass-media 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru comunicare şi mass-media

Termeni-cheie: mass-media, educaţie pentru comunicare şi mass-media.

☞ Mass-media şi educaţia pentru comunicare şi mass-media

„Mass–media" este un cuvânt compus, preluat din engleză, care se traduce literar prin *mijloace de masă* şi liber prin *mijloace de comunicare în masă*. Noţiunea desemnează ansamblul modalităţilor prin care se realizează difuzarea informaţiei către publicul larg. Mass-media se referă la toate modalităţile de comunicare ce ajung la un număr foarte mare de persoane. Mijloacele de comunicare în masă pot fi clasificate pornind de la criterii diferite, dintre care menţionăm [4].

🗍 *Modul de vehiculare a informaţiei, în funcţie de care există:*
- → mijloace scrise (ziarele, revistele);
- → mijloace audiovizuale (radioul, televiziunea).

🗍 *Gradul de noutate şi de complexitate, în funcţie de care există:*
- → mijloace tradiţionale (ziarele, radioul);

→ mijloace moderne (televiziunea, internetul, complexele multimedia).

- *Periodicitatea apariţiei (în cazul presei scrise):*
  - → zilnică (ziare);
  - → săptămânală;
  - → lunară (reviste).

Educaţia pentru comunicare şi mass-media este o dimensiune a educaţiei cu statut de componentă particulară, orientată la formarea de abilităţi de gestionare corectă şi adecvată a mesajelor mediatice şi de comunicare cu semenii în diferite contexte prin valorificarea resurselor tehnologice şi sociale [40, p.117].

Mass-media este un factor al educaţiei, care lasă urme adânci în memoria individului. Ea poate să mărească sau să micşoreze experienţele unei persoane [4].

☞ **Obiectivele educaţiei pentru comunicare şi mass-media** [4]

Scopul educaţiei pentru comunicare şi mass media:

- Formarea şi cultivarea capacităţii de valorificare culturală a informaţiei furnizată de presă, radio, televiziune;
- Dezvoltarea capacităţilor de exprimare personală şi de transmitere a mesajelor constructive;

– cunoaşterea şi valorificarea resurselor de comunicare la nivel de mass-media;

– valorificarea efectelor formative ale mass-mediei în dezvoltarea personalităţii;

– formarea competenţelor de comunicare eficientă, inclusiv pentru şi prin mass-media.

Atitudini şi valori:

a) crearea unei atitudini corespunzătoare faţă de calitatea diferitelor mesaje;

b) evitarea (L.Şoitu): discursurilor incoerente, vulgarizarea limbajului, impunerea şi promovarea anonimatului, inflaţia verbală cu maximă redundanţă, nereciprocitate, generalizarea monotoniei, iresponsabilitatea faţă de un cuvânt rostit, conştiinţa neangajării.

Priceperi:

a) însuşirea noilor coduri de comunicare;

b) capacitatea de a analiza mesajele sub diferite aspecte (codurile tehnice, codurile culturale, modurile de elaborare şi de difuzare etc.);

c) forţa tăcerii;

d) profunzimea şi provocarea întrebărilor;

e) a se apăra de bombardamentul informaţional.

Mass-media poate acţiona asupra: indivizilor, grupurilor, instituţiilor, întregii societăţi. Totodată, ea poate afecta personalitatea umană în [79]:

a. *dimensiunea cognitivă* (schimbarea imaginii despre lume);

b. *dimensiunea afectivă* (crearea sau modificarea unor atitudini şi sentimente);

c. *dimensiunea comportamentală* (schimbări ale modului de acţiune ale indivizilor şi fenomene de mobilizare socială);

Sistemul de valori pe care mass-media afirmă că le promovează sunt:

1) dreptul la informare a publicului;

2) libertate de informare;

3) accesul la informaţie.

Rolul ei educativ constă în constituirea unor societăţi democratice şi a societăţii civile în apărarea drepturilor cetăţeanului, lupta împotriva abuzurilor puterii şi a corupţiei. Aflarea adevărului şi promovarea dreptăţii sunt atribute obligatorii, definitorii ale mass-media.

Un individ neinformat sau mai puţin informat este un cetăţean mai uşor de manevrat de către grupuri de interese, birocraţie. Dreptul la informare al cetăţeanului presupune şi posibilitatea persoanei de a avea acces neîngrădit la toate sursele de informare.

Mass-media nu are putere de comandă asemeni instituţiilor statului, dar impactul asupra societăţii este covârşitor, ele informează dezvoltând spiritul critic, creează curente de opinie, lansează modele şi propulsează personalităţi. Dar nu tot ce se vehiculează prin mass-media poartă pecetea valabilităţii şi relevanţei valorice (de exemplu: un film de prost gust, un produs nefolositor, un medicament promovat de mass-media şi care nu este bun etc.).

Tocmai această educaţie duce la modelarea personalităţii individului până la o fină cizelare care permite acestuia integrarea cu succes în mediul ambiant, social, cultural, profesional.

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei pentru comunicare şi mass-media**

I. La nivel curricular: **Curriculumul prin infuzie**

obiectivul: formarea competenţei media să fie urmărită ori de câte ori este cazul/ posibil:

– aria curriculară „limbă şi comunicare": accent pe descifrarea mesajului audiovizual, lectura imaginii, modalităţi de reprezentare a realităţii;

– aria curriculară „om şi societate": media considerată ca resursă în stare să crească motivaţia şi întelegerea celor învăţate; explorarea unor perspective istorice şi politice pe care media le ignoră;

Creşterea ponderii disciplinelor socioumane (necesare pentru a forma spiritul democratic, gândirea critică).

Modulul educaţia mass-media în cadrul **educaţiei civice** (al educaţiei pentru cetăţenie democratică, al educaţiei pentru drepturile omului şi drepturile copilului).

Mass-media – resursă în predare pentru curriculumul centrat pe elev. Profesorul trebuie să cunoască bine ce şi cum gândeşte elevul, care este modul în care acesta îşi construieşte propria „epistemologie". Multe din ideile, reprezentările, atitudinile elevului sunt preluate din mozaicul producţiilor media. Aici se întrevede cea mai substanţială utilizare a mass-mediei în instruire, dar o utilizare filtrată, corectivă, realizată într-un mod care să-i atragă pe elevi la dezbatere. Prin utilizare „corectivă" nu avem în vedere critica mass-mediei ca scop în

sine, ci acele activităţi prin intermediul cărora elevii să înveţe să descearnă ce influenţă au formele simbolice media asupra conţinuturilor corespunzătoare acestora şi, prin aceasta, să observe cum au devenit reprezentările mediatice forme „naturale", comune ale modului lor de percepţie şi gândire.

Misiunea educativă a şcolii. Media reprezintă un vast *sistem tehnologic* şi, în această calitate, face parte din mediul nostru de fiecare zi, alfabetizarea/educaţia media devenind astfel o necesitate imperioasă. În acelaşi timp, media înseamnă şi o propunere, o proiecţie a unui univers de valori. Şcoala trebuie să răspundă acestei provocări asumându-şi într-un mod mai hotărât misiunea sa educativă: a transmite mesaje, a se concentra pe furnizarea instrumentelor culturale necesare elaborării de către elev a propriei sale etici. Fără competenţta axiologică nu există posibilitatea de fixare a competenţei media.

II. Colaborare, parteneriat între şcoală şi instituţii, specialişti media

III. Dialog părinţi-şcoală

Dialogul realizat prin intermediul noii funcţii de profesor documentarist, printr-un pedagog, consilier sau printr-un cadru didactic care a urmat cursuri de specialitate şi care este desemnat să elaboreze un cadru de colaborare între familie şi şcoală, să conceapă strategii de implicare a părinţilor în educaţia media a elevilor, plecând de la nivelul învaţământului primar şi chiar preprimar.

IV. Sistem de protecţie a consumatorului minor de media

Aşa cum s-a subliniat şi în Raportul atelierului de lucru *„Cum protejăm telespectatorii minori"* (7 mai 2004), este de dorit un efort concertat şi de durată pentru a pune bazele unui sistem de protecţie a consumatorului minor de mass-media, care să se sprijine pe colaborarea între diverse instituţii ale statului (CNA, MECT, Parlament etc.), dintre părinţi şi ONG-uri.

V. Demararea şi intensificarea unor activităţi coerente de educaţie nonformală, de petrecere a timpului liber

VI. Lectura

Mass-media tradiţionale şi noile media au partea lor de contribuţie la scăderea interesului general pentru lectură. Mai mult decât îndem-

nul la „plăcerea lecturii”, se simte nevoia, în acest moment, a unei susţinute şi inteligente campanii naţionale în favoarea cărţii şi a lecturii, pe baza unui proiect la care să colaboreze MECT şi Ministerul Culturii.

Educaţia pentru mass-media are, de asemenea, un *sens restrâns,* referitor la pregătirea tinerilor pentru a lucra în domeniul mass-mediei sau pentru a înţelege tehnicile de elaborare a produselor din mass-media. *Sensul larg*, luat în consideraţie şi în dezbaterea organizată cu experţii, este acela de educaţie pentru a întelege şi a utiliza mass-media. Aceasta poate să fie realizată în familie, în mod informal, sau în şcoală în mod formal, prin includerea în curriculum a unei discipline opţionale sau prin activităţi specifice la diferite discipline existente deja în curriculum.

Propuneri pentru realizarea unei bune educaţii prin şi pentru mass-media:

a) prin mass-media este facilitată:

– promovarea valorilor autentice de către profesionişti;

– aplicarea deontologiei profesionale, adoptarea de reglementări privind difuzarea produselor cu influenţa negativă asupra copiilor şi a tinerilor;

– reducerea condiţionării datorată intereselor comerciale, prin promovarea televiziunilor necomerciale;

– formarea şi perfecţionarea jurnaliŞtilor; păstrarea legăturii cu Centrul de Jurnalism Independent, cu învaţământul superior de specialitate;

– programe educative atractive, asemănătoare cu iniţierea muzicală făcută de Leonard Bernstein;

– explicarea şi comentarea produselor media de către un specialist în domeniu;

– „reinventarea mass-media”.

b) pentru mass-media prin:

– consum cultural de calitate, variat şi compensatoriu faţă de ceea ce oferă mass-media;

– prevenirea unilateralizării şi a dependenţei de anumite canale de mass-media.

– „redescoperirea lecturii, îndrumarea către produse artistice care să cultive şi compasiunea, solidaritatea umană, căldură”;

– activităţi organizate în şcoală împreună cu specialişti din mass-media şi din învăţământul superior de specialitate;

– unitatea factorilor răspunzători de educaţia tinerilor – familie, şcoală, biserică, pentru o implicare concertată în luarea de atitudine faţă de nocivitatea unor emisiuni, publicaţii, faţă de limbajul incorect, vulgar, denigrator;

– utilizarea de către educatori a canalelor mass-media pentru a forma spiritul critic cu privire la mass-media;

– introducerea în curriculumul şcolar a unor discipline care să trateze fenomenul mass-media şi pregătirea educatorilor în acest sens.

Mass-media şi intervenţiile educative nonformale

Mass-media sunt tot mai mult recunoscute ca mijloace educative eficiente şi în afara sistemului şcolar. Pe lângă o pregătire riguros planificată, sistematică, intensivă, controlată de profesor şi bazată pe selecţionarea şi structurarea atentă a informaţiilor, asigurată de către instituţiile de învăţământ, copiii, adolescenţii şi tinerii beneficiază şi de o educaţie nonformală, la realizarea căreia îşi aduce aportul şi sistemul mass-media. Această formă de educaţie se dovedeşte atractivă şi productivă, deoarece reuşeşte să îmbine aspectul educativ cu cel distractiv, cu un impact deosebit asupra personalităţii individului. Prin unele programe şi emisiuni difuzate, cu scop declarat educativ, mass-media îşi întăreşte poziţia de factor formativ complementar educaţiei şcolare. Emisiunile informative, spectacolele culturale sau unele reportaje imprimă virtuţi cultural-educative mesajelor transmise.

Cu toate că de multe ori promovează derizoriul, nonvalorile sau pseudocultura, mass-media vin adeseori în întâmpinarea dorinţei şi trebuinţei omului contemporan de a găsi posibilităţi de instruire şi în afara instituţiilor de învăţământ. Prin varietatea informaţiilor pe care le transmit şi prin modul eficace de a le comunica, constată I.Cerghit [13] mass-media pot reprezenta o sursă eficientă de educaţie permanentă multiformă. Este vorba de o educaţie complementară, de masă, socială prin excelenţă. Trebuie să ţinem seama de faptul că, pe lângă capacitatea lor de a transmite informaţie reziduală, neesenţială, de o

importanţă imediată, aceste „canale” posedă, în egală măsură, capacitatea de a transmite informaţii importante, valori autentice, modele comportamentale, care pot fi preluate şi învăţate.

Mass-media şi influenţele educative informale

Copiii şi adolescenţii se dovedesc mari consumatori de televiziune, căreia îi dedică o mare parte din timpul lor liber. Divertismentul este predominant: varietăţile, foiletoane, jocurile, sporturile şi talk-show-urile se situează în topul preferinţelor. Este firesc, atunci, să ne întrebăm: Cum se explică apetitul lor pentru receptarea mesajelor mediatice? De ce preferă să-şi petreacă atât de mult timp pentru a intra în contact cu diverse forme de mass-media, îndeosebi audiovizuale când gama opţiunilor este mult diversificată?

Un posibil răspuns ne oferă I.Cerghit: „*Necesitatea de a se distra, de a introduce variaţie în preocupările lor, de a înlătura plictiseala şi de a se reconforta justifică în cea mai mare parte o expunere frecventă la mass-media*” [13, p.110].

Motivaţiile sunt, aşadar, dintre cele mai diferite. Mesajele mass-media sunt receptate pentru valenţele lor distractive şi recreative, pentru divertisment şi deconectare, dar şi din motive cognitive sau de natură afectivă. Opţiunea pentru conţinuturile distractiv-recreative oferite de mass-media, precizează I.Cerghit, se datorează, în anumite momente, nevoii de echilibru, ca o posibilitate de deconectare nervoasă, de compensare a oboselii cotidiene. Distracţia se corelează cu o anumită motivaţie de natură afectivă. Atracţia emoţională, nevoia de trăiri intense, de senzaţii puternice, ca şi satisfacţiile de ordin estetic, constituie mobiluri importante ale preferinţelor şi intereselor exprimate.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Scrie 4-5 idei esenţiale la tema *Educaţia pentru comunicare şi mass-media,* pornind de la cunoştinţele prealabile.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte termenii de *mass-media* şi *educaţia pentru comunicare şi mass-media,* în baza unităţii de conţinut studiată.

• Indică cele mai frecvente mijloace de comunicare utilizate în masă, expuse în suportul de curs.

• Formulează cel puţin o temă pentru o activitate şcolară, pornind de la obiectivele educaţiei pentru comunicare şi mass-media.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Elaborează un comentariu de o pagină în care să reflecţi importanţa formării capacităţii de valorificare constructivă a informaţiei furnizată de mass-media la elevi.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Expune, conform *Metodei riscului sau a obtacolelor,* idei care reflectă riscurile şi obstacolele situaţiei în care informaţia din mass-media nu este valorificată constructiv, şi indică soluţii pentru prevenirea şi diminuarea acestora. Argumentează.

Metoda riscului sau a obtacolelor

1. Se solicită de la studenţi să specifice riscurile sau dificultăţile care pot apărea, inclusiv imaginare, în cazul în care informaţia din mass-media nu este valorificată constructiv.
2. Se notează pe tablă toate ideile studenţilor şi se subliniază riscurile, obstacolele cele mai relevante.
3. Se formează grupuri din 5-6 studenţi, pentru a discuta timp de cinci minute cel puţin un risc sau obstacol, pentru care vor căuta soluţii de rezolvare.
4. Se prezintă soluţiile identificate şi se aduc argumente pentru fiecare.

• Argumentează necesitatea implementării *Educaţiei pentru comunicare şi mass-media,* conform tabelului de mai jos:

Tip de argument	Argument
Argument istoric	
Argument psihologic	
Argument pedagogic	

ACŢIONEAZĂ!

• Completează tabelul de mai jos cu o listă de blocaje care pot interveni în comunicarea mediatică şi modalităţile de prevenire şi diminuare a lor.

Nr.	Blocajele în comunicarea mediatică	Modalităţi de prevenire (eliminare)

• Construieşte profilul unui bun comunicator, în context actual. Argumentează opţiunea.

• Propune, cel puţin, 5 modalităţi de valorificare constructivă a informaţiei furnizată de mass-media, în contextul valorilor general-umane şi al valorilor naţionale.

8. Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *schimbare, dezvoltare durabilă, globalizare, educaţie pentru schimbare şi dezvoltare;* ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare; ☞ *să propună* modalităţi eficiente de adaptare a omului contemporan la schimbările globale.	❐ Educaţie pentru schimbare şi dezvoltare, educaţie pentru ziua de mâine ❐ Direcţiile de activitate ale educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare ❐ Strategiile şi metodologia educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare

Termeni-cheie: schimbare, dezvoltare durabilă, globalizare, educaţie pentru schimbare şi dezvoltare.

☞ Educaţie pentru schimbare şi dezvoltare, educaţie pentru ziua de mâine

Schimbarea în educaţie reprezintă o necesitate obiectivă, determinată de transformările care au loc în societate – la nivel cultural, politic, economic, comunitar, reflectate în plan pedagogic. Lumea s-a schimbat şi se schimbă, în continuare, sub cel puţin trei aspecte: *spaţiul, timpul, graniţele.*

În ceea ce priveşte *spaţiul*, distanţele în kilometri încep să pălească ca obstacole, iar indivizii sunt afectaţi de întâmplări petrecute la mii de kilometri de ei. Pieţele şi tehnologiile se modifică cu o viteză de neimaginat, iar oamenii participanţi la viaţa economică sunt angrenaţi din ce în ce mai mult în ceea ce se numeşte „economia celor 24 de ore din 24". Factorul *timp* acţionează pe multiple planuri asupra comportamentelor oamenilor. Aşa cum nici depărtarea, nici timpul nu mai reprezintă un obstacol absolut în calea acţiunilor sociale, nici *graniţele*

nu mai pot fi o barieră pentru comerţ, capital, idei, norme şi valori sociale generale.

În pofida tensiunilor şi conflictelor multiple, ţinta prioritară a omenirii este formulată tot mai clar în noţiunea de **dezvoltare durabilă.** Două sunt, cu siguranţă, expresiile prin care pot fi sistematizate aşteptările şi aspiraţiile lumii de azi – *dezvoltarea globală* şi *dezvoltarea acum*.

Globalitatea este rezultatul intensificării interdependenţelor dintre state şi popoare, dar şi dintre sferele vieţii sociale. În acelaşi timp, dezvoltarea ca ţel nu mai poate fi amânată. Pentru mulţi, ea semnifică şansa ieşirii din inerţie, şansa depăşirii catastrofei subdezvoltării.

Din acest obiectiv strategic decurg şi criteriile proiectării viitorului ţării. În lumea de astăzi, *măsura* educaţiei este schimbarea.

„Dezvoltarea acum!" ar putea fi şi o posibilă *deviză* naţională şi pentru Republica Moldova.

Omul este educabil în măsura în care se deschide spre schimbare, îşi asumă deliberat şi năzuieşte spre proiectarea constructivă a schimbării şi doreşte să o realizeze.

Totodată, omul este educabil în măsura în care societatea sa şi sistemele sociale specializate (sistemele educaţionale), sunt proiectate (reproiectate) şi desfăşurate ca societăţi şi sisteme educaţionale deschise.

Dezvoltarea se va produce prin educaţie, sau nu va avea loc, spunea G. Văideanu în *Educaţia la frontiera dintre milenii* [72]. Educaţia încearcă să răspundă la cerinţele dezvoltării sociale prin două direcţii, cea a conţinuturilor educaţionale – care impune dezvoltarea curriculumului prin infuzarea, integrarea unor noi educaţii şi cea a filosofiei educaţiei – care priveşte orientarea, dimensionarea şi regândirea proceselor educaţionale, totul pentru o cât mai bună integrare a tine-

rei generaţii într-o lume din ce în ce mai complexă şi mai dinamică. Problemele lumii în care trăim, criza mediului, globalizarea, sărăcia, şomajul, eşecul social, egalitatea şanselor, drepturile omului, democraţia ş.a.m.d., au devenit probleme ale ştiinţelor educaţiei, care le-au integrat în ceea ce poartă denumirea de *noile educaţii.*

Educaţia pentru schimbare şi dezvoltare vizează formarea şi cultivarea capacităţilor de adaptare rapidă şi responsabilă a personalităţii umane la condiţiile inovaţiilor şi ale reformelor sociale înregistrate în ultimele decenii ale secolului XX, în perspectiva secolului XX. Educaţia pentru schimbare îşi propune responsabilizarea individului, pregătirea pentru afirmare şi adaptare. Şcoala urmează să fie centru al schimbării, al schimbării mentalităţilor în primul rând, aspect la fel de important, dar mai greu de rezolvat decât schimbarea şi reconstrucţia economică şi a instituţiilor democraţiei.

Generaţia nouă nu trebuie educată doar pentru a se adapta la nou, ci şi pentru a prevedea shimbarea, a o accepta şi a se încadra activ în acest proces, contribuind astfel la construcţia viitorului. Specificul lumii noastre e că se schimbă din ce în ce mai repede şi că ne pune în faţa unor situaţii originale, neprevăzute ba chiar imprevizibile. Din acest motiv, sarcina principală în formarea omului nu trebuie să fie atât instruirea cât mai ales educaţia, anume o educaţie care să ofere educatului şi educatorului un comportament deschis spre schimbare şi o atitudine care să favorizeze acestora utilizarea tehnicilor de comportament inovator.

☞ Direcţiile de activitate ale educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare

Există *trei mari direcţii* în care trebuie să se activeze în *educaţia pentru schimbare*:

1. Sesizarea şi întâmpinarea schimbărilor;
2. Evaluarea acestora;
3. Proiectarea schimbării şi intervenţia (controlul schimbărilor), toate trei vizând formarea omului încât acesta să poată face faţă schimbărilor la care este supus de mediul său.

Interesează în mod deosebit *direcţia trei.* Nu este suficient pentru omul de astăzi doar să sesizeze, să întâmpine şi să evalueze schimbările care se produc într-un domeniu sau altul al societăţii.

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare**

În ceea ce priveşte mijloacele educaţiei pentru schimbare, acestea sunt stimularea imaginaţiei anticipative, a posibilităţilor de alegere şi iniţiativă, a responsabilităţii, prin utilizarea tuturor resurselor şi procedeelor ce creează *imagini ale viitorului*, *scenarii alternative*, *modele de lumi posibile*, *probleme cu soluţii multiple*.

Modalităţi de realizare a educaţiei pentru schimbare şi dezvoltare

A. La nivelul învăţământului formal:

a) prin disciplinele şcolare din planul de învăţământ;

b) prin realizarea curriculumului la decizia şcolii.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) prin activităţi extracurriculare;

b) prin activităţi extraşcolare.

Strategiile educaţiei pentru schimbare se axează pe înlănţuirea, combinarea metodelor investigaţionale şi problematizate: studiu de caz, modelarea teoretică, rezolvarea situaţiilor-problemă etc. [40, p.118].

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

- Indică modalităţile personale, pe care le întreprinzi în scopul adaptării eficiente la schimbările globale.
- Notează în 2-3 enunţuri ce cunoşti despre fenomenul globalizării.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

- Defineşte termenii de *schimbare, dezvoltare durabilă, globalizare, educaţie pentru schimbare şi dezvoltare.*
- Enumeră cel puţin 4 caracteristici pe care trebuie să le deţină omul sec. XXI în contextul schimbărilor şi dezvoltărilor care au loc la nivel global.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Citeşte studiul de caz expus *infra*.

,,Eşti administratorul unui muzeu de istorie şi etnografie. Prin directiva Ministerului Culturii din RM urmează să organizezi un concurs care are drept scop completarea unei vitrine de muzeu cu genericul , «Vestimentaţia adolescenţilor din 2017-2018»”.

• Notează obiectele pe care le-ai pune în vitrină şi inscripţiile care le-ar însoţi. Argumentează opţiunile.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Numeşte avantajele şi dezavantajele procesului de permanentă schimbare a societăţii.

ACŢIONEAZĂ!

• Elaborează *Planul schimbării individuale,* urmărind etapele de mai jos:

a) Cum aş vrea să fiu mâine, diferit de ceea ce sunt astăzi.

b) Sunt gata să investesc (resurse materiale, de timp etc.).

c) Ce voi face? Acţiuni concrete (cel puţin cinci).

d) Voi începe acţiunea din (ziua, data luna, anul).

e) Primii care vor observa schimbarea vor fi (persoane concrete).

9. Educaţia pentru timpul liber

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *timp liber* şi *educaţie pentru timpl liber;* ☞ *să compare* modelele de programe şcolare destinate educaţiei pentru timpul liber; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru timpul liber; ☞ *să propună* modalităţi eficiente de realizare a timpului liber la copii şi tineri.	🗍 Timpul liber şi educaţia pentru timpul liber: consideraţii generale 🗍 Modele de programe şcolare destinate educaţiei pentru timpul liber 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru timpul liber

Termeni-cheie: timp liber, educaţie pentru timpul liber, model.

☞ Timpul liber şi educaţia pentru timpul liber: consideraţii generale

În primul rând, recurgem la explicaţia fenomenului existenţial *timp liber*. Aşadar, **timpul liber** reprezintă perioada din viaţa omului în care acesta se eliberează de orice obligaţii şi este liber să-şi aleagă anumite activităţi sau preocupări. *Timpul* reprezintă o dimensiune a existenţei umane, care îi permite omului să acumuleze o anumită experienţă de viaţă. Important este să reţinem fenomenul ireversibilităţii timpului, ca să nu avem apoi remuşcări de conştiinţă cu privire la faptele noastre, modul de viaţă ales, calitatea acesteia. **Timpul liber** poate fi definit ca intervalul de timp pe care îl folosim la bunul nostru plac, care poate fi planificat şi dirijat în conformitate cu propriile imbolduri, interese, dorinţe, alegând şi realizând activităţile care corespund înclinaţiilor şi aspiraţiilor personale [26].

G.W.Alger [apud 44, p.116] prezintă pericolul reprezentat de timpul liber, spunând: „O civilizaţie care nu îşi foloseşte raţional timpul liber este într-un pericol mai mare decât una care nu are timp liber deloc". *Educarea modului de petrecere a timpului liber nu e ceva ce trebuie ataşat educaţiei şi nici nu trebuie spus oamenilor ce ar trebui să facă în timpul liber. În principal, trebuie trezite şi stimulate facultăţile creative şi create posibilităţile de exprimare, încât ori de câte ori există timp liber, ei să aleagă acele activităţi care îi satisfac.*

Educaţia pentru timpul liber este un proces intenţionat să faciliteze la maximum bunăstarea timpului liber, după M.J.Leitner şi S.F.Leitner [46, p.22]. Aceşti autori afirmă că orele de educaţie pentru timpul liber sunt oferite în cadrul colegiilor, universităţilor, şcolilor elementare şi secundare, iar o parte din ele sunt destinate înţelegerii programelor stării de sănătate.

Educaţia pentru timpul liber – latură a noilor educaţii – include următoarele componente: culturală, artistică, turistică, socială (participarea părinţilor la viaţa şcolii etc.); ea se dovedeşte a fi o educaţie rentabilă sub raport economic, familial, sanitar şi social, iar importanţa ei sporeşte pe măsură ce sporeşte *timpul liber*.

În opinia autoarei V.Clichici [14, p.57], *educaţia pentru timpul liber* reprezintă o acţiune educativă transversală, care poate fi concepută şi realizată pe diverse forme şi dimensiuni ale activităţii de formare-dezvoltare integrală a personalităţii elevului ce vizează formarea-dezvoltarea competenţei de gestionare raţională a timpului liber şi poate fi transpusă în învăţarea pe tot parcursul vieţii.

Specificul *educaţiei pentru timpul liber* este important şi necesar pentru întreaga societate, cel puţin, din următoarele considerente:

→ Pentru a răspunde întrebării care se regăseşte în ochii oricărui elev: „cum să-mi administrez timpul, astfel încât să mă pot relaxa cât mai mult"?

→ Pentru că centrul atenţiei sociale s-a schimbat de la globalul social spre individul-persoană socială şi pe starea de bine a acestuia.

→ Pentru nevoia de a pătrunde în mecanismele economiei de piaţă care include educaţia centrată pe nevoile individului, prin asumarea unor noi valori: *individualitate, libera iniţiativă, competenţă şi com-*

petitivitate, concurenţă loială, asumarea responsabilă a riscului, capacitatea de a construi reuşita proprie.

☞ Modele de programe şcolare destinate educaţiei pentru timpul liber

Proiectarea educaţiei pentru timpul liber a avut drept bază analiza mai multor modele de curriculum centrate pe nevoile elevilor. J. Sellick [68], cercetător ştiinţific de la Universitatea de Stat din California, identifică cele mai complete şi eficiente programe şcolare de petrecere a timpului liber pentru elevi. Aceste modele de programe/curriculum de educaţie pentru timpul liber au demonstrat un anumit succes în educaţie pe plan mondial, pe care le prezentăm în continuare:

❖ ***Modelul „Time Wise"*** (engl. „timpul înţelept"), elaborat de L. Caldwell din Pennsylvania

Curriculumul „Time Wise" se bazează pe ideea dezvoltării abilităţilor de învăţare pe tot parcursul vieţii pentru petrecerea timpului liber. În acest sens, tinerii trebuie să-şi dezvolte interesele de sănătate şi de asumare a responsabilităţii personale pentru care încorporează experienţele pozitive de agrement în viaţa lor. El este stucturat în şase lecţii bazate pe o varietate de teorii sociale şi psihopedagogice. Aceste lecţii conţin explorarea timpului liber şi activităţile de petrecere a timpului liber, importanţa motivaţiei pentru combaterea plictiselii şi dezvoltarea intereselor prin elaborarea unui plan de acţiune, gestionarea timpului liber pentru echilibrul personal şi varietatea divertismentului. Programul „Time Wise" este unul dintre programele cele mai recent dezvoltate şi pilotate.

❖ ***Modelul „Curriculumul de Educaţie Loisir în Israel"***

Acest model este dezvoltat pentru sistemul de învăţământ destinat profesorilor şi consultanţilor. Programul conţine trei zone de obiective:

a) cunoştinţe, aptitudini de conştientizare şi înţelegere;

b) comportamentul şi obiceiurile;

c) atitudini orientate spre valoare şi emoţii.

Aceste obiective au fost dezvoltate prin utilizarea recreerii ca un mijloc de învăţare, prin studierea timpului liber, ca subiect individu-

al, şi reflectă ideile, conceptele de educaţie pentru timpul liber şi în alte discipline şcolare.

❖ ***Modelul „Şcoală-comunitate pentru organizarea timpului liber”***

Oferă elevilor cu nevoi speciale posibilitatea de a-şi dezvolta capacitatea de a fi autonomi în timpul lor liber, acasă, la şcoală şi în comunitate. Unul din programele acestui model se bazează pe zece module, printre care: conştiinţa de sine în timpul liber, resurse de conştientizare în comunitate, accesarea oportunităţii de petrecere a timpului liber, conştientizare de agrement, precum şi conştiinţa personală şi responsabilitatea. Prin acest program elevii asimilează experienţe în planificare, participări la evaluări şi plimbări de agrement. Programul este orientat pentru elevii liceeni din clasele învăţământului special.

❖ ***Modelul lui Bedini şi Bullock***

Acest model se referă la dezvoltarea programului de educaţie pentru timpul liber în sistemul de învăţământ, care a creat un continuum de servicii privind consumul de timp liber şi a determinat o creştere semnificativă a succeselor elevilor de la şcoala din comunitatea lor. Modelul include o fundaţie pentru servicii de organizare raţională a timpului liber, testarea de intervenţie ajustată după cum este necesar şi etapa de evaluare. Unul dintre obiectivele acestui program este de a încuraja facilitatorii să culeagă cât mai multe informaţii despre activitatea elevului vorbind cu familia lui. Avantajul este că aceasta ar permite facilitatorului să-şi dezvolte obiectivele cele mai complexe şi detaliate privind organizarea raţională a timpului liber pentru elevi.

❖ ***Modelul „Extremele timpului liber”***

Spre deosebire de modelul anterior, acest model presupune includerea activă a elevilor cu vârsta de 12 până la 15 ani, inclusiv a elevilor din zonele rurale. A fost aplicat în anii 2000-2003, fiind bazat pe teoriile învăţării sociale. După S.L.J. Smith, curriculumul conţine şase sesiuni, care analizează efectele studiului de deprinderi de viaţă, formarea stilului de viaţă, formarea de competenţe în rândul adolescenţilor din zonele rurale. Programul facilitează importanţa utilizării timpului liber ca factor de prevenire a comportamentelor cu factori de risc. Acesta are potenţialul de a reduce comportamentele delincvente,

cum ar fi utilizarea de alcool, tutun şi droguri şi de a creşte utilizarea optimă a timpului liber pentru activităţi de agrement.

❖ ***Modelul „Good Times”*** (engl. *„perioade favorabile”*)

Diferă de celelalte modele, deoarece este un program de educaţie al Centrului de Resurse din Columbia, vizând activităţi de recreere pentru a fi utilizate de către elevii de gimnaziu şi de liceu. Conţinutul programului este axat pe următoarele module ale educaţiei pentru timpul liber: responsabilitatea pentru odihna elevilor; caracterul personal; crearea şi gestionarea experienţei de agrement; abilităţi de luare a deciziilor şi aplicarea lor în planuri de acţiune [68].

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei pentru timpul liber**

Viziuni interesante cu privire la conexiunea educaţiei şi valorificarea eficientă a timpului găsim în operele pedagogilor din toate epocile. Considerăm că merită o atenţie deosebită ideea lui I.A. Comenius, care ne învaţă că cel mai important în educaţie nu este să câştigăm timp, ci să-l pierdem cu folos [26].

La rândul său, J.-J. Rousseau ne sugerează că o regulă utilă a oricărei educaţii constă în faptul de a şti cum să pierdem timpul [apud 25]. Despre necesitatea, obiectivele şi conţinutul educaţiei pentru timpul liber scrie convingător C.Cucoş. Cercetătorul menţionează faptul că în condiţiile în care timpul liber are tendinţa să crească, adică să sporească în ceea ce priveşte durata lui, oamenii trebuie să fie învăţaţi a se bucura de acesta. Fără o pregătire adecvată, timpul pentru sine poate deveni o povară, un motiv al decăderii, al alunecării în plictiseală şi inactivism.

În acest sens, autorul scoate în evidenţă patru traiectorii acţionale:

1) obişnuirea indivizilor de a-şi gestiona cât mai bine temporalitatea pentru a dispune şi de timp liber;

2) încărcarea timpului liber cu activităţi recreative, productive etc., care ar aduce bucurii şi împliniri persoanei în cauză, tonificând existenţa şi accentuând gustul de a trăi;

3) realizarea unor alternanţe şi complementarităţi adecvate între activităţile din cadrul timpului liber (psihofizice/activităţi cu caracter sportiv; de practicare a culturii fizice, spirituale, morale, de plăcere, de interacţiune, necesare, distractive, informative, obligatorii etc.);

4) corelarea activităţilor din timpul liber cu practicile formale sau cvasiformale, în perspectiva valorificării lui la scară socială prin diferite tipuri de voluntariat şi participări în asociaţii, cluburi/şcoli ale femeilor, persoanelor în etate, copiilor cu nevoi speciale etc. [25].

Un alt cercetător român, S.Cristea, abordează educaţia pentru timpul liber prin prisma activităţilor specifice *educaţiei nonformale*, proiectate, realizate şi dezvoltate în afara şcolii. Acestea sunt divizate de către cercetător în două categorii distincte: **activităţi perişcolare** şi **activităţi paraşcolare** [22].

Astfel, *activităţile perişcolare* sunt organizate pentru valorificarea educativă a timpului liber prin intermediul resurselor tradiţionale (de tipul excursiilor, cluburilor, taberelor, vizitelor/vizionării spectacolelor de teatru, operă, balet, filmelor, expoziţiilor etc.) şi al resurselor moderne (de tipul discotecii, videotecii, mediatecii; instruirii asistate de calculator; reţelelor de programe nonformale; radio, TV, şcolară etc.).

Activităţile paraşcolare sunt organizate în mediul socioprofesional ca soluţii alternative de perfecţionare, reciclare, instruire permanentă, instituţionalizate special la nivel de presă pedagogică, emisiuni radiofonice şi televizate şcolare; cursuri, conferinţe tematice cu programe speciale de educaţie şi autoformare permanentă.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Analizează modul de utilizare al timpului liber personal, în diverse situaţii cotidiene.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Explică conceptele de *timp* şi *educaţie pentru timp liber*.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Prezintă cu ajutorul metodei *Tehnici de prospectivă,* posibilităţi de realizare a modelelor de programe şcolare destinate timpului liber, peste 5 ani.

Metoda *Tehnici de prospectivă*

1. Se formează echipe din câte 4 -6 studenţi.
2. Se prezintă cele şase modele de programe şcolare destinate educaţiei pentru timpul liber şi se distribuie la fiecare grup câte un model pentru a fi studiat.
3. Se propune studenţilor să anticipe posibilitatea de realizare a acestor modele peste 5 ani, prin intermediul unor tehnici creative (postere, panouri de prezentare etc.).
4. Se prezintă produsele activităţii şi se discută cu scopul compatibilizării ideilor pe termen scurt.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Elaborează un eseu nestructurat cu tema: „Timpul meu liber”.

• Argumentează utilitatea deţinerii unei agende personale pentru gestionarea eficientă a timpului personal.

ACŢIONEAZĂ!

• Elaborează o prezentare în format *Microsoft Power Point,* în care vei exemplifica o modalitate personală de utilizare a timpului liber.

10. Educaţia ecologică

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să descrie* termenul de *educaţie ecologică;* ☞ *să deducă* consecinţele implementării tehnologiilor industriale şi postindustriale pentru natură; ☞ *să determine* conexiunea dintre educaţie ecologică şi educaţie morală; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei ecologice.	🗐 Educaţie ecologică: definirea conceptului 🗐 Scopul şi obiectivele specifice educaţiei ecologice 🗐 Strategiile şi metodologia educaţiei ecologice

Termeni-cheie: mediu, educaţie ecologică.

☞ Educaţie ecologică: definirea conceptului

Realizările actuale ale ştiinţelor din diverse domenii caracterizează educaţia ecologică ca şi unitatea dintre factorii biologici, sociali, economici, tehnici, igienici ai vieţii oamenilor. Pornind de la aceasta, se evidenţiază ecologia socială, tehnică, medicală care examinează conduita omului în raport cu natura.

Astăzi aplicarea tehnologiilor industriale şi postindustriale la scară socială a înregistrat numeroase efecte negative la nivelul naturii şi al existenţei umane. Se impune, astfel, tot mai imperios educaţia pentru protejarea mediului dintr-o necesitate vitală a omenirii: aceea de a-şi apăra existenţa [74, p.100-101].

Educaţia ecologică – o dimensiune particulară a educaţiei, orientată la formarea conştiinţei ecologice a elevilor prin sensibilizarea acestora faţă de ecosistemul în care îşi desfăşoară activitatea, la optimizarea relaţiei dintre om şi natura înconjurătoare [40, p.135].

Educaţia ecologică sau *educaţia referitoare la mediu* se referă la relaţia dintre om şi natură. Educaţia ecologică este întemeiată pe înţelegerea valorii netrecătoare a naturii şi a tot ce este viu pe Pământ. Ea orientează omul spre atitudinea grijulie faţă de natură, resursele ei şi bogăţiile minerale, floră şi faună. Fiecare om trebuie să participe, după puteri, la prevenirea catastrofei ecologice. Combaterea poluării, conservarea şi dezvoltarea unui mediu ambiant sănătos şi prosper solicită, în primul rând, conştientizarea tuturor locuitorilor globului asupra gravităţii problemelor ecologice, asupra consecinţelor prezente şi posibile ale acestora asupra lumii [74, p.100-101].

Factorii ce determină necesitatea educaţiei ecologice:

- poluarea excesivă a naturii în urma industrializării neraţionale;
- consecinţele dezastruoase ale dezechilibrului dintre mediu şi dezvoltare;
- apariţia unor boli generate de degradarea cadrului natural de existenţă (poluarea aerului, a apei, a solului) [24, p.56].

☞ **Scopul şi obiectivele specifice educaţiei ecologice**

Scopul educaţiei ecologice constă în educarea atitudinii responsabile, grijulii faţă de natură.

Atingerea acestui scop este posibilă în condiţiile unei munci sistematice în vederea însuşirii de către educaţi a cunoştinţelor, despre procesele şi rezultatele interacţiunii omului, societăţii cu natura, formării orientărilor valorice, normelor şi regulilor de conduită în raport cu natura.

Una dintre *finalităţile educaţiei ecologice*, aşa cum rezultă din programele internaţionale sau regionale, elaborate în acest sens, este de *a dezvolta simţul responsabilităţii şi solidaritatea dintre ţări şi regiuni, indiferent de nivelul lor de dezvoltare, pentru păstrarea şi ameliorarea mediului.*

Obiectivele educaţiei ecologice [74, p.100-101]:

- formarea sensibilităţii pentru valorile frumosului din natură, a sentimentului responsabilităţii faţă de generaţia actuală şi de generaţiile viitoare ale populaţiei globului pentru consecinţele deosebit de grave pe care le au atitudinile negative ale omului faţă de mediul înconjurător;
- dezvoltarea capacităţii de a identifica şi a soluţiona probleme concrete legate de relaţiile individului cu mediul său de viaţă, de a lua decizii moral-civice şi juridice relevante;
- formarea deprinderilor de manifestare a grijii faţă de situaţia mediului, prin implicarea în activităţi de apărare a lui împotriva poluării şi deteriorării şi efectuarea unor acţiuni de păstrare, îmbogăţire şi înfrumuseţare a mediului;
- dobândirea unor cunoştinţe ecologice privind raporturile omului cu natura, comportamentele umane în utilizarea mediului înconjurător.

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei ecologice**

Formarea culturii ecologice poate fi realizată atât în procesul de învăţământ, cât şi în activităţile extradidactice. În ştiinţa pedagogică sunt determinate principiile de bază ale instruirii ecologice şi formării culturii ecologice la elevi. La aceste principii se referă:

– abordarea interdisciplinară a formării culturii ecologice;

– caracterul sistemic şi continuu al studierii materialului ecologic;

– unitatea începuturilor intelectuale şi emoţional-volitive în activitatea de studiere şi ameliorare de către elevi a mediului natural ambiant;

– interconexiunea explorării globale, naţionale şi etnografice a problemelor ecologice în procesul pedagogic.

Modalităţi de realizare a educaţiei ecologice

A. La nivelul învăţământului formal:

a) prin disciplinele şcolare care nu au menire directă de a forma cultura ecologică: limba şi literatura, matematica, istoria etc.;

b) prin disciplinele şcolare care au ca obiective formarea culturii ecologice: biologie, geografie, chimie etc.;

c) prin orele de dirigenţie şi consiliere şcolară;

d) prin disciplina cu orientare specifică educaţiei ecologice.

Disciplina poate fi introdusă în planul de învăţământ sub denumirile „educaţie ecologică", „ecologie", „cultură ecologică" etc.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) prin activităţi extracurriculare;

b) prin activităţi extraşcolare.

Strategiile educaţiei ecologice se vor axa pe înlănţuirea/combinarea metodelor active/interactive: studiul de caz, problematizarea, discuţia, dar şi excursii, voluntariat etc. [40, p.135-136].

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

- Defineşte termenul de *ecologie* în baza cunoştinţelor prealabile.
- Indică disciplinele şcolare care promovează conceptul de *educaţie ecologică.* Explică.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

- Defineşte termenul de *educaţie ecologică* în baza unităţii de conţinut.
- Elucidează cel puţin trei modalităţi de realizare a educaţiei ecologice la nivelul formelor educaţiei.

COMUNICĂ, DECIDE!

- Expune consecinţele aplicării neraţionale a tehnologiei industriale pentru mediu, prin intermediul metodei *Tabelul consecinţelor.*

Metoda *Tabelul consecinţelor*

1. Se formează grupuri din câte 4-5 studenţi.
2. Se completează tabelul:

Ce se întâmplă dacă sunt aplicate neraţional tehnologiile industriale?	Prin ce dovedeşti afirmaţiile?

3. Se comunică frontal ideile şi se revine cu alte completări.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

- Scrie un eseu de 5 minute cu tema: „Pot eu proteja mediul?”
- Indică dacă există legătură între educaţia ecologică şi educaţia morală. Argumentează.

ACŢIONEAZĂ!

- Formulează un anunţ de mică publicitate cu scopul atragerii de investitori, în vederea restabilirii unor spaţii verzi concrete.

11. Educaţia pentru sănătate şi nutriţională

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *sănătate, nutriţie, stil de viaţă, educaţie pentru sănătate şi nutriţională;* ☞ *să identifice* obiectivele şi principiile educaţiei pentru sănătate şi nutriţională; ☞ *să deducă* legătura dintre starea de sănătate biologică, psihologică şi socială; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru sănătate şi nutriţională.	❐ Conceptul şi dimensiunile sănătăţii (biologică/fizică, psihologică şi socială) ❐ Educaţie pentru sănătate şi nutriţională: cadru definitoriu ❐ Obiectivele şi principiile educaţiei pentru sănătate şi nutriţională ❐ Stil de viaţă: concept şi componente ❐ Strategiile şi metodologia educaţiei pentru sănătate şi nutriţională

Termeni-cheie: sănătate, nutriţie, stil de viaţă, educaţie pentru sănătate şi nutriţională.

☞ Conceptul şi dimensiunile sănătăţii (biologică/ fizică, psihologică şi socială)

Tradiţional, oamenii definesc sănătatea în diferite moduri. O *persoană robustă* ce posedă o structură atletică va spune că sănătatea înseamnă practicarea cu regularitate a unui complex de exerciţii şi asigurarea unei alimentaţii raţionale pentru menţinerea unei greutăţi normale şi a unor condiţii fizice bune. Un *medic* va considera sănătatea ca fiind absenţa bolii. Un *psiholog* va susţine că sănătatea include capacitatea de a fi echilibrat, cumpătat în fapte, soluţionarea problemelor emoţionale, a conflictelor, aplicarea tehnicilor de integrare socială şi depăşire a traumelor psihice. Majoritatea specialiştilor şi cerce-

tătorilor în domeniul ocrotirii sănătăţii şi ştiinţelor educaţiei consideră aceste definiţii, cât şi altele referitoare la sănătate, ca fiind incomplete [5, p.117].

În viziunea lor, *sănătatea* trebuie să fie analizată într-o legătură strânsă cu profilaxia, tratamentul maladiilor şi călirea organismului [3; 9; 10; 11; 22; 51]. Pentru a evita problemele de sănătate, este necesar să cunoaştem nu numai definiţia sănătăţii, ci suntem datori să ştim componentele acesteia şi variatele modalităţi de menţinere şi consolidare a ei la diferite vârste.

Studiul teoretic al literaturii de specialitate a permis să delimităm patru aspecte ale sănătăţii omului. Acestea sunt: *absenţa bolii; starea completă de bine; starea de bine fizic; starea de bine psihic şi moral* [9].

Sănătatea privită ca un ideal, dar şi ca o cerinţă fundamentală a vieţii, este o problemă ce preocupă fiecare om şi societatea în ansamblu, la realizarea ei concurând o mulţime de factori morali, tehnici, economici, sociali, culturali, ereditari, ecologici etc. De aceea a o încadra într-o noţiune absolută sau unanim acceptată este foarte dificil [9].

Hipocrat, părintele medicinii europene, o definea ca pe o stare de echilibru între corp, minte şi mediu. Specialiştii contemporani o consideră o stare de absenţă a bolii, lipsa disconfortului şi invalidităţii; stare completă de bine, confort şi fericire care presupune pe lângă starea bună a factorilor biologici şi satisfacerea aspiraţiilor omului cu privire la influenţele pozitive asupra sferei afective; stare de bine fizic, moral şi social şi nu doar absenţa bolii sau a infirmităţii (Organizaţia Mondială a Sănătăţii/OMS) [apud 6, p.117].

Sănătatea se constituie din trei mari dimensiuni: *biologică/fizică, psihologică şi socială.*

Din punct de vedere biologic, sănătatea poate fi definită ca acea stare a organismului neatins de boală, în care toate organele şi sistemele funcţionează normal. Această dimensiune presupune axarea individului pe o activitate fizică raţională, alimentaţie sănătoasă, respectarea igienei personale, evitarea unor factori de risc ca fumatul, consumul de alcool şi droguri, neadresarea la timp la medic.

Din punct de vedere psihologic, sănătatea poate fi înţeleasă ca o armonie dintre comportamentul cotidian şi valorile fundamentale

ale vieţii asimilate şi promovate de individ, care au devenit priorităţile acestuia. Sănătatea psihologică reprezintă acea stare a persoanei în care capacitatea ei de a munci, de a cunoaşte sau de a desfăşura activităţi preferate în mod creativ, cu plăcere şi succes este optimă. Aspectul dat presupune capacitatea persoanei de a-şi înţelege şi dirija emoţiile, de a şti cum să facă faţă problemelor şi dificultăţilor cotidiene. Individul sănătos, din punct de vedere psihologic, posedă şi o sănătate fizică bună, capacitatea de a se stăpâni, autocontrola şi de a rezolva cu succes problemele apărute, neutralizând situaţiile stresante, fără a ajunge la dependenţa de alcool şi/sau droguri, pentru a face faţă acestora, precum şi capacitatea de a munci productiv, de a iubi; de preocupare faţă de soarta celorlalţi, fiind în stare să conducă într-un mod rezonabil autonomia personală. Prin urmare, sănătatea psihologică presupune o viaţă cu sens care merită să fie trăită [9; 51; 38].

În 1967, OMS a declarat că sănătatea este *o stare totală de bunăstare fizică, mentală şi socială.* Sănătatea este acel proces, în care toate aspectele nominalizate din viaţa unei persoane ar interacţiona eficient într-un mod integrat. Niciun aspect al sănătăţii omului şi vieţii acestuia nu funcţionează în mod izolat. Organismul, mintea, spiritul, familia, comunitatea, ţara, locul de muncă, educaţia şi convingerile sunt toate interrelaţionate. Modul prin care aceste aspecte interacţionează contribuie la îmbogăţirea vieţii unei persoane, fapt care ajută la determinarea caracterului individual, de nerepetat al persoanei, cât şi a sănătăţii acestuia.

☞ Stil de viaţă: concept şi componente

Cea mai mare influenţă asupra sănătăţii omului o are *stilul de viaţă* pe care omul îl urmează, acesta fiind un factor ce poate fi destul de eficient controlat. Esenţa acestei teze constă în faptul că fiecare trebuie să-şi controleze permanent sănătatea. În timp ce *ereditatea* şi *mediul* joacă un rol deosebit în statutul sănătăţii noastre, alegerea pentru un stil sănătos de viaţă ne priveşte şi ne afectează sau ne întreţine sănătatea.

Din perspectiva specialiştilor americani, în SUA, stilul de viaţă contribuie în mare măsură la 7 din 10 cauze ce conduc la deces [9; 11; 22].

Stilul de viaţă se referă la modul de ansamblu în care trăim – atitudini, obiceiuri şi comportamentele persoanei manifestate în viaţa cotidiană.

Deşi nu toate componentele stilului de viaţă pot fi controlate de individ, totuşi cele mai multe pot fi controlate şi menţinute într-o stare optimă.

Prin urmare, sănătatea reprezintă un concept complex ce include *dimensiunea emoţională, intelectuală, fizică, socială* şi *spirituală*. Sănătatea înseamnă mult mai mult decât absenţa bolii. Ea reprezintă un proces amplu ce contribuie la bunăstarea şi echilibrul persoanei.

→ *Sănătatea emoţională* se referă la capacitatea de exprimare, control şi de dirijare a emoţiilor unei persoane într-un mod constructiv.

→ *Sănătatea intelectuală* se referă la capacitatea de cunoaştere, de evaluare a informaţiei şi de luare a unei decizii importante; realizare a potenţialului intelectual.

→ *Sănătatea fizică* se referă la condiţia organismului şi la răspunsul adecvat al acestuia în cazul vătămării sau al bolii.

→ *Sănătatea socială* reprezintă capacitatea de a realiza cu succes rolurile sociale.

→ *Sănătatea spirituală* se referă la sensul vieţii, spiritualizarea existenţei umane, obţinerea unui echilibru ce apare în promovarea valorilor.

Factorii stilului de viaţă determină starea sănătăţii în ansamblu. De asemenea, ei sunt factorii care pot fi cel mai bine controlaţi de individ. Stilul de viaţă include conduite ce afectează, sau invers, ameliorează în mod diferit viaţă unei persoane. Cercetătorii în domeniul ocrotirii sănătăţii menţionează următoarele componente ale stilului de viaţă: stilul de lucru, stilul de odihnă, stilul de distracţie, stilul de comunicare, stilul de relaţionare, stilul de cunoaştere, stilul de consum, stilul de alimentaţie şi stilul de interrelaţie cu mediul natural [6, p.120-121].

☞ Educaţie pentru sănătate şi nutriţională: cadru definitoriu

Ca problemă specifică a vieţii contemporane, *educaţia pentru sănătate* apare în a doua jumătate a sec. XX, ea fiind definită ca educaţie sanitară modernă, care ar putea încorpora educaţia nutriţională şi sexuală. În aceeaşi ordine de idei, P. Abraham şi D. Nicolaescu consideră că trebuie subliniată şi importanţa educaţiei pentru o medicamentaţie judicioasă şi pentru valorificarea informaţiei terapeutice [1, p.40].

Conceptul *educaţia pentru sănătate* apare şi se dezvoltă ca deziderat al *noilor educaţii,* constituit ca răspuns la cunoscutul imperativ al societăţii actuale – deteriorarea sănătăţii omului [52].

În opinia pedagogilor L. Apostol Stănică, B. Bursuc, I. Gurvici, **educaţia pentru sănătate** presupune formarea şi dezvoltarea în rândul populaţiei, începând de la cea mai fragedă vârstă, a unei concepţii şi a unor comportamente pozitive, echilibrate în scopul consolidării sănătăţii, dezvoltării armonioase şi fortificării organismului; adaptării lui la condiţiile mediului natural şi social [6].

Educaţia pentru sănătate este o dimensiune particulară a educaţiei, lansată în cadrul *noilor educaţii,* având drept obiectiv general: „reglarea echilibrului individ-mediu şi apărarea nevoilor vitale ale organismului" [56, p.30].

Educaţia pentru sănătate încorporează educaţia nutriţională, educaţia sexuală şi constituie o misiune a educaţiei psihofizice. Sănătatea psihică şi fizică asigură conţinutul oricărei activităţi educative angajate direct sau indirect în vederea dobândirii şi perfecţionării permanente „a stării de echilibru şi de funcţionare a organismului [42, p.320].

Savantul P.Balch afirmă că **educaţia nutriţională** reprezintă un demers multiaspectual: medical, biologic, agroindustrial, ecologic, psihologic, pedagogic. Educaţia nutriţională are ca obiectiv general modificarea comportamentului alimentar al indivizilor în contextul noilor condiţii de existenţă, economică şi culturală, specifice societăţii postindustriale [8].

Obiectivul de bază al educaţiei pentru sănătate constă în promovarea modului sănătos de viaţă (MSV) pentru a asigura copiilor, tinerilor şi adulţilor un mod şi proces de dezvoltare armonioasă personală şi socială de sănătate prin oferirea oportunităţilor de asimilare, aplicare a

cunoştinţelor, competenţelor, deprinderilor care le vor permite să ducă o viaţă cu sens, sănătoasă, să se realizeze ca personalitate şi membru al societăţii. C. Vlădescu evidenţiază trei funcţii de bază ale educaţiei pentru sănătate [73, p.116]:

(1) *funcţia sanogenă,* care are ca scop informarea individului despre optimizarea sănătăţii individuale şi publice, pentru a atinge idealul de sănătate. Ea se adresează populaţiei, indiferent de vârstă şi constituie o parte integrantă a medicinii omului sănătos;

(2) *funcţia preventivă,* ce vizează atingerea obiectivelor primare, secundare şi terţiare în ceea ce priveşte prevenirea îmbolnăvirii;

(3) *funcţia curativă* ce rezidă în tratarea maladiilor umane şi orientarea individului spre respectarea unui mod sănătos de viaţă.

☞ **Obiectivele şi principiile educaţiei pentru sănătate şi nutriţională**

Obiectivele specifice educaţiei pentru sănătate

- cunoaşterea şi înţelegerea unor concepte de natură biologică, fiziologică, igienică, referitoare la „apărarea nevoilor vitale ale organismului";
- respectarea/aplicarea normelor de igienă, a normelor sanitare, a normelor de alimentaţie etc.;
- respectarea unui regim de viaţă raţional;
- manifestarea responsabilităţii faţă de sănătatea proprie şi a celor din jur.

Principiile educaţiei pentru sănătate

- principiul acţiunilor preventive şi redimensionării sanitare;
- principiul corelării educaţiei psihofizice şi a celei pentru sănătate;
- principiul valorificării potenţialului tuturor disciplinelor din planul de învăţământ în vederea realizării finalităţilor educaţiei pentru sănătate [40, p.136-137].

☞ **Strategiile şi metodologia educaţiei pentru sănătate şi nutriţională**

În acest context, este necesară sensibilizarea populaţiei, formarea unei opinii de masă, fundamentată ştiinţific faţă de respectarea igie-

nei individuale şi colective, faţă de formarea deprinderilor raţionale şi sănătoase de alimentaţie, comportare, muncă şi odihnă; valorificare eficientă a timpului liber şi a factorilor naturali de călire a organismului; de evitare a factorilor de risc, precum şi a dirijării modului de solicitare a asistenţei medicale şi a variatelor mijloace de investigaţie şi tratament [6, p.325]. Ne raliem la părerile teoreticienilor şi practicienilor în domeniu precum E.Joiţă [45], E.Scarlat etc. [66, p.20] care au stabilit că educaţia pentru sănătate include trei laturi ce necesită o abordare interconexă:

1. latura cognitivă, care include comunicarea şi însuşirea de noi cunoştinţe, competenţe necesare apărării şi menţinerii sănătăţii;

2. motivaţională, care asigură convingerea populaţiei privind necesitatea prevenirii şi combaterii bolilor şi a dezvoltării armonioase a organismului, prin respectarea regulilor de sanogeneză;

3. comportamental-volitivă, care rezidă în formarea competenţelor, deprinderilor şi obişnuinţelor sănătoase, asigurând aplicarea lor în practica cotidiană.

Modalităţi de realizare a educaţiei pentru sănătate [40, p.136-137]:

A. La nivelul învăţământului formal:

a) prin disciplinele şcolare din planul de învăţământ, care nu au ca scop de bază educaţia pentru sănătate: limba şi literatura, matematica, geografia etc.;

b) prin disciplinele şcolare care sunt orientate şi la educaţia pentru sănătate: educaţia fizică, biologia, fiziologia, igiena etc.;

c) prin disciplinele speciale de educaţie pentru sănătate care pot fi incluse în planul de învăţământ;

d) prin orele de dirigenţie şi consiliere şcolară.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) prin activităţi extracurriculare;

b) prin activităţi extraşcolare.

Strategiile educaţiei pentru sănătate se axează pe înlănţuirea/combinarea metodelor clasice şi a celor active/interactive orientate preponderent la formarea cadrului acţional şi atitudinal al elevilor: discuţii, modelări ale situaţiilor, exerciţii fizice, studii de caz etc.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Prezintă în baza cunoştinţelor prealabile, diferenţa dintre conceptele *educaţia pentru sănătate* şi *educaţia nutriţională.*

• Indică dacă consideri că ai un stil de viaţă sănătos. Explică.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte termenii de *sănătate, nutriţie, stil de viaţă, educaţie pentru sănătate şi nutriţională*.

• Indică cele patru dimensiuni ale sănătăţii. Explică la ce se referă fiecare.

• Elucidează obiectivele specifice educaţiei pentru sănătate. Stabileşte câte din aceste obiective le valorifici în viaţa personală.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Interpretează legătura dintre starea de sănătate biologică, psihologică şi socială, în baza unităţii de conţinut.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Demonstrează prin argumente pro sau contra că stilul de viaţă ca factor determinant al sănătăţii este prioritar eredităţii şi mediului.

ACŢIONEAZĂ!

• Planifică un regim alimentar pentru o săptămână, ţinând cont de principiile alimentaţiei sănătoase.

• Formulează un set de recomandări cu privire la manifestarea unui stil de viaţă sănătos.

12. Educaţia demografică sau educaţia în materie de populaţie

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să descrie* termenii de *demografie, populaţie, educaţie demografică/în materie de populaţie;* ☞ *să identifice* obiectivele educaţiei demografice; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru sănătate şi nutriţională; ☞ *să propună* modalităţi de sporire a natalităţii, prin excelenţă, a vieţii pe pământ.	🗍 Demografie, populaţie, educaţie demografică: definirea conceptelor 🗍 Obiectivele educaţiei demografice sau în materie de populaţie 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei demografice sau în materie de populaţie

Termeni-cheie: demografie, populaţie, educaţie demografică/în materie de populaţie.

☞ Demografie, populaţie, educaţie demografică: definirea conceptelor

Demografia este o ştiinţă ce are ca obiect populaţiile umane, pe care le studiază sub principalele lor aspecte privind numărul şi repartizarea geografică, structura după diferite caracteristici demografice şi socioeconomice, evoluţia lor, precum şi factorii ce determină schimbările numărului şi structurii, în scopul evidenţierii regularităţilor (legităţilor) după care se produc fenomenele demografice [65].

Populaţia reprezintă totalitatea locuitorilor care trăiesc pe un anumit teritoriu, delimitat corespunzător. Populaţia mai este privită şi ca un sistem. *Natalitatea* (intrarea în sistem) şi *mortalitatea* (ieşirea din sistem) reprezintă două evenimente sau fenomene demografice.

Educaţia demografică sau *educaţia în materie de populaţie* vizează cultivarea de responsabilităţi civice ale personalităţii şi ale comunită-

ţilor umane în raport cu problemele specifice populaţiei, exprimate la nivelul unor fenomene: creştere, scădere, densitate, migraţie, structura profesională pe vârstă, sex, condiţii de dezvoltare naturale, sociale (economice, politice, culturale, religioase etc.) – situate în context global, regional, naţional, teritorial, zonal, local [80].

☞ Obiectivele educaţiei demografice sau în materie de populaţie

Educaţia în materie de populaţie (demografică) îşi propune realizarea mai multor obiective, pornind de la *scopul:* însuşirea unui bagaj epistemologic necesar înţelegerii problemelor demografice, raportului om–societate, crizei în materie de populaţie etc. şi, având ca *obiectiv general:* formarea conştiinţei şi comportamentului „demografic" în vederea stimulării natalităţii şi continuităţii umane prin procreare, creştere şi educare a copiilor.

În acest context, enumerăm următoarele ***obiective*** specifice educaţiei demografice:

- înarmarea individului cu instrumentele gândirii şi acţiunii demografice, raportând la planetă, în general, şi societate, în particular;
- prevenirea efectelor crizei demografice, începând cu spaţiul imediat, deci acţiune individuală, colectivă, globală;
- integrarea educaţiei demografice oricărei activităţi în şcoală şi în afara ei;
- formarea convingerilor „demografice" în măsură să condiţioneze şi să determine în mediul social atitudini şi comportamente „demografice" etc.

☞ Strategiile şi metodologia educaţiei demografice sau în materie de populaţie

Modalităţi de realizare a educaţiei demografice sau în materie de populaţie

A. La nivelul învăţământului formal:

a) valorificarea conţinuturilor disciplinelor şcolare prin fuziunea tematicilor respective sau redimensionarea acestora în planul educativ

pentru demografie. Acest lucru poate fi uşor realizat în cadrul orelor de istorie, geografie, educaţie moral-spirituală, religie etc.;

b) valorificarea conţinuturilor disciplinelor şcolare prin introducerea unor module specifice educaţiei demografice sau în materie de populaţie;

c) valorificarea orelor de dirigenţie din perspectiva educaţiei demografice sau în materie de populaţie.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) activităţi extracurriculare cu tematica respectivă;

b) activităţi extraşcolare cu tematica respectivă.

C. La nivelul societăţii, în general:

a) politici de stat, care ar îngloba legi care interzic avortul, susţin familiile numeroase, oferă priorităţi mamelor cu copii mici etc.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Prezintă asociaţii libere vizavi de termenul de „demografie”, în baza cunoştinţelor prealabile.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte termenii de *demografie, populaţie, educaţie demografică sau în materie de populaţie,* în baza unităţii de conţinut.

• Enumeră obiectivele educaţiei demografice sau în materie de populaţie din suportul de curs.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Indică, cel puţin, o consecinţă a migraţiei asupra fenomenului demografic de natalitate.

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Demonstrează prin argumente pro sau contra că politicile statale ale Republicii Moldova promovează şi susţin crearea de familii.

ACŢIONEAZĂ!

• Propune modalităţi de sporire a natalităţii, prin excelenţă, a vieţii pe pământ.

13. Educaţia pentru familie

Obiective de referinţă	Unităţi de conţinut
Studiind acest modul, studentul va fi capabil: ☞ *să definească* termenii de *familie* şi *educaţie pentru familie;* ☞ *să identifice* principiile de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale; ☞ *să deducă* cauzele necreării familiilor de către tineri; ☞ *să elucideze* strategiile şi metodologia educaţiei pentru familie.	🗍 Educaţia pentru familie: concept, valenţe şi particularităţi specifice 🗍 Principiile de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale 🗍 Strategiile şi metodologia educaţiei pentru familie

Termeni-cheie: familie, educaţie pentru familie.

☞ Educaţia pentru familie: concept, valenţe şi particularităţi specifice

Cultura umană este de neconceput fără cele două instituţii sociale: *familia* şi *învăţământul.* Plecând de la premisa că învăţământul constituie factorul hotărâtor al progresului ştiinţific, cultural şi mecanismul sociogenetic eficient de perpetuare a intelectului uman, ţinem să precizăm că familia, prin realizarea numeroaselor sale funcţii, reprezintă mecanismul optimal de reproducere biopsihosocială a individului [28, p.59].

Pe bună dreptate, reputatul cercetător român C.Narly sublinia că familia a avut întotdeauna o influenţă decisivă asupra educaţiei, „ei îi datorăm virtuţile neamului", atenţionându-ne că „familia are încă un cuvânt de spus în educaţie; deoarece, în esenţă, ea este creatorul copilului şi-i în stare mai bine decât oricine altul să cunoască şi să apere punctul de vedere special al copilului" [57].

Nimic mai valoros decât familia n-a inventat până în prezent civilizaţia pentru a-l integra pe individ în societate, în relaţiile umane.

Deci, cele două formaţiuni sociale, familia şi învăţământul, reflectă şi reproduc particularităţile dezvoltării societăţii, ale statului şi ale etniei. Ambele se află într-o relaţie de feedback continuu; ambele traversează în prezent o perioadă de criză. În acest context, urmează să conştientizăm că învăţământul trebuie şi poate fi reformat conform anumitelor strategii elaborate la nivel macrostructural, iar familia nu poate fi reformată sau restructurată la comandă, prin directive [28, p.59-60].

Abordarea educaţiei pentru familie din perspectiva filosofiei educaţiei este relevantă şi prin prisma concepţiei lui J.Dewey, care considera educaţia mijloc remarcabil prin care este realizată unirea dintre cunoaştere şi valorile ce acţionează realmente în conduita concretă. Diferenţa dintre practicile educaţionale orientate spre un anumit scop şi o educaţie care este condusă orbeşte de obiceiurile şi tradiţiile ce nu au fost cercetate se poate echivala cu diferenţa dintre drumul parcurs spre un anumit scop şi unul parcurs la întâmplare [31, p.87].

În pedagogie se aplică sintagma *educaţia pentru familie* în scopul descrierii practicilor de creştere şi educare a copiilor aplicate de indivizi şi societate în corelaţie cu pregătirea acestora pentru viaţa de familie [27].

Conceptul de *educaţie pentru familie* constituie o etapă calitativ nouă în evoluţia conceptelor din domeniul ştiinţelor educaţiei, a reprezentărilor şi judecăţilor cu privire la demersul educaţional ce vizează formarea şi dezvoltarea personalităţii în vederea realizării rolurilor familiale şi deschiderea acestuia spre imperativele societăţii actuale. S-a stabilit că geneza conceptului a pornit de la următoarele constatări [apud 29, p.16-17]:

- în ultimele decenii ale secolului XX, savanţii şi politicienii au identificat noi tipuri de probleme sociale, printre care şi problema deteriorării familiei, care se impun atât prin caracterul lor complex şi grav, cât şi printr-un proces rapid de globalizare;
- imperativul vizat se regăseşte în programele şi recomandările UNESCO, definite în anul 1978 şi tendinţa promovată de această organizaţie internaţională după 1990, formulată în sintagma educaţia pentru valori (P.Andrei), abordată cu referire la om şi problematica

societăţii actuale privind domeniul moral şi civic, natura şi mediul înconjurător cultural şi tehnologic;

- în cercetările şi preocupările sale cercetătorul G.Văideanu desemnează un domeniu separat al educaţiei, educaţia pentru viaţa de familie şi economia modernă, pe care îl consideră prioritar pentru deceniile 2001-2020;
- revoluţia sexuală n-a soluţionat problema fericirii umane şi n-a contribuit la consolidarea familiei, iar abundenţa de informaţii privind relaţiile şi viaţa sexuală reprezintă o condiţie importantă şi necesară, dar nu şi una suficientă pentru crearea unei familii armonioase;
- lumea în perpetuă schimbare cere o adaptare rapidă şi responsabilă a personalităţii umane la condiţiile inovaţiilor şi ale reformelor sociale, însă necesită şi o ancorare echilibrată în astfel de valori eterne ca familia.

☞ Principiile de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale

Principiile de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale pe care le propunem ca linii strategice educaţionale sunt [29, p.51]:

1. Principiul unităţii şi al continuităţii axiologice între educaţia pentru democraţie a familiei, educaţia morală şi civică, care realizează interdependenţa acestora, având ca puncte de reper valorile fundamentale şi valorile democratice.

2. Principiul cunoaşterii şi promovării consecvente a drepturilor omului şi a copilului – asigură stabilitatea normativă şi cea relaţională a familiei.

3. Principiul promovării modelului de respectare a egalităţii de gen – presupune formarea culturii de gen şi educaţia privind egalitatea în drepturi a bărbaţilor şi femeilor.

4. Principiul participării active şi responsabile la viaţa familiei şi a societăţii – constă în susţinerea şi stimularea creativităţii şi iniţiativelor atât în cadrul familiei, cât şi în cadrul comunităţii.

5. Principiul formării unei atitudini pozitive faţă de viaţă şi democratizarea societăţii – presupune echilibrarea intereselor personale cu cele familiale şi civice, deschiderea spre inovaţii.

6. Principiul orientării educaţiei familiale spre formarea unei personalităţi oneste, libere şi creative – asigur[armonizarea calităţilor moral-volitive, intelectuale cu spiritul democratic al personalităţii umane.

Principiile elucidate au fost deduse în baza analizei literaturii de specialitate şi a mecanismului de interrelaţionare a componentelor identităţii comportamentului moral cu exigenţele societăţii democratice.

☞ Strategiile şi metodologia educaţiei pentru familie

Istoria civilizaţiei, antropologia ne demonstrează elocvent că procesele de formare şi consolidare a familiei, ocrotirea ei, crearea familiilor armonioase, durabile, sunt posibile pe o singură cale, cea a ridicării nivelului de cultură a unui popor prin corelarea factorilor macrostructurali (reforme sociale, economice, politice educaţionale etc.) şi a celor microstructurali (activităţi formale şi nonformale organizate de şcoală, proiecte realizate de diverse asociaţii obşteşti etc.).

Astfel, într-o societate democratică, politicile educaţionale de dezvoltare şi ocrotire, de asistenţă socială a familiei se pot realiza printr-o colaborare complexă în baza principiului abordării sistemice, prin acţiuni eficiente întreprinse de toate instituţiile sociale: familia, şcoala, biserica, justiţia, comunitatea etc.

Modalităţi de realizare a educaţiei pentru familie

A. La nivelul învăţământului formal:

a) în cadrul studierii disciplinelor de bază din planul de învăţământ;

b) în cadrul studierii unor discipline speciale, de ex.: „Educaţia pentru familie”;

c) în cadrul orelor de dirigenţie.

B. La nivelul învăţământului nonformal:

a) în cadrul activităţilor de voluntariat etc.

Strategiile educaţiei pentru familie se vor axa pe înlănţuirea/combinarea metodelor specifice predării-învăţării disciplinelor de bază, precum şi a metodelor specifice educaţiei pentru familie.

ACTIVITĂŢI DE ÎNVĂŢARE ŞI EVALUARE:

IMPLICĂ-TE!

• Scrie o definiţie proprie a conceptului de „familie”.

• Indică ce sistem axiologic e necesar să fundamenteze o familie. Explică.

INFORMEAZĂ-TE ŞI PROCESEAZĂ INFORMAŢIA!

• Defineşte sintagma *educaţie pentru familie,* utilizând suportul de curs.

• Elucidează în baza principiilor de umanizare şi democratizare a relaţiilor familiale, condiţiile creării climatului moral şi psihologic pozitiv al familiei.

COMUNICĂ, DECIDE!

• Comentează următoarea afirmaţie: *Viaţa de familie este prima şcoală a emoţiilor.*

EXPRIMĂ-ŢI ATITUDINEA!

• Demonstrează prin, cel puţin, trei argumente importanţa autocunoaşterii, pentru crearea şi menţinerea unei familii armonioase.

ACŢIONEAZĂ!

• Propune strategii de consolidare a relaţiilor familiale şi de prevenire a conflictelor interioare şi interpersonale la membrii familiei.

• Întocmeşte o agendă de recomandări pentru familie cu privire la armonizarea relaţiilor familiale.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. Abraham P., Nicolaescu D. *Justiţia terapeutică*. Arad: Concordia, 2006.
2. Albu G. *Introducere într-o pedagogie a libertăţii. Despre libertatea copilului şi autoritatea adultului.* Iaşi: Polirom, 1998.
3. Albu G. *În căutarea educaţiei autentice.* Iaşi: Polirom, 2002.
4. Albulescu I. *Educaţia şi mass-media.* Cluj-Napoca: Dacia, 2003.
5. Apostol Stănică L. Educaţia pentru sănătate în contextul noilor educaţii. Dimensiuni şi strategii. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Revistă Ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova,* 2008, nr. 9 (19).
6. Apostol Stănică L. Educaţia pentru sănătate a adolescenţilor şi a familiei: unele principii, strategii şi tehnologii. În: *Probleme actuale ale ştiinţelor umanistice. Analele ştiinţifice ale doctoranzilor şi competitorilor a UPS „Ion Creangă" din Chişinău*. Vol. VIII, partea I, 2009.
7. Audigier F. *Concepte de bază şi competenţe esenţiale referitoare la educaţia pentru cetăţenie într-o societate democratică.* Consiliul Europei, Consiliul pentru Cooperare Culturală. Strasbourg, 2000.
8. Balch P. *Nutriţie şi biotratamente.* Bucureşti: Litera, 2009.
9. Bursuc B. *Educaţie pentru sănătate.* Cluj-Napoca, 2005.
10. Carpet J. *Cum să-ţi păstrezi sănătatea creierului.* Bucureşti: Curtea Veche, 1992.
11. Călugăru D. *Dreptul la educaţie şi sănătate*. Seminarul naţional de educaţie pentru sănătate, 2003.
12. Cemortan S. *Oportunitatea dezvoltării curriculumului preşcolar în conformitate cu teoria noilor educaţii.* Centru educaţional PRO DIDACTICA, 2007, nr. 3-4.
13. Cerghit I. *Mass-media şi educaţia tineretului şcolar.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1972.
14. Clichici V. Proiectarea curriculumului de educaţie pentru timpul liber la liceeni. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Revistă Ştiinţifică a Universităţii de Stat din Moldova,* 2013, nr. 9 (69).

15. Cojocaru V.M. *Educaţie pentru schimbare şi creativitate.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2003.
16. Conferinţa internaţională de educaţie. A 45-a sesiune *Educaţia pentru toţi: A învăţa să trăim împreună. Conţinut şi strategii de învăţare: probleme şi soluţii,* Geneva, 5-8 septembrie, 2001. // www.ibe.unesco.org
17. Consiliul pentru Educaţie şi Pregătire la Distanţă. //http://www.detc.org/
18. *Constituţia Republicii Moldova:* Comentariu. Coord. de proiect K.Sollfrank. Chişinău: Arc, 2012.
19. Cozma T. *O nouă provocare pentru educaţie: interculturalitatea.* Iaşi: Polirom, 2001.
20. Cristea S. *Dicţionar de pedagogie.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1979.
21. Cristea S. *Fundamentele pedagogice ale reformei învăţământului.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1994.
22. Cristea S. *Fundamentele ştiinţelor educaţiei. Teoria generală a educaţiei.* Chişinău: Litera Educaţional, 2003.
23. Cucoş C. *Educaţia. Dimensiuni culturale şi interculturale.* Iaşi: Polirom, 2000.
24. Cucoş C. *Pedagogie.* Ediţia a II-a. Iaşi: Polirom, 2006.
25. Cucoş C. *Timp şi temporalitate în educaţie.* Iaşi: Polirom, 2002.
26. Cuzneţov L. *Educaţia pentru timpul liber al familiei: unele repere teoretice, metodologice şi aplicative.* Chişinău: UPS „Ion Creangă", 2015.
27. Cuzneţov L. *Educaţie prin optim axiologic. Teorie şi practică.* Chişinău: UPS „Ion Creangă", 2010.
28. Cuzneţov L. Modelul pedagogic al educaţiei pentru familie. În: *Intellectus, Revistă de proprietate intelectuală.* Chişnău: AGEPI, 2004, nr. 4.
29. Cuzneţov L. *Pedagogia şi psihologia familiei: Suport de curs.* Chişinău: Pimex-Com S.R.L., 2013.
30. Dasen P. Fundamentele ştiinţifice ale unei pedagogii interculturale. În: *Educaţia interculturală. Experienţe, politici, strategii.* Iaşi: Polirom, 1999.

31. Dewey J. *Democraţie şi educaţie.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1980.
32. Diaconu M. *Pedagogii.* Bucureşti: Editura ASE, 2004.
33. Din nou despre noile educaţii. În: *Revistă de teorie şi practică educaţională.* Centrul educaţional PRO DIDACTICA, 2009, nr. 4 (56).
34. *Educaţia economică: Ghid.* Ministerul Educaţiei şi Cercetării. Bucureşti, 2001.
35. Educaţia permanentă. Educaţia tehnologică şi recalificarea profesională. În: *Revista de Pedagogie,* nr. 3 din martie 1993.
36. *Educaţie economică şi antreprenorială. Curriculumul pentru învăţământul gimnazial (clasele V-IX).* Chişinău, 2013.
37. Educaţie pentru toleranţă. În: *Didactica Pro. Revistă de teorie şi practică educaţională.* Chişinău: Centrul Educaţional PRO DIDACTICA, 2004, nr. 4 (26).
38. Gray J. *Copiii sunt din răi. Metode de educaţie pozitivă pentru a creşte copii cooperanţi, încrezători şi sufletişti.* Bucureşti, 2001.
39. Gudykunst W. *Intercultural communication competence.* California: Newbury Park, 1993.
40. Guţu Vl., Vicol M. *Pedagogia între modernism şi postmodernism.* Chişinău, 2014.
41. Heyne P. *Modul economic de gândire.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1991.
42. Hubert R. *Traité de pédagogie générale.* Paris, 1965.
43. Husar Al. *Ideea europeană.* Iaşi: Institutul European, 1993.
44. Ionescu S., Ionescu E. Timpul liber, o problemă acută a societăţii contemporane. În: *Revista română de Studii culturale* (pe Internet), 2002.
45. Joiţă E. *Educaţia cognitivă. Fundamente. Metodologie.* Iaşi: Polirom, 2002.
46. Leitner M.J., Leitner S.F. *Leisure Enhacement.* 3rd ed. SUA, 2004.
47. Lungu V. Educaţia prospectivă şi problematica contemporană. În: *Didactica Pro. Revistă de teorie şi practică educaţională,* 2009, nr. 4 (56).

48. Maliţa M. *Zece mii de culturi o singură civilizaţie.* Bucureşti: Nemira, 2002.
49. Marcu V., Marinescu M. *Implementarea tehnologiilor în educaţie sau educaţia tehnologică.*//http://www.1educat.ro/resurse/software_educational/tehnologii_in_educatie.pdf
50. Marcu V. ş.a. (coord.). *Educaţia omului de azi pentru lumea de mâine.* Oradea: Editura Universităţii din Oradea. Ed. a 2-a, 2005.
51. Marks D.F., Myrrey M. ş.a. *Health Psyhology.* London: Sage Publications, 2000.
52. Marta C., Şova T. Abordarea educaţiei pentru sănătate în contextul noilor educaţii. În: *Materialele Colocviului Ştiinţific studenţesc.* Bălţi: Universitatea de Stat „Alecu Russo", 16 mai 2014.
53. Meylan L. *L'école et la personne.* Neuchatel: Delachaux et Niestle, 1968.
54. Mihaescu M. *Manual de educaţie antreprenorială.* Piteşti: Colegiul Naţional „Alexandru Odobescu", 2014.
55. Milgram S. *Educaţia pentru pace – un deziderat al timpului.* Iaşi: Polirom, 2001.
56. Minder M. *Champs d'action pédagogique.* Paris: De Boeck, 1997.
57. Narly C. *Pedagogie generală.* Bucureşti, 1996.
58. Nedelcu D. *Educaţie democratică, incluziune şi interculturalitate.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2007.
59. Perotti A. *La lutte contre l'intolérance et la xénophobie.* Conseil de la Cooperation Culturelle. Strasbourg, 1992.
60. Pâslaru Vl. *Principiul pozitiv al educaţiei.* Chişinău: Museum, 2003.
61. Principii comune ale ECD, adoptate la cea de-a 20-a sesiune a Conferinţei miniştrilor educaţiei a Consiliului Europei, Cracovia, Polonia, octombrie 2000. Anexa la Rezoluţia privind rezultatele şi concluziile proiectelor finalizate în Programul pe termen mediu 1997-2000.
62. Promovarea educaţiei antreprenoriale în cadrul caravanei cultură şi antreprenoriat. În: *Buletin informativ.* Timişoara, 2013.

63. Reardon B. *Toleranţa – calea spre pace.* Chişinău: Arc, 2004.
64. Rey M. De la logica „mono" la logica de tip „inter". Piste pentru o educaţie interculturală şi solidară. În: *Educaţia interculturală. Experienţe, politici, strategii.* Iaşi: Polirom, 1999.
65. Roşca D. *Introducere în sociologia populaţiei şi demografie*. Ed. a IV-a. Bucureşti: Editura Fundaţiei România de Mâine, 2007.
66. Scarlat E., Scarlat M. *Educaţie fizică şi sport.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2002.
67. Schaub H., Zenke K. G. *Dicţionar de pedagogie.* Iaşi: Polirom, 2001.
68. Sellick J., Stensrud C. *Leisure Education Models*. California, 2002. http: //www.cprs.org/membersonly /LeisureEducation_ Models.doc.
69. Stupacenco L. ş.a. *Pedagogie*. Vol. III. Bălţi: Presa Universitară Bălţeană, 2008.
70. Tous différents, tous égaux, Conseil de l'Europe. Strasbourg, 1996.
71. Ţaulean M. *Formarea atitudinii faţă de cultura naţională la elevii claselor primare (la orele de limba engleză)*/Teză dr. ped. Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei. Chişinău, 2007.
72. Văideanu G. *Educaţia la frontiera dintre milenii.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1988.
73. Vlădescu C. *Managementul serviciilor de sănătate.* Bucureşti: Expert, 2000.
74. Zolotariov E., Mihailov M. *Educaţia: Teorie şi metodă: Curs universitar.* Bălţi, Universitatea de Stat „Alecu Russo", 2007.
75. Dicţionarul enciclopedic al educaţiei, 2008.
76. http://quergeist.net/Problematique_Club-of-Rome.htm
77. http://www.elearning.ro/educatia-la-distanta
78. http://moodle.usm.md/moodle/
79. http://corneliaviju.blogspot.md/2014/11/educatia-pentru-comunicare-si-mass-media.html
80. http://www.scrigroup.com/educatie/sociologie/Noile-educatii24558.php

Nadejda BUTNARI

NOILE EDUCAŢII

Suport de curs

Redactare – *Antonina Dembiţchi*
Asistenţă computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 10.07.2017. Formatul 60 x 84 $^{1}/_{16}$
Coli de tipar 7,6. Coli editoriale 5,0.
Comanda 65. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009